

Történeti topográfiai adattár / *Historical-topographical Gazetteer*

1 Név / Name

1. Történeti elnevezések / *Historic name forms*

Kőszeg/Güns névváltozatok a 13–14. században

Kwszug (1248), *Chuzegh* (1263), *Küszögh* (1313), *Gunch*, *Kethkuseg* (1327), *Kuzyg*, *Kwzeg*, *Kwzek* (1328), *Németh Kutzig* (1331), *Kuizeg* (1335), *Gunsa* (1339), *Kewzweg* (1341), *Güssig* (1342), *Gunchyl* (1345), *Kussceg* (1346), *Kwzeegh* (1347), *Kewzeg inferior*, *Kuzeg* (1348), *Gunsa* (1349): UBB I–V.

Névvariációk összevetése a Gyöngyös-patak név előfordulásaival

Gungyus (1217), *Gyngus* (1225, 1309, 1311, 1345), *Gungus* (1237, 1240, 1266, 1301, 1323, 1326, 1331, 1333, 1334, 1338), *Gywnges* (1323), *Gunges* (1328), *Gungws* (1340 után, 1346): UBB I–V.

A német Güns elnevezés szótagelvonással keletkezett a Gyöngyös névből (szórvány előfordulásai: *Gunch*, *Gunsa*, *Gunchyl*); jelentése: település a Gyöngyös partján; a város német (*Güns*) és latin (*Gins*) megjelölései tehát a Gyöngyösből eredő variációk.

1.2 Jelenlegi elnevezések / *Current spellings*

Kőszeg

Güns

2 Jogállás / *Legal status*

2.1 Terminológia / *Terms*

castrum Kwszug 1248: UBB I. 314. (Nr. 219.)

castrum autem Kuzug 1279: KFL Tk. Lvt. Póts. I/1. sz., DF 262 247

sub quibus ipsam civitatem olim Herricus banus et Ioannes palatinus filius suos construxerunt et fundaverunt sive statuerunt 1328. jún. 3.: UBB IV. (Nr. 85.)

eiusdem ciuitatis nostre de Kwzegh 1343. ápr. 24.: KFL Tk. Lvt. 2. sz., DF 262 189
vniverso Ciues Ciuitatatis de Kuuzegh 1353. nov. 30.: KFL Tk. Lvt. Póts. IV. sz. DF 262 251

Iurati ciuitatis nostre de Kuzugh 1383. jan. 16: KFL Tk. Lvt. 16. sz. DF 262 203

Richter, gancz ratt vnd dye gancz gemayne ze Gunss 1431. ápr. 11.: Házi 1924, 29. sz.

oppidum meum Kwzegh 1440. nov. 5.: KFL Tk. Lvt. 34. sz. DF 262 222

Judici, Juratis ceterisque civibus ac toti communitati Opidi Kewzeg 1441. ápr. 11.: KFL Tk. Lvt. 36. sz. DF 262 224

Vnsere Stat Günns 1477. szept. 10.: KFL Tk. Lvt. 40. sz. DF 262 228

Inwoner vnserr Statt Günns 1483. jan. 25.: KFL Tk. Lvt. 42. DF 262 230

fidelium nostrorum vniuersorum et singulorum Ciuium et Inhabitorum ac totius communitatis nostre Kwzeg 1483. jan. 25.: KFL Tk. Lvt. 43. sz. DF 262 231

Judici et juratis ceterisque ciuibus opidi nostri Kwzeg 1484. szept. 25.: KFL Tk. Lvt. 46. sz. DF 262 234

Rö(misch) Khay(serliche) M(aiestä)t Statt Günß 1533: KFL Tk. Lvt. 179. sz.

Kayserliche freystatt Günß 1629: KFL Test. okt. 15.

2.2 Kiváltságok / *Privileges*

Címer, pecsét

Wir haben [...] in dise Klaynad vnd Schilt gnedicleich gegeben: 1446. jan. 21.

(KFL Tk. Lvt. 38. sz.); vörös viasszal való pecsétlés joga – *Richter, Rat vnnd die gemeine Stat zu Günns [...] mit rotem wachs, Siglen vnnd Petschaden [...]. gebrauchen sollen vnnd mügen:* 1532. nov. 9. (KFL Tkv. Lvt. 51. sz.); *des alten Hernn Jurischützen Wappen:* 1571. (KFL Tk. Lvt. 179. sz. 191.)

Harmincadmentesség

prefactis debitis et expressibus tricesimarum: 1366. dec. 9. (KFL Tk. Lvt. 6. sz.); *nec non Tricesimarum et tributorum vestrorum:* 1404. ápr. 8. (KFL Tk. Lvt. 23. sz.); *Ciuiibus, Mercatoribus et uniuersis incolis dicte civitatis Kewzegk de Tricesimis nostros:* 1409. márc. 9. (KFL Tk. Lvt. 29. sz.); *in locus nostrorum Tricesimarum, Tricesimariam solutionem juxta libertates ciuitatis nostre Soproniensis:* 1414. jún. 17. (KFL Tk. Lvt. 32. sz.); *ab omni suorum Tricesimarum nostrarum:* 1483. jan. 25. (KFL Tk. Lvt. 43. sz.); *ab omni solutione Tricesimarum [...] supportandos ac liberos esse duximus:* 1533. máj. 11. (KFL Tk. Lvt. 52.); *in Nider Osterreichischen Erblannden [...]* *Aller vnnser Mewt vnnd Zoll, aufschleg:* 1533. máj. 17. (KFL Tk. Lvt. 53. sz.).

Harmincad- és vámengedmények (Horváth–Kiss 1963, 73–84.)

1533. máj. 11. (52. sz.), 1534. máj. 17. (56. sz.); 1535. ápr. 21. (57. sz.); 1545. márc. 21. (60. sz.); 1588. jún. 20. (78. sz.); 1598. jún. 20. (80. sz.); 1600. febr. 22. (83. sz.); 1624. febr. 10. (90. sz.); 1765. márc. 6. (165. sz.); Kőszeg harmincadmentességének megváltása – *ab omni solutione Tricesimarum Tributorum et Theloniorum vbiuis:* 1533. máj. 7. (KFL Tk. Lvt. 52. sz.).

Hegyvám

Also daß Sy vns in vnser Gsloß daselbs zu Günns davon Khain pergrecht fünf Jar [...] nicht raichen, geben, noch daß von vemand genomen werden: 1483. jan. 25. (KFL Tk. Lvt. 45. sz.); Hegyvámkönyv: 1552 (KFL Lib. Prom.), közel 100 dűlő felsorolásával, idevágó átszámítások szerint 357 ha területen (Bariska 2001, 8.).

Éves vásár engedélyezése

all Jarmarckhten zu Günß in der Stat: 1451. (KFL Tk. Lvt. Póts. II/113. sz. Urbar); I. Lipót országos vásárjog-adományozása Szent Egyed napjára (szeptember 1.): 1692. aug. 8. (Horváth–Kiss 1963, 123. sz.); II. József marhavásár-tartási

jogadományozása: 1785. márc. 17. (Horváth–Kiss 1963, 85. sz.); I. Ferenc: Kőszeg harmadik országos vásárjoga: 1811. aug. 10. (Horváth–Kiss 1963, 85. sz.).

Szabad bor- és gabonaszállítás

conquerunt nobis cives et hospites nostri de Kewzeg, quod vos eos vina et alias res: 1341. nov. 10. (KFL Tk. Lvt. 1. sz.); *in eadem Ciuitate vestra scilicet in medio vina ipsorum deponendi non habeant facultatem:* 1367. dec. 9. (KFL Tk. Lvt. 8. sz.); a kőszegi várnagy letiltása a kőszegi borexport miatt: 1374. nov. 14. (KFL Tk. Lvt. 10. sz.); *vina ipsorum deponendi non habeant facultatem sunt:* 1381. szept. 2. (KFL Tk. Lvt. 12. sz.); Németország (Ausztria) felé menő borok – *vina versus partes Teutonie:* 1407. febr. 25. (KFL Tk. Lvt. 26. sz.); a szalónaki Fladnitz várúr tiltása a kőszegi borszállításra: 1530-as évek (KFL Tk. Lvt. 81. sz.).

Vámmentesség

ne ab omnibus rebus quecumque ad ipsam civitatem tam in die fori quam aliis diebus vendicioni expondende deferuntur: 1328. jún. 3. UBB IV. (Nr. 85.), megerősítése I. Lajos, 1380. szept. 2. (KFL Tk. Lvt. 13. sz.); *absque omni tributaria solutione solebant,* 1385. júl. 7. (KFL Tk. Lvt. 19. sz.); *ad nullam solutionem tributariam eosdem compelleretur [...] faciendam:* 1388. jan. 7. (KFL Tk. Lvt. 21.); *eosdemque tributariis presentibus [...] et futuris:* 1407. márc. 18. (KFL Tk. Lvt. 28. sz.); *Tributa tam in terris quam super aquas:* 1411. dec. 17. (KFL Tk. Lvt. 31. sz.); *vns khain Mautt daselbs zu Günns zegeben nicht schuldig, sonnder der ganntz frey vnd ledig sein sullen:* 1478. jan. 22. (KFL Tk. Lvt. 41. sz.)

Vámszabályok a legújabb korban

Határvám – a felsőpulyai és a lékai lakosokat az új, trianoni határ miatt a kőszegi vasútállomáson vámolják el: 1921 (KésV. márc. 20.)

Városi belső vámok

szekérrel vontatás, hajtás, személyszállítás, szekér, úri kocsi, stájerkocsi, pricska, magyar szekér, parasztszekér után: 1891. (KésV. dec. 25.); a város sorompójánál vonómarha, szabadon hajtott marha, ökör, ló, személyszállító járművek, parasztszekér, kétfogatú társzekér, targonca, kézikocsi, autó, motorbicikli, fiakker, egyfogatúak, vasúti áruk után: 1915 (KésV. nov. 14.)

3 Birtokviszonyok / *Propretorial status*

3.1 Birtokosok / *Owners*

1270-es évektől 1328-ig: Kőszegi család

1328–1392: királyi város

1392–1441: Garai család

1441–1445: Pálóczi Simon királyi lovászmester és Guti Ország Mihály főkincstartó

1445–1482: Habsburg III. Frigyes, 1447-től zálogjogon

1482–1490: I. Mátyás király

1491–1647: Habsburg zálogváros; alsó-ausztriai kamara

1648–1871: visszakerül magyar fennhatóság alá, szabad királyi város

1871–1929: rendezett tanácsú város

1929– megyei város

(forráshivatkozásokat ld. 5.1 Világi közigazgatás alatt)

3.2 Eltérő birtoklású területek / *Districts under separate ownership*

3.2.1 Földesúri vár és uradalom / *Landowner’s castle and manor*

Szőlők

a mai Király-völgy: 1451 (Bariska 1998, 33–40.); a kőszegi vár szőlőjének pusztulása – *die Weingartn vmb geschloß zu Gunns geöd:* 1483. jan. 25. (KFL Tk. Lvt. 45. sz. 71.); *König:* 1551. jún. 13. (Horváth–Kiss 1963, 64. sz.); *Khünig:* 1552 (Lib. Prom.); *Weingartn genant Kunig vnnd gehört zu dem Schloss:* 1569 (KFL Tk. Lvt. Póts. II/ 113. sz.); *Günser Schloss Weingarten:* 1778. márc. 20. (MNL OL P 125. Esterházy-lvt. Dom. Kőszeg).

Óhalastó (*Alter Teicht*)

A korábban Csoron János kőszegi uradalmához tartozó halastavat 1627-ben Telekesi Török János és gersei Pethő Margit ajándékozta a városnak, amely egykor Bedőcs Jakabé volt. Innen a Bedőcs-tó: 1627. márc. 7. (KFL Tk. Lvt. 91. sz.); a Lugaskert (*Laubengarten*) és az Óhalastó korábban uradalmi – Choron-, majd telekesi Török-birtok. 1682-ben végleg Kőszeghez került a nemescsói határ közelében lévő 113 hold szántóval együtt (KFL Tk. Lvt. 120. sz.).

Óház

A Kőszeg feletti hegytetőn álló vár, az 1569. évi urbáriumban *Alt Geschoß*, *Alt Günß* (Óvár, Ókőszeg), amelyet akkor az uradalom magának tartott fenn: 1670. ápr. 19. (Horváth–Kiss 1963, 110. sz.); az Óvárt [...] *a memoria hominum ezen Keőszögh váross bírta:* 1650. okt. 20. (KFL Act. Misc. Inquisitio); a millenniumi emlékmű avatása: 1896. szept. 8., összeomlása: 1917 (KésV. ápr. 14.).

Uradalmi haszonvétek

Mauth zu Günß gehört der Herschaft zum Schloss: 1569. ápr. 17. (KFL Tk. Lvt. 110. sz. 10–17.); a kőszegi vám az uradalomé, a várhoz tartozik; az uradalom veszi be az út- és hídvámokat (*Weg- und Stegmauth*) 1571 (Gmoser 2002, 206.); az északi kapu előtti vámsorompó lerombolása: 1665. jan. 3. (MNL Tk. Lvt. 102. sz.). A Széchy-uradalom és a város között folyó per az uradalmi haszonvétek és jogok ügyében: 1663–1670, 1670. jún. 12. (Tk. Lvt. 101–109.; KFL Prot. 819.)

Uradalmi ingatlanok

khlain heusl: 1569 (Gmoser 2002, 185.) – kis ház a Felsőkapu mellett a többi polgárháztól elkülönítve; *Fundus az Város Kapuja előtt, az Árkája melett*

ezen Zichy Familia [...] bírt [...] egy darab fundust: 1650. okt. 20. (KFL Act. Misc. Inquisitio); Keő szőlők alatt való füves Kertet, mely az város határában van; Nádasdy Tamás hatna volna az Városnak; [...] az említett Kertt mellett [...] Kőszöghi Váross határában lett legyen Zichi Familiának a majorsága: 1650. okt. 20. (KFL Act. Misc. Inquisitio); Nádasdy László temetkezése a kőszegi Szt. Jakab-templomba, azért a „füves Kert” átengedése a városnak: 1627. márc. 7. (KFL Tk. Lvt. 91. sz.).

Uradalmi malom

Malom (Esterházy-malom). *Fürstliche Mühle*: 1826 (C.1.3.2 tábla), *Fürstliche Esterhazische*: 1845. júl. 1. (Div. et Ex. 74–139).

Uradalmi pajta

Thuern herrn Stadl (Gmoser 2002, 203.); Zsidó utca – *Judengasse*: 1570. (KFL Tk. 88.); *Juden heüser oder das orth bey dem moltzer thurn, welches inusite Hern stadl genent ist*: 1571. jún. 1. (Tk. Lvt. 179. 193.); *Pannwein und Judenhäuser*: 1569. ápr. 17. (KFL Tk. Lvt. 110. sz. 66.) az 1569–72. évi urbárium adatainak másolata; *betreffendt dem fleckh beym herrenn Stadl darauf die von Günß hauser gesetzt haben*: 1571. jún. 1. (Tk. Lvt. 179. sz.)

Uradalmi rétek

hercegi rétek – *Fürstliche Wiesen*: 1815 (C.1.1 tábla), 1826 (C.1.3.1 tábla); hercegi rét – *Fürstliche Wiese*: 1826 (C.1.3.2 tábla)

Várkert

Ein Mayrhoß hinter dem Gschloß zu Negst der Hoffgarten sambt Stättln vnd seinen nottwendigen Stallungen: 1569 (KFL Tk. Lvt. 110. sz. 23.) az 1569–72. évi urbárium adatainak másolata; *Hofgarten* (Várkert), *Meierhof* (majorság), Kövi-dűlőn: *Stadlwiesen, Stadlgarten, vmb das alte Schloss*: 1648. márc. 1. (KFL Prot. 172.); az *Vár árokja* vagy *Vár kert* mellett: 1662. márc. 1. (KFL Test.); Széchy Julianna, Kéry Ferenc neje a Várkertben halastavat tervez: 1689 (Chernel 1878, 134.); Kőszeg városa az Esterházy-féle Várkertben folyó bormérés beszüntetését kérte: 1729. júl. 6. (KFL Tk. Lvt. 132. sz.); *Hoffgarten*: 1735 (MNL OL P 125. Esterházy-lvt. Dom. Kőszeg); *Blum und Zihl Garten* [...], *die Rürckhwerts des Schloßes ligende herschaftliche Obst- und Küchl Garten*: 1751. jan. 1. (MNL OL P 125. Esterházy-lvt. Dom. Kőszeg.); az uradalmi gyümölcsös és konyhakert 6 ⅘ hold nagyságú: 1801. ápr. 18. (MNL OL P 125. Esterházy-lvt. Dom. Kőszeg. Esterházy).

3.2 Egyházi tulajdonú területek / *Districts under ecclesiastical ownership*

Id. még: 19.2 Egyházi tulajdonú épületek

Egyházi jogállású külterületek

Bencés-földek és Bencés-kert – *Benediktiner Äcker; Benediktiner Garten*: 1826 (C.1.3.2 tábla); a jezsuita, piarista, bencés rendház és kollégium (Rájnisi utca 2.), a régóta ehhez tartozó kertet: (Pacher 1895, 45.)

Isteni Ige Társaság Szent Imre Missziósház és kert (Park utca 1.)

Egyházi jogállású belterületek

Szerzetesi székház (jezsuita, piarista, bencés), Kelcz–Adelffy Árvaház

4 Határok / *Municipal boundaries*

4.1 Külső és belső határvonal / *Boundary line delimited from inside/outside*

Kőszeg városának beékelődése a kőszegi uradalomba

Az óramutató járásával ellenkező irányban tart a felvétel a Doroszló–Kőszeg vonaltól dél felé kiindulva a nyugati, Rótfalva–Kőszeg közti határig: *Günser–Doroszlöer Hotter* (Kőszeg–Doroszló), *Nemes Csoer–Günser–Lukátshaser Hotter* (Nemescsó–Lukácsháza), *Rockendorf–Siegendorf–Günser Hotter* (Kiszsidány–Horvátzsidány–Kőszeg), *Klosterer–Günser–Bleigrabner Hotter* (Borsmonostor–Kőszeg–Olmód), *Günser–Klosterer Hotter* (Kőszeg–Borsmonostor), *Mannersdorfer–Günser Hotter* (Kethely–Kőszeg), *Rattersorfer–Günser Hotter* (Rótfalva–Kőszeg). (C.1.3.1–2 tábla)

Határjáró oklevelek

I. Lajos oklevele a Kőszeg és Rót közötti birtokról Kőszeg polgárai összessége javára: 1347. ápr. 3. (KFL Tk. Lvt. Póts. IV. sz.). A határbirtok ismételt megerősítése Kőszeg javára: 1353. aug. 13. (KFL Tk. Lvt. 179. 118–120. német nyelvű átírás). Zsigmond király 1381. aug. 22-én, Zólyomban és 1392. febr. 8-án, Kismartonban megerősíti a Kőszeg, Rót, Kethely és Borsmonostor közti, a Gyöngyös-patak bal partján fekvő birtokhatárokat Kőszeg javára: 1381. jan. 16. és 1392. febr. 8. (Horváth–Kiss 1963, 14. és 22.); *terre propter fluuium Gynngyus*: 1392. febr. 8. (KFL Tk. Lvt. 22. sz.); 1354. márc. 6: Kőszeg és Csó közötti határ kijelölése 1354. dec. 9. (Horváth–Kiss 1963, 5. sz. 67.) Mária királynő átírása: 1383. jan. 16. (Horváth–Kiss 1963, 16. sz. 68.); 1381. szept. 20. (Horváth–Kiss 1963, 15. sz.) vasvári káptalan; Kőszeg, Csó, Lukácsháza és Csömöte közti határok ismételt kijelölése 1554. máj. 16. (Horváth–Kiss 1963, 65. sz.). Kőszeg birtokait körülvevő községek: Velem, Cák, Doroszló, Lukácsháza, Nemescsó, Zsidány, Tömörd, Olmód, Borsmonostor, Kethely, Rót, Hámor és Léka: 1672. ápr. 4. (Horváth–Kiss 1963, 111. sz.)

4.2 Bekebelezett területek / *Territorial acquisitions*

Esterházy-kert, Az 1569. évi urbáriumban: szép, bekerített konyhakert, szőlő és borospince. Az uradalom várhoz tartozó majorságán kívül új telepítésű gyümölcsös. 1695–1931 között Esterházy tulajdon. A *Hofgarten Strasse* (Várkert utca); utalás a *Schlossgarten*-re, a várostól elkülönülő, uradalmi birtokra (C.1.2 tábla). *Benedek Szerzet birtoka*: 1839 (C.1.4 tábla),

a Gyöngyös bal partján; *Hg. Eszterházy Kertje*: 1839 (C.1.4 tábla), *Hertzeg Eszterházy Rétje*: 1839 (C.1.4 tábla). A kőszegi Várkert (*Günser Schlossgarten*) é. n. (MNL OL P. 125. T2 1470.), az Esterházy hitbizományi birtok felajánlása a kőszegi, bencés főgimnázium, valamint az új Kelcz–Adelffy római katolikus fiúnevelő (1930) részére (Vecsey 1943, 120–125.) városi, ill. egyházmegyei területté válás.

Esterházy-vár, 1931-ben a Magyar Államkincstáré; államosítás 1948-ban; *Fürstliche Wiesen*: 1815 (C.1.1 tábla); *Fürstliche Wiesen* (C.1.3.1–2 tábla), *Hertzeg Eszterházy Rétje*: 1839 (C.1.4 tábla), *Hertzeg Eszterházy* (a) várostól vett kertje: 1839 (KFL Tk. 78a/5.), a belváros északi kijárata bal oldalán, a mai Károly Róbert téren, Esterházy malom (C.1.3.2 tábla); T[ekintetes] N[eme]s Vas Vármegye: 1839 (KFL Tk. 20/2.), Rájnisi utca 5.

20. ábra Bencés főgimnázium, 1908
Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára, Kőszegi Fiókleveletár, Képeslapgyűjtemény, 248. sz.
Fig. 20 Benedictine secondary school, 1908
Vas County Archives of the Hungarian National Archives, Kőszeg Branch Archive, Collection of Photographs, No. 248

4.3 A város jelenlegi belterületi határán kívül lakott helyek és egyéb építmények / *Inhabited sites and other buildings outside the present town boundary*

Schwabendorf / Kőszegfalva

Településnyomok Kőszegfalva közelében a 87. sz. főút mentén az újkőkortól a kelta és római koron át az Árpád-korig. A Borostyánkő út egyik elágazása. Feltételezett római kori villák vagy épületek (Mladoniczki 2016, 81.,84.).

A lukácsházi víztároló helyén, a Kőszegfalvi-réteken téglá- ill. kerámiaégető kemencék feltárása: római kor (Mladoniczki 2012, 269.).

Campanile est in medio pagi una Benedicta Sonorum: 1756 (SzEL Visitatio Batthyányana, 10–23.) beszentelt harangláb a falu közepén.

Stájerházak: 1750-ben idetelepített stájer erdészek után. Haranglába (1902), voltaképpen az ún. Kayszrál-harangláb. Steirerhäuseln: 1869–1887 (3. kat. felm.); 1922-ben a határkiigazítás alkalmából került újra magyar fennhatóság alá (KésV. szept. 27.); Stájerházak: 1930 (C.1.5 tábla)

5 Közigazgatási besorolás / *Administrative location*

5.1 Világi közigazgatás / *Secular administration*

5.1.1 Státusz, igazgatási besorolás / *Status and administrative location*

Alapítása óta 1328-ig a Kőszegi család tartományúri városa. Vas vármegyei joghatóság alól kivéve: 1328; királyi szabad város (*civitas regia*): 1328–1392; kiváltságolt földesúri város (*oppidum*): 1392–1445; privilegizált Habsburg zálogváros: 1447–1482; királyi város (*civitas regia*): 1482–1491 – közben mezőváros (*oppidum*): 1484 – privilegizált, Habsburg zálogváros: 1491–1647; alsó-ausztriai kamarai (*Kammerstadt*), majd tartomány-fejedelmi város, császári szabad város (*Maiestätsstadt, kaiserliche Freistadt*): 1572–1647; szabad királyi város: 1648–1871. Az 1848. 5. tc. a rendi országgyűlési követválasztási jog megszüntetése, Kőszeg és környéke országgyűlési követválasztási körzet (1848, 1861, 1867, 1872, 1875); az első, népképviselési városi tisztújítás: 1848. máj. 25–29 (KésV. 1917. ápr. 29.). A népképviselési, helyi választás megsemmisítése (*Rechtsverfassung*, birodalmi alkotmány) alapján városi közgyűlési jogok: 1849. jan. 10. A kibővített magisztrátus (vegyes ülés); városi bírói hatalom (*juris publicis*) elvétele, igazgatási és bírósági hatáskör szétválasztása; Kőszegi cs. k. vizsgáló bíróság (*k. k. Untersuchungs-Gericht Güns*): 1859 (KFL Bach-kori ir. 1280. sz.), Polgári és Katonai Kormányzóság – *Oedenburger K. K. Distrikts Regierung*: 1852 (KFL Bach-kori ir. 820–824. sz.); 1849–1850-től a Soproni Katonai és Polgári Kerületi Kormányzóság (*K. K. Militär- und Civil-Gouvernement Ödenburg*) alatt a Vasvármegyei Elöljárósági Hivatalnak (*Comitats-Amt Eisenburg*) alárendelve (Bariska 1993, 92–93.); a szabad királyi városi cím megtartása: *Magistrat der*

Königlichen Freistadt Güns: 1852 (KFL Bach-kori ir. 955–957. sz.); szolgabírói hivatal, *Stuhlrichteramt Güns*: 1859 (KFL Bach-kori ir. 1234. sz.); korlátozott jogú önkormányzat: 1865–1867 (Söptei 2000, 256–258.), a helytartótanács és királyi biztos által kinevezett polgármesterrel és városbíróval; a városbírói és a polgármesteri tisztségek egyesítése; 1869. 4. tc. a közigazgatás és a bíraskodás elválasztása, a Dunántúli (Kőszegi) Kerületi Tábla megye megszünése; két megye tanfelügyelőségének székhelye: 1869–1873 (Söptei 2000, 276.); Kőszeg törvényhatósági felügyelete a megyei főispán kezében: 1874–1876; 1876. 20. tc. a vármegyei (területi) törvényhatóság alá rendelve; az 1871. évi 18. tc. községi törvény alapján: rendezett tanácsú város a szabad királyi városi cím megtartása mellett; a tanács hatáskörének átruházása a polgármesterre: 1929 (KésV. máj. 26.). Kőszeg megyei város szabad királyi város címmel 1920-ig a Kőszegi járás székhelye; 1920–1933: a Kőszeg-felsőőri szolgabírói járás székhelye; 1930: Kőszegi járás szolgabíróóságának székhelye (Horváth 1930a, 35.); 1933–1938: Szombathelyi járáshoz csatolva (1933: Szombathely–kőszegi járás, Szombathelyi járás Kőszeg–felsőőri Szolgabírói Kirendeltsége (KésV. aug. 20.); 1938–1950: Írottközi járás; 1950–1954: Kőszegi járás székhelye. A Kőszegi Járási Tanácsa a volt bencés székházban, a Rájnisi utca 2. alatt.

5.1.2 Városi vagyon / *Municipal assets*

A sörfőzde az 1716-ban került városi kezelésbe, a 18. század második felében bérlőknek engedték át. Működése a 19. század első felében megszűnt. Az 1846. évi közvagyon (*Bürgerliche Gemeinde der königlichen Freistadt*): *Normalschule* (normáliskola), *Distriktaulafel* (Kerületi Tábla), *Städtischer Thurm* (várostorony), *Mauth* (vám), *Städtische Fleischbank* (városi mészárszék), *Bräuhaus in der Sziget* (a Sziget városrészbéli sörfőzde), *Heuwiesengarten* (szénáskert), *Äcker* (szántók), *Halterhaus in der Szigetgasse* (csordásház a Sziget utcában), *Bürgerliches Spital* (polgári kórház), *städtischer Mayerhof in der Schmidtgasse* (Városmajor a Kovácsok utcájában), *städtisches Haus in der Gerichtsacker* (városi ház a Veszthely-dűlőn), *städtischer Viehmarktplatz* (városi állatvásártér), *städtische Schlagbrücke* (városi vágóhíd), *zwei offene städtische Reitschulen* (két nyitott, városi lovasiskola), *Thorwachthäuser* (kapuőrházak), *städtischer Borstenviehmarktplatz* (városi sertéspiac), *Heumagazin* (szénaraktár), *Waldhüterhaus* (a városi erdőőr háza), *Todtengräberhaus* (a sírásó háza), papi és tanári konvenciók javak, *untere Ziegelofen* (alsó téglavető): 1846 (Tkvi lstr. 1335–1361).

Közönség birtokai (közvagyon): *Betegház*, *Magyar templom*, *Temető*, *Födöt(t)* looskola, Raktári gyöp, Schey háza melletti gyöp, Vásárállási gyöp, Looskola, Peztelberger molnár előtt lévő gyöp, a Gyöngyös mellett két felől lévő gyöppel, Sörház háta meget[t] lévő rét körüli gyöp, a Gruber örökösök malma előtt lévő gyöppel, Benediktusok szántói földye végében Gyöngyös mellett füzes: 1846 (Tkvi lstr. 1277.)

1921-ben 53 községet veszített el (Mester 1990, 46.). 1933. jan. 13-án Kőszeg városi autonómiájának felfüggesztése (KésV. jan. 15.). Az álló tőkében 820 kh erdő, 800 kh szántó, 38 épülete, továbbá a városi téglagyára ill. a villamos üzem: 1934 (KésV. jún. 27.).

5.2. Egyházi igazgatás / *Ecclesiastical administration*

5.2.1 Katolikus / *Catholic*

Esztergomi érsekség (kb. 1000-tól)
Győri püspökség (1777-ig)
Szombathelyi püspökség (1777-től)
Kőszegi esperesi kerület (14. századi alapítás)

Középkori és kora újkori plébánia (a bencés székház telkén, Rájnisi utca 2.), mint az első katolikus plébánia (F. Mentényi 1987, 528.); a 17. században kétszintes épület, kis kerttel, istállóval, pincével (B. Benkhard 2009, 84.), a rendház építésekor lebontva. *Phar Lehen*: 1570 (KFL Tkv. 127.), *a Parochialis háßban*: 1650. aug. 12. (KFL Act. Misc.); Katolikus (felső) plébániaház: 1675–1700, Rájnisi utca 6. (F. Mentényi 1987, 533.); plébániaház a Felsőkapu felé a vár szomszédságában – *Domus Parochialis versus Superiorem portam et e regione Arcis aedificata*: 1697 (SzEL Visitatio Kazóana, 1–9.); két plébánia a városban – *gemmas in hac Civitate pro priori fuisse Domus Parochiales*: 1697 (SzEL Visitatio Kazóana, 1–9.); a másik, magyar jelentősége kisebb, mint azelőtt valamivel – *alteram vero utpote ungaricam fuisse minus Principalem de qua paulo ante minimus*: 1697 (SzEL Visitatio Kazóana, 1–9.); Győri Egyházmegye Szombathelyi Esperesi Kerületében – *in Dioecesi Jauriensi [...] Districtu Sabariense anno*: 1756 (SzEL Visitatio Batthyányana, 10–23.); kőből épült emeletes parochiaház – *Domus Parochialis ad duas contignationis et lapidibus*: 1756 (SzEL Visitatio Batthyányana, 10–23.), a második katolikus plébániaház, a Schneller utca és a Bem József utca sarkán, ma üres telken (F. Mentényi 1987, 527–542.); Szombathelyi Főesperesi Kerület – *Districtus Supremus Sabariensis*: 1780 (SzEL Visitatio Szilyana, 24–35.); Kőszegi Plébánia, Szombathelyi Egyházmegye és Főesperesség – *Parochia Ginsiensis, Dioecesis Sabariensis et Districtum Superioris*: 1815 (SzEL Visitatio Somogyana, 36–40.); *Plébánia. Szombathelyi Püspöki Megyében, Vas Vármegyében hasonnevű Alperesi Kerületben Szabad Királyi Kőszeg Városa Egyházi Védsége vagyon*: 1840 (SzEL Visitatio Bőleana, 41–46.), a harmadik katolikus plébániaház (Schneller utca 5.): 1675–1700

(F. Mentényi 1987, 533.). Lebontva. *A belváros 5. szám alatt* (Jurisics tér 12.) özvegy *Báró Meskó Katalin és Mecséry Mária örököseinek szomszédságában*: 1840 (SzEL Visitatio Bőleana, 41–46.); anyaplébánia – *Parochia Mater*: 1780 (SzEL Visitatio Szilyana, 24–35.), filiái: Nemescsó és Schwabendorf. (B.2.3 tábla)

5.2.2 Evangélikus / *Lutheran*

Dunántúli Evangélikus Egyházkerület (1675–1952). Vasi Evangélikus Egyházmegye a 16. század végétől. Kőszegi esperesség (1786–1952): Vasi Felső Egyházmegye. Kőszeg. Evangélikus plébánia. Magyar gyülekezet első parókiaháza és iskolája: Rájnisi utca 1. (B. Benkhard–Mentényi 2009, 81.). Magyar gyülekezet első parókia- és iskolaháza – *dem Vngarischen Predicanten daß Hauß vnndt den Pfarrhof gedeckt*: 1585–1586 (KFL Zechmeister-amtsrechnung, 9.) *a magyar prédikátor számára a házat és a parókiát befedte*, a magyar prédikátor házának és a plébániának a tetőfedése, *wegen verrichtung gebeuß in Pfarhoff*: 1594 (KFL Act. Misc. okt. 11.) a plébániaházon végzett építkezés; kétszintes, fölszinten pincével, préházzal, emeleten szobával és konyhával (B. Benkhard 2009, 32.). Magyar gyülekezet második parókiaháza (Rájnisi utca 6.): 1625–1672 (Mentényi 2013, 6., 8., 10., 12., 14., 16., 19.); német parókia és iskolaház – *Phar Lehen*: 1570 (KFL Tkv. 127.); 1625–1672: (a Rájnisi utca 2. és a mögötte álló épület, lebontva) (Mentényi 2013, 8. 10. 12., 14., 18., 21.); 1681–1783: Nemescsói evangélikus templom: diéta által 1681-ben kijelölt artikulás, azaz törvénycikk hely a kőszegi evangélikus hívek istentisztelet számára; filiák: Kiszidány, Felsőlászló (Oberloisdorf, ma Ausztria), *Conventhaus der evangelischen; Gemeinde*: 1891 (Wittinger 1891, 19.); Kőszegi Evangélikus Egyházközség. Evangélikus gyülekezeti ház/imaház: 1671–1675 (F. Mentényi 1987, 530.), a Schneller utca 2. sz. alatt a Lombai-torony mellett. Az ellenreformáció után az első evangélikus imaház (B.2.3 tábla).

5.2.3. Református / *Calvinist*

Őrségi Egyházmegye. Először a Körmenyi, majd a Pápai, végül az Őrségi Egyházmegye részeként. Református Lelkészi Hivatal: Táncsics utca 7. Intézménye: Református vendégház (korábban: Philadelphia Diakonissza Alapítvány Református Csecsemőotthona): Árpád tér 15.; Kőszegi imaháza Kert (ma Táncsics M.) utca 4.: 1932 (Mester 1990, 54.); Református paróchia a Kert (ma Táncsics M.) utca 7.: 1940 (Mester 1990, 55.)

5.2.4. Zsidó / *Jewish*

A kőszegi hitközséget az 1868. évi zsidó kongresszus a 6. neológ kerületbe sorolta; VIII. Izraelita Sopron és Vas megyei Községkerület (Harsányi 1974, 193.); Kőszegi izraelita hitközség anyakönyvi kerülete: Bozsok, Cák, Kispőse, Kőszegdoroszló, Kőszegszerdahely, Ludad, Nagypőse, Perénye, Tömörd, Velem, 1922-től a rohonci szórványok is (Harsányi 1974, 181., 184.)

6 Közigazgatási beosztás / *Administrative divisions*

Belváros
6,25 hektár (B. Benkhard 2009, 76.) ma is fallal körülvett városrész; *stat*: 1289 (Otokar 1989, 402, 30910); *apud civitatem Gunch*: 1327 (UBB III. 237–238., Nr. 436.); *Statt Günß* 1569 (Tk. Lvt. 110. 33.); Kőszeg (bel)város – *in der Statt*: 1570 (KFL Tkv. 44.); *az belső Városban*: 1632 (KFL Test. dec. 30.); *belváros*: 1877 (Chernel 1877, 91.)

Külvárosok
a két külvárosból [...] a belső városba – *Vonn den bayd vorstett [...] in die Statt*: 1533 (Tk. Lvt. 179. 18.)

Német külváros
Sziget, ami itt a felső külváros – *Sigeth, daß ist die ober Vorstatt alhie*: 1569 (Tk. Lvt. 110. 51.); *Syget*: 1570 (KFL Tkv. 371.); *im Siget*: 1617 (KFL Test. jan. 23.); a Sziget Felső- Németvárosához – *zue der Obern Teutschen Vorstadt des Sigets*: 1604 (KFL Act. Misc. aug. 10.); *Hostat*: 1607. ápr. 22. (KFL Test.); *Hoffstätl*: 1632 (KFL Act. Misc. nov. 3.) ezen Városnak az *Belső Hostadgyának avagy Szigetinek*: 1695 (KFL Prot. 68–69., jún. 28.); *sziget régebben német Hostád*: 1877 (Chernel 1877, 91.)

Magyar külváros
a Magyar külvárosban lévő a gyöpre egészen a Gyöngyösig – *für die Hungarisch vorstatt auff den Anger bis auff die Güns*: 1533 (KFL Tk. Lvt. 179. sz. 18.); *Hungermarckht* (KFL Tkv. 1570. 181.), a kőszegiek törökök elleni kitörésének helye az 1532. évi ostrom idején; *Hungermarckht, die Vnderist Vorstatt*: 1569 (KFL Tk. Lvt. 110. 40.); a *Hungermarkt* (Magyarváros) első tizedének felvétele 1570-ben Mathe Balbierer sarokházánál Malom utca mellett: *Eckhaus alhie in Hungermarckht bey der müllaßen*: 1570 (KFL Tkv. 181.); ez vagy az egykori Fodor utca, a mai Kiss János utca; a Magyarvárosban (*Vngermarckht*), vagy pedig a Kovácsok utcája (ma Kossuth Lajos utca); 34 ház leégése: 1635 (KFL Prot. 36–37. júl. 17.); *Ungarica platea, Hostat*: 1780 (SzEL Visitatio Szilyana, 24–35.) Magyarváros; *magyar utcza, régebben Magyar Hostád*: 1877 (Chernel 1877, 91.)

7 Népeség / Population

7.1 Házak száma / Number of houses

	1526	1551	1556	1632	1725	1814	1846	1930
Belváros	+	+	+	50	64	81	90	103
Északi külváros	+	+	+	292	205	235	238	411
Déli külváros	+	+	+		198	291	295	434
Köszegfalva	–	–	–	–	–	29	35	86
Együtt	256	284	312	342	467	636	658	1034

A két külváros 1632-ben Hoffstättl (KFL Act. Misc. nov. 3.). A házak száma 1725-ben (**B.1.3** tábla); az 1814, 1846, 1930. évi adatokra: (Thirring 1932, 103.); városrészenként: Statt: 73, Hungermarckht: 140, Szigeth 135: 1569 (KFL Tk. Lvt. 110. sz. 39., 50., 62.)

7.2 A lakosság száma / Number of inhabitants

Év	Összes népeség	Év	Összes népeség
1569	1.413	1880	7.301
1777	4.158	1890	7.076
1782	5.050	1900	7.930
1787	4.966	1910	8.423
1828	5.782	1920	8.492
1846	6.823	1930	8.842
1869	6.915	1941	10.320

A lakosság számára: Thirring 1932, 90. Az 1569. évi népeségi adat csak a tíz éven felüli lakosságszámra vonatkozik (KFL Act. Misc. 1569. jún. 3.). Az 1846. évi összeírás KFL Div. et Ex. 1846. febr. 13. 75. köt. 79. sz.. Az 1941. évi népszámlálási adat (Kovács 1963, 107.).

8 Utcák, terek / Streets, squares

A telekkönyvi listában szereplő névváltozatok csak akkor szerepelnek, ha a térkép névanyagához képest bővebb információt adnak. A szögletes zárójelbe helyezett utca- és térnevek nem szerepelnek az 1857. évi alaptérképen, de más forrásokban igen. A forrásváltozatokat dőlt betűvel írjuk. Az alfabetikus felsorolásban ezekre a nevekre is történik utalás, például [Fő tér] Hauptplatz. Magyarázatokra többnyire az 1857. évi névváltozatnál kerül sor.

[Apothecarius] – *Apotekárius utca* 1765 (KFL Act. Misc. jún. 29.)
[Andalgó] – az első Kálvária-stációtól jobbra, a Szent Antal-kápolna előtt elvezető gyalogút
Auf dem – *Graben*: 1758 (Söptei 1999–2004, 327.)
Auf der Schanz – *neben der grabn vnnd pruckhlein*: 1570 (KFL Tkv. 296.) a Magyarvárosban; *Schanz*: 1819 (**C.1.2** tábla); Ároksor: 1839 (**C.1.4** tábla; Bariska 2015b, 123.); *Sáncz utcza*: 1898 (**A.4.3** tábla); *Sánc utca*: 1930 (Horváth 1930b, 49.)
[Anger] – *auff dem Anger*: 1570 (KFL Tkv. 340.) a gyöpon; a Magyarvárosban, *Reitschulanger*: 1943 (Vidos 1943, 253.); *vásárgyöp* 1778-tól: 1930 (KésV. júl. 30.), lásd még → *Viehmarkt*
Auf den Platz → Hauptplatz
[Alte Beckengasse] → Kaiser GaBe
[Árokhát] – az Árok hátón: 1640 (KFL Act. Misc. febr. 6.); *im Sziget am Graben*: 1654 (KFL Act. Misc. márc. 8.); *az árokháton az Szigetben*: 1661 (KFL Test. okt. 10.)
[Árok hátón a Malom uttia mellett] – 1640 (KFL Act. Misc. febr. 6.) a Magyarvárosban; az *Külső városban az árok hátón*: 1651 (KFL Act. Misc. aug. 28.)
[Árok mellett] *Teglaházna*l az árok mellett: 1661 (KFL Test. nov. 24.)
[Ároksor] → Auf der Schanz
[Árok utza] → SchanzgaBe
[Árpád tér] → Holz Platz
[Árvaház utca] → Waißen GaBe
[A város háza előtt lévő utza] – 1839 (KFL Tkv. o. n.). [A mai Schneller utca.]
[Baromvásár] → Viehmarkt
Ballhaus G(aBe) – *Bálház mellyet lévő utza*: 1839 (**C.1.4** tábla; Bariska 2015b, 126.); *bálház utca* (Chernel 1877, 91.); *Széchenyi György utca*: 1896 (Horváth 1930b, 49.); *Táblaház utca*: 1930 (Horváth 1930b, 50.)
Baumer GaBe – *in Pamer gaßl, die Fluß Steg gleich legen machen*: 1760 (KFL Számadások, nov. 22.); *Bammer Gassel*: 1819 (**C.1.2** tábla, Bariska 2015a, 32.); *Pamer Uttza*: 1839 (**C.1.4** tábla; Bariska 2015b, 125.); *Pammer utca*: 1877 (Chernel 1877, 91.); *Pammer utca*: 1898 (Kőszeg szabad királyi város térképe, 1898); *Pammer-utca*: 1930 (Horváth 1930b, 48.). [A mai Dózsa György utca, Pammer János, Kőszeg 18. századi városbírája után elnevezve.]
[Bayer Gottlieb kertje sarkától az nagy hídig] – 1839 (KFL Tkv. o. n.), a Meskó utca 2. számtól a Gyöngyös hídig: 1848 (Söptei 1999–2004, 414.)
[Betegház utca] – *Viehtrift*: 1826 (**C.1.3.2** tábla); *Viehtrieb*: 1839 (**C.1.4** tábla); *Betegház és alsó káposztás kertnél lévő marha tsapás*: 1839 (KFL Tkv. o. n.;

Bariska 2015b, 128.). [A Betegház utca és Gyöngyös közti szakasz, az 1833-ban épült betegház után elnevezve.]
[*Betegház és aló káposztás kert(en)* lévő marha csapás] – 1839 (KFL Tkv. o. n.; Bariska 2015b, 128.)
Bethaus GaBe *Graben-Runde G(asse)* – 1819 (**C.1.2** tábla); *Egyház uttza*: 1839 (**C.1.4** tábla), az 1783-ban épült evangélikus templom után; Várkör: 1918
[Császár utca] → Kaiser GaBe
[Chernel utca] → Herrn Gasse
[*Csapriger Commercial-Strasse*] – *gegen Schapringer weg*: 1570 (KFL Tkv. 185.); *Csapringer Commercial-Strasse*: 1819 (**C.1.2** tábla), Csepregi kereskedelmi út; *Csapringer Strasse*: 1820 (Czvitkovich-felm.). [Csepreg felé, a Guba-hegyen áthaladó közút.]
[Cholera út] – *Cholera ut*: 1839 (**C.1.4** tábla; Bariska 2015b, 128.); *Wagenhofer Molnár földje mellett levő út ki az Cholera utig*: 1839 (KFL Tkv. o. n.; Bariska 2015b, 128.); Kolera út: 1898 (Kőszeg szabad királyi város térképe, 1898), az Alsó-és a Felső körútra is vonatkozóan. [Az egykori Sopronyi úttól a Szombathelyi postaútig, azaz a Kethelyi úttól a vasútállomásig. Csak részben azonos a 87. sz. elkerülő főúttal; a Gyöngyös középső folyásánál ugyanis nagy kerülőt tett a patak árterülete miatt.]
[Csorda utza] → Halter Gasse
[Deák Ferencz utca] – Deák Ferenc utca (Horváth 1930b, 45.), ma Munkácsy Mihály utca
[Dreifaltigkeits Platz] → Fő tér
[Ege Miklós utca] – *in der gassen gegen der Kirchen*: 1544 (KFL Act. Misc. júl. 27.); *az Város Kis Utczája*: 1665 (Div. et Ex., Divisio Martoniana. júl. 6.); a templomok felé vezető utcában; *Fischerl Tierl-Gäsßl*: 1748 (KFL Div. et Ex. ápr. 4.); *Fuchs háza mellett lévő kis utca*: 1839 (KFL Tkv. o. n.), Fuchs Ágoston háza a mai Bem utca 3. sz alatt: 1839 (Mentényi 2013, 73.); a kis utcán a Halászkapu utcát kell érteni: 1814 (Söptei 1999–2004, 137.); az utca a Halász-kapuhoz, a Fischertür-höz vezetett, a mai Bem József utca, Ege utcza: 1898 (Kőszeg szabad királyi város térképe, 1898).
[Egyház Uttza] → Grabenrunde
[Erdő utca] → WaldgaBe
[Fa Piatz] → Holz Platz
[*Farkas József házától a Bálházig*] – 1839 (KFL Tkv. o. n.; Bariska 2015b, 126.), a mai Táblaház utca
[Fekete-kert] → [Rudolf vagy Rezső tér]
[*Feldbachseitenweg*] – 1819 (**C.1.2** tábla), a Gyöngyös főmedre bal partján; *Libinger Strasse*: 1826 (**C.1.3.1** tábla)
[Felső külső körút] – 1927 Cholera út (Kat. tkp.)
[Fertsák utca] → Friedhof GaBe
[*Fischplatz*] – *auff den Vischblatz ein khleines Ortl*: 1642 (KFL Prot. 172. ápr. 3.), a Hal téren egy kis hely
[*Fischerl Tierl-Gäsßl*] → Ege Miklós utca
[*Fleischer GaBe*] – 1820 (KFL Div. et Ex. ápr. 27.), a Kelcz–Adelfffy utca déli szakasza
Floriani-Platz – *Floriani platz*: 1819 (**C.1.2** tábla; Bariska 2015a, 33.); *Flórián Piacz*: 1839 (**C.1.4** tábla; Bariska 2015b, 124.); *Florianpiacz*: 1877 (Chernel 1877, 91.); Várkör: 1898 (**A.4.3** tábla). [Fő tértől a Flórián térrel bezárva.]
[Fodor utca] – *Instituts Gasse, Fodor Gassel*: 1819 (**C.1.2** tábla; Bariska 2015a, 32.); *Fodor Uttza*: 1839 (**C.1.4** tábla; Bariska 2015b, 125.)
[*freier ewiger Weg*] – 1570 (KFL Tkv. 371.). [Szigetben a szőlőkhöz vezető szabad kőút.]
[főpiacz] – *Fő Piacz. Városháza előtt lévő utza*: 1839 (**C.1.4** tábla; Bariska 2015b, 126.); 1877 (Chernel 1877, 91.)
[Fő tér] → Hauptplatz
Friedhof GaBe – *von Freydhoffgassen*: 1777 (MNL OL P 125. Esterházy-Lvt. Dom. jún. 10.); *Friedhofgasse*: 1819 (**C.1.2** tábla; Bariska 2015a, 35.); *Temető Uttza*: 1839 (**C.1.4** tábla; Bariska 2015b, 124.) [a Flórián tértől a mai Temető utcáig, ez volt ez első Temető utca elnevezés]; *temető utca*: 1877 (Chernel 1877, 91.); *Fertsák utcza*: 1898 (**A.4.3** tábla). [Fertsák Moysesről, aki 1779-ban alapítványt tett négy katolikus gimnáziumi tanuló részére: 1930 (KésV. júl 20.), ma Ady Endre utca.]
[Fuchs háza mellett lévő kis utza] – 1839 (KFL Tkv. o. n; Bariska 2015b, 126.)
[Fürdő utca] – *Fürdő házhoz járó utzaban*: 1665 (KFL Test. aug. 14.); *fürdő utca*: 1877 (Chernel 1877, 91.); Régi fürdő utca: 1839 (**C.1.4** tábla)
Garten G(aBe) – *Kert Uttza*: 1839 (**C.1.4** tábla; Bariska 2015b, 127.); *Kaszárnya utcza*: 1898 (**A.4.3** tábla); Kaszárnya utca: 1930 (Horváth 1930b, 46.). [A mai Bajcsy-Zsilinszky utca. A Kert utca nevet áttették később a *Reitschule Gäßchen* (Ló iskola utcza), azaz a mai Táncsics Mihály utcára, valamint a mai Városmajor Kossuth utca 1–3. sz. szakaszára. 1923-ban megszűnt a zsákutca jellege (Mester 1990, 47.). Megnyitása 1924-ben: 1924 (KésV. ápr. 13.).]
[*Gasse gegen der Kirchen vber*] – 1544 (KFL Test. júl. 27.), a templomokkal szemben lévő utcán túl.
Gebirgs GaBe – *In der Lutschen*: 1570 (KFL Tkv. 374.); *Szigetben az Luczenben*: 1641 (KFL Act. Misc. jún. 17.); *az Lutsen nevezetű utzaban*: 1777 (KFL Prot. 30., 84. jún. 30.); *Obere Lutsen*: 1819 (**C.1.2** tábla; Bariska 2015a, 32.); *Hegyallyai Uttza*: 1839 (**C.1.4** tábla; Bariska 2015b, 125.); *hegyallja utca vagy lócson*: 1877 (Chernel 1877, 91.); *Lucsen, Luchon*: 1877 (Chernel 1877, 96.); Hegyalja utcza: 1898 (Kőszeg szabad királyi város térképe, 1898).
[*gemein freie Gasse*] – közönséges szabad utca: 1565 (KFL Act. Misc. ápr. 20.). [A városháza mögött keresztben futó utca a városfalig.]
Grabenrunde – *Ország*h uttya 1650 (szept. 13.); *Hostattyaban az vár árokja vagy Várkert mellett*: 1662 (KFL Test. márc. 1.); *az vár mögött [...]* a város utya között: 1666 (KFL Test. ápr. 13.); *Graben-Runde G(asse)*: 1819 (**C.1.2** tábla;

Bariska 2015a, 32.); *Város Köre*: 1839 (C.1.4 tábla), a Flórián tértől a Károly Róbert térig; *auf dem Graben*: 1758 (KFL Div. et Ex. 13–18. ápr. 1.); *Egyház Uttza*: 1839 (C.1.4 tábla; Bariska 2015b, 125.), a Károly Róbert tértől a Gyöngyös utcáig; *Vásár Piatz*: 1839 (C.1.4 tábla; Bariska 2015b, 126.); a Gyöngyös utcától a Flórián térig, *Dreifaltigkeit Platz*: 1819 (C.1.2 tábla); Várkör: 1898 (A.4.3 tábla); déli szakasza a mai Fő tér

Güns GaBe – *Gunssgassn*: 1437 (KFL Tk. Lvt. 33. sz.); *In der guensgaßen*: 1645 (KFL Test. nov. 24.); *Gyöngyös uczaban*: 1646 (KFL Test. szept. 6.); *In der Günßgassen*: 1655 (KFL Test. máj. 22.); *Günssgasse*: 1819 (C.1.2 tábla; Bariska 2015a, 32.); *Gyöngyös Uttza*: 1839 (C.1.4 tábla; Bariska 2015b, 125.), Gyöngyös utca: 1898 (A.4.3 tábla). [A mai Gyöngyös utca.]

[Gyöngyös sétány] – (Horváth 1930b, 45.). [A Gyöngyös két ága közt a Széchenyi tértől a Gratzl-malomig húzódó sétánya: 1930 (KésV. júl. 20.).]

[Gyöngyös utca] → Güns GaBe

[Győry János utca] → Szijjártó utca

[Halászkapu utca] → Ege Miklós utca

Halter GaBe – *az Chordások Uczájában az Hidat*: 1750 (KFL Számadások, máj. 3.); *Haltergasse*: 1819 (C.1.2 tábla; Bariska 2015a, 34.); *Csorda uttza*: 1839 (C.1.4 tábla; Bariska 2015b, 123.); *Városi Pásztor-ház* a Csorda utcában: 1839 (KFL Tkv. 304/30.); *csorda utca*: 1877 (Chernel 1877, 91.); Jenő főherceg utca: 1896 (Horváth 1930b, 46.). [Jenő főherceg az 5. Radeczky-huszárezred századosaként szolgált Kőszegen (Vidos 1943, 265.), huszárkapitányként ebben az utcában lakott Kőszegen: 1930 (KésV. júl. 20.); 1908: a sertés- és tehéncsorda kihajtása útvonalának rendezése; a csordahajtás szabályozása (KésV. 1908. febr. 14., 1911. okt. 29., nov. 5., dec. 12.).]

[Hauptgasse] – 1819 (C.1.2 tábla, Bariska 2015a, 32.); *Rájnás utca*: 1927 (Kat. tkp.)

Hauptplatz – *Az Piarcon való Botok*: 1654 (KFL Prot. márc. 31. 125.); *am Platz*: 1659 (KFL Act. Misc. h. n. n.); *Auff den Plaz ein Gewölb*: 1740 (KFL Div. et Ex. szept. 21.) a Simon-féle bolt a belvárosi téren; *auch das Gewölb auf den Platz*: 1742 (KFL Test. dec. 15.) belvárosi tér, ahol a Mueßer család boltja (*Gewölb*) is állt; *Kirchenplatz*: 1819 (C.1.2 tábla; Bariska 2015a, 33.); *Fő Piatz*: 1839 (C.1.4 tábla); *Vásár Piatz*: 1839 (C.1.4 tábla; Bariska 2015b, 126.); *városház tere*: 1877 (Chernel 1877, 91.); Városház tér: 1898 (A.4.3 tábla); Jurisich-tér: 1896 (Horváth 1930b, 46.).

[Hertzeg kertje] – *Hof-Garten*: 1819 (C.1.2 tábla); *a Hertzeg kertje mellett lévő út Plechschmid házáig*: 1839 (C.1.4 tábla; Bariska 2015b, 124.); Várkör: 1918 (a Várkör nyugati szakasza); *Hertzeg retje végében a Gyöngyösre vivő út*: 1839 (KFL Tkv. o. n.; Bariska 2015b, 128.); az Esterházyak északi rétje mellett: 1826 (C.1.3.1 tábla). [Az Esterházyaknak több kertje is volt a város körül.]

Hegyalja utca → Gebirgs GaBe

Herren GaBe – *in der obern gaßen*: 1570 (KFL Tkv. 102.); *in der obern winckhl*: 1570 (KFL Tkv. 108.); *Fölső ucczaban*: 1614 (KFL Test. 1614. márc. 23.); *az eöreg Pincze vagyon fölső részről az Kiss Ucza mellett*: 1688 (KFL Div. et Ex. okt. 9.); az Ambrózy-ház mögött a mai Chernel utcába torkollott, ma beépítve; *Herrngasse*: 1819 (C.1.2 tábla; Bariska 2015a, 33.); *Uri uttza*: 1839 (C.1.4 tábla; Bariska 2015b, 124.); *uri utca*: 1877 (Chernel 1877, 91.); Chernel utca: 1896 (Horváth 1930b, 44.); Chernel utca: 1898 (A.4.3 tábla); melyet Chernel Kálmán történésről neveztek el.

[Hof-Garten] – 1819 [A Várkör nyugati szakasza, a Hegyalja utcától a Flórián térig, továbbá a mai Festetics utca keleti oldala.]

[Hofgarten Strasse] – 1819 (C.1.2 tábla; Bariska 2015a, 32.)

Holz Platz – *Fa Piatz*: 1839 (C.1.4 tábla; Bariska 2015b, 125.); *fapiacz*: 1877 (Chernel 1877, 91.); Árpád tér: 1896 (Horváth 1930b, 44.); 1898 (A.4.3 tábla)

[Horthy Miklós utca] → Instituts Gasse

[Hostat] – *Hostád, Hoffstätl* (KFL Act. Misc. 1630. nov. 3.); *Hofstadt*: 1930 (Horváth 1930a, 11.); *hostát, Hofstadt*: telek, külváros: 2001 (Bariska 2001, 28.)

Hühner GaBe – *Hünnergasse*: 1819 (C.1.2 tábla; Bariska 2015a, 31.); *Tyuk Uttza*: 1839 (C.1.4 tábla; Bariska 2015b, 125.); *tyuk utca*: 1877 (Chernel 1877, 91.); *Schey Fülöp utca*: 1898 (A.4.3 tábla), Schey Fülöp utca: 1930 (Horváth 1930b, 49.).

Instituts Gasse – *in Hungermarckht bey der Mülgassen*: 1570 (KFL Tkv. 181.); *Malom utza*: 1645 (KFL Test. dec. 20.); *Molnok melletti*: 1661 (KFL Test. jan. 26.); *Vordergasse*: 1826 (C.1.3.2 tábla); *in dem [...] Fodorischen Gäßl*: 1745 (KFL Div. et Ex. márc. 9.); *Fodor Gassel*: 1819 (C.1.2 tábla); *Fodor Uttza*: 1839 (C.1.4 tábla); Instituts Gasse: 1859 (KFL Bach-kori ir. 450–454. sz.); Intézet utca: 1898 (A.4.3 tábla); *Horthy Miklós utca*: 1930 (Horváth 1930b, 46.); Intézet utca: a reáliskolai nevelőintézet után; Horthy Miklós utca: 1930 (KésV. júl. 20.). [A mai Kiss János altábornagy utca.]

[Jenő fhg. utca] → Halter Gasse, 1898 (A.4.3 tábla)

[Jurisics tér] – *am Platz*: 1564 (KFL Act. Misc. jan. 6.), Kirchenplatz: 1819 (C.1.2 tábla; Bariska 2015a, 32.)

Judengasse → Schul G[asse]

Kaiser GaBe – *Alte Becken G[asse]* 1819 (C.1.2 tábla); I. Ferenc császár 1818-ban Horvátországba tartva száll meg Kőszegen: 1918 (KésV. febr. 24.); *Császár Utza*: 1839 (C.1.4 tábla; Bariska 2015b, 123.); *császár utca*: 1877 (Chernel 1877, 91.); *Neue gasse*: 1819 (C.1.2 tábla), a mai Gyöp utcától a Koldús-hídig; *Király út*: 1898 (A.4.3 tábla). Lásd még → Ungermarkt és NeugaBe

Kalvarienberg – *Auf den Kalvarienberg*: 1819 (C.1.2 tábla). [Mélyút a Kálvária utca és a Kálvária-hegy között.]

[Kapu utca] – 1878 (KFL Tkv. 65). [A mai Városház utca.]

[Kaszárnya utca] – *Kert utca, Kaszárnya utca*: 1927 (Kat. tkp.); Regnier-féle gőzmalomból átalakított, egykori lovas-kaszárnyáról elnevezve: 1898 (A.4.3 tábla), 1930 (KésV. júl. 20.).

[Kayszrál utca] – *Kayszrál Károly utca*: 1918 (Horváth 1930b, 46.); Kayszrál utca: 1927 (Kat. tkp.), az egykori, kőszegi erdőmesterről, Kayszrál Károlyról (1819–1902), aki szegény polgárleányok számára létesített alapítványt 1898-ban: 1930 (KésV. júl. 20.). [Szent Imre herceg utca, a mai Hunyadi utca.]

[Kálvária utca] – *Kálvária út a Gruber örökösök kertje sarkáig*: 1839 (C.1.4 tábla; Bariska 2015b, 127.); *Városi Pásztor-ház*: 1839 (KFL Tkv. 105/14) Kálvária utca 10.; *Kálvária utca*: 1898 (Horváth 1930b, 46.), az 1686-ban állított fa-, majd kőkereszt helyén épült Kálvária-templomhoz (1735) vezető utca; Kálvária utca: 1898 (A.4.3 tábla).

[Kálvária-mélyút] – [A Kálvária utcából balra a Kálvária-hegyre vezető út a stációk mentén.]

Kelcz–Adelffy utca → *Judengasse* (KFL Tkv. 1570)

[Kert utca] → Garten GaBe, valamint *Reitschul Gäßchen*, 1898 (A.4.3 tábla)

[Kirchenplatz] → Jurisics tér

[Király út] → Kaiser Gasse

[Király utca] → Königs Gasse

[Kis Ucza] – *Város háza mellett lévő kis utca*: 1839 (KFL Tkv. o. n., Bariska 2015b, 126.).

Kincs apát köz → A Szent Jakab- és a Szent Imre-templom közti rövid szakasz

[*Kis utza a Postaház mellett*] – 1839 (C.1.4 tábla; Bariska 2015b, 123.); *Post GaBe*: 1930 (KésV. ápr. 5.).

[Kossuth Lajos utca] → Schmid GaBe

[Kovács utca] → Schmied GaBe

Königs GaBe – Király-utca: 1930 (Horváth 1930b, 47.), a mai Királyvölgyi út

Kreuz Erhöhung – [A mai dombon álló Temető, melynek közepén kereszt állt.]

[Külső körút] – 1918

[Külső körút] – 1927 (Kat. tkp.)

[Külső piactér] – *Padstuben in der vorstatt auf den Platz*: 1633 (1633. nov. 6.); *az Külső Város piaczán*: 1664 (KFL Test. febr. 1.)

21. ábra. Fő tér, 1870 körül
Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára, Kőszegi Fiókleveztár, Képeslapgyűjtemény, 60. sz.
Fig. 21 Main Square, around 1870
Vas County Archives of the Hungarian National Archives, Kőszeg Branch Archive, Collection of Photographs, No. 60

[*Landwehr házától Farkas József házáig*] – 1839 (KFL Tkv. o. n.; Bariska 2015b, 126.) a Felsőkaputól: 1824 (Söptei 1999–2004, 137.) a Táblaház utca 1. számig: 1839 (Mentényi 2013, 73.)

[*Libinger Commercial-Strasse*] – 1826 (C.1.3.1 tábla) a Rendekre (Liebing) vezető út

[Lotterie GaBe] – 1820 (KFL Div. et Ex. ápr. 27.), a mai Kelcz–Adelffy utca keleti szakasza a Bem József utcáig

[Ló iskola utzák] → Reitschul Gäßchen

[Lucsen] → Gebirgs GaBe; *Haus allhie an die Lutschen angelegen*: 1570 (KFL Tkv. 174.; *Szigetben az Luczenben* 1641 (KFL Act. Misc. jún. 17.); *Lusom*: 1794 (KFL Div. et Ex. 7–86. ápr. 4.); *in der Lutschen*: 1758 (KFL Számadások, júl. 17. 38.); lócsón: 1877 (Chernel 1877, 91.); *Lutsen*: 1819; *Várkör*: 1918, a Várkör északi szakasza a mai Károly Róbert tér mellett.

[Magyar utca] – 1840 (SzEL Visitatio Bőleana, 41–46.) a plébánia pajtája állt itt 1820 előtt a *Magyar utszai nap keletre nyuló kertek között*

[*Neue Brucke*] – 1819 [Az Uri utca déli kijáratánál].

[Magyar utca] → Ungermarkt

[*Magyar utzai kertek alatt lévő utt*] – 1839 (KFL Tkv. o. n.; Bariska 2015b, 127.). [Út a Magyarvárosban.]

[Malom árok] – 1898 (A.4.3 tábla)

[Marhavásár tér] → Viehmarkt

[*Mayer János szántó földje mellett lévő bokrossal együtt*] – 1839 (KFL Tkv. o. n.; Bariska 2015b, 128.), a Gyöngyös bal partján (C.1.4 tábla)

[Mecséry utca] → Pulver G[asse]

[Meskó utca] – *Meskó utca*: 1898 (Kőszeg szabad királyi város térképe, 1898). [Br. Meskó Ádám, a kőszegi polgári szegényintézet alapítója után: 1930 (KésV. júl. 20.). A család több tagja is alapítványok létrehozója.]

[Munkásház-utca] – munkáslakások céljára a városi téglagyárból kedvezményes kiutalás: 1907 (Harsányi 1974, 147.); *Munkás utca*: 1927 (Kat. tkp.); *Munkásház utca*: 1930 (Horváth 1930b, 48.); Munkás utca: 1982 (VMFN 52.)

[Mülgas(s)e] → Fodor utca

Neugaße – *Neue Gasse*: 1819 (**C.1.2** tábla; Bariska 2015a, 34.), Rákóczi út alsó szakasza a Rohonci úttól a hídig; *Neue Gasse*: 1820 (Czvitkovich-felm.); *Uj Uttcza*: 1839 (**C.1.2** tábla; Bariska 2015b, 123.)

[*neben dem weg vnnd wasserfluß*] – 1570 (KFL Tkv. 396.), a Szigetben Obere Lutschen → Gebirggasse

[*Ország uttya az eő Nagysága Kerttye felé*] – 1650 (KFL Test. szept. 13.) a Széchy-féle Várkert felé

Oskola utca → Schul Gaße

[*Oedenburger Post-Strasse*] – *Oedenburger Weeg*: 1815 (**C.1.1** tábla); Soproni postaút: 1819 (**C.1.2** tábla)

[Öregbástya utca] – *az Eöreggh Bastia irányában valo Utzaban*: 1663 (KFL Act. Misc. aug. 12.)

[Pallisch utca] → Rosen Gasse

[Pammer utca] → Baumer Gaße

[Piaci utca] – *az Piarczai uttcában*: 1736 (KFL Számadások, o.n.)

[*Pertl Susánna körül lévő uttzák*] – 1839 (KFL Tkv. o. n.; Bariska 2015b, 123.). [A Magyarvárosban.]

[*Platz neben Fabian Enyedí*] – 1564 (KFL Act. Misc. jún. 16.), *Enyedí Fábián mellett a tér*. [A mai Jurisics tér.]

[*Platz in der Vorstatt*] – 1633 (KFL Test. nov. 3.) tér a Magyarvárosban; *Platz vor dem Thor*: 1646 (KFL Test. júl. 20.). [A városkapu előtti tér, a mai Fő tér.]

Post Gasse – *Kis utza a Posta ház mellett*: 1839 (**C.1.4** tábla)

Pulver G(asse) – *Puskapor utza*: 1839 (**C.1.4** tábla; Bariska 2015b, 127.) [ekkor még nincs összeköttetés a Kert utcával]; *puskapor utca*: 1877 (Chernel 1877, 91.); Mecséry Ferenc utca: 1930 (Horváth 1930b). [Mecséry Ferenc 1743. évi gimnáziumi alapítványa emlékére: 1930 (KésV. júl. 20.).]

[Puskapor-rét] – 1845 (Dominkovits 2000, 165–166.)

[Puskapor utca] → Pulver Gasse

[Radtersdorfer Weeg] – 1815 (**C.1.1** tábla) Radtersdorf helyesen Rattersdorf; Rőti út [Rájniss utca] – *Hauptgasse* 1819; Rájniss-utca: 1930 (Horváth 1930b, 48.). [A Rájniss József utca a Jurisics tértől a Várkörig tartó szakasz.]

[Rákóczi utca] → Kaisergasse

Rathaus G(asse) – *neben dem Rathaußgäßl*: 1650 (KFL Act. Misc. máj. 14.). [A Városháza bal oldalán ma lezárt átjáró.]

[*Rechnitzer Commercial-Strasse*] – 1819 (**C.1.2** tábla)

Rechnitzer Gaße – *Strasse nach Rechnitz*: 1819 (**C.1.2** tábla), azaz a Rohonc felé vezető út ma a Velemi út; *Rohonczi Uttza*: 1839 (**C.1.4** tábla; Bariska 2015b, 124.); *rohonczi utcza* (Chernel 1877, 91.). [A mai Temető utca alsó szakasza a mai Velemi útig. Rohonczi utcza: 1898 (**A.4.3** tábla). Rohoncra tehát két út vezetett, az egyik a mai Velemi út nyomvonalán, a másik a mai Temető utca vonalában a Kenyér-hegy alatt folytatta az útját. Először a mai Temető utcát nevezték így.] Rohonci utca: 1930 (Horváth 1930b, 49.)

Reitschul Gäßchen – *Ló Oskola Uttza*: 1839 (**C.1.4** tábla; Bariska 2015b, 126.), *Ló oskola utzák*: 1839 (KFL Tkv. o. n.) a két utca a mai Táncsics Mihály és a Kossuth Lajos utca piaci szakasza; *Kert utcza*: 1898 (**A.4.3** tábla); Kert-utca: 1930 (Horváth 1930b, 47.)

[Régi fürdő utza] – *Badstubengasse*: 1803 (KFL Div. et Ex. 5–10., nov. 21.); *Régi Fürdő Uttza*: 1839 (**C.1.4** tábla; Bariska 2015b, 127.). A mai Pék utcát köti össze a Hegyalja utcával, a kis utca a Badstuben-dűlőhöz vezetett: 1888 (KésV. dec. 29.).

Riemer Gaße – Riemergasse 1819 (**C.1.2** tábla; Bariska 2015a, 35.); *Szijjártó Uttza* 1839 (**C.1.4** tábla; Bariska 2015b, 123.), *szijjártó utca*: 1877 (Chernel 1877, 91.); Győry János utca: 1898 (**A.4.3** tábla). [Az új plébániatemplom anyagi megalapozója után.]

[Rohonci út] – *Rohonczi Ut*: 1839 (**C.1.4** tábla). [Azonos a mai Rohonci úttal.]

[Rohonci utca] → Rechnitzer Gaße

Rosen Gasse – *Beckengasse*: 1819 (**C.1.2** tábla; Bariska 2015a, 31.); *Rózsa Uttza*: 1839 (**C.1.4** tábla; Bariska 2015b, 125.); *rózsa utca* (Chernel 1877, 91.); *Pallisch utca*: 1898 (**A.4.3** tábla); *Pallisch utca*: 1930 (Horváth 1930b, 48.). [Pallisch Sámuel, evangélikus szegényház alapítója emlékére.]

Rózsa utca → Rosen Gasse

[Rőti-völgy] – [A 87. sz. főközlekedési út Rőtfalva irányába haladó, északi szakasza és a Gyöngyös malomága közti terület.]

[Rudolf tér] – 1898 (**A.4.3** tábla); 1930 (Horváth 1930b, 49.); *Fekete-kert*; Rezső tér (Thirring 1928, 17.). [Rudolf trónörökös emlékére.]

[Sánc utca] – *Schanz*: 1819 (**C.1.2** tábla; Bariska 2015a, 34.); *Sáncz utcza*: 1898 (**A.4.3** tábla)

[*Sárvárer Commercial-Strasse*] – 1819 (**C.1.2** tábla). [Kereskedelmi út Nemescsón át Sárvárra.]

Schanzgaße – Árok Uttza: 1839 (**C.1.4** tábla; Bariska 2015b, 123.), a mai Sáncárok utca; *sáncz utca*: 1877 (Chernel 1877, 91.); *Sáncárok* 1930 (Horváth 1930a, 17.)

[Schey Fülöp utca] → 1898 (**A.4.3** tábla)

Schmid Gaße – *Ain Stadl in der Schmidt gassen* (KFL Tkv. 1570, 94.); *Kováczok uccájában*: 1607 (KFL Act. Misc. febr. 20.); *für den Kowatsch Marckht*: 1615 (KFL Prot. 145, márc. 18.); *in der schmidt gassen*: 1641 (KFL Prot. 29–30, márc. 25.); *az Kováchok Uttájában*: 1660 (KFL Prot. jún. 8. 335.); *házam vagyon az Kovácsok uczaiban*: 1659 (KFL Test. okt. 9.); a Kovács utcában *in der Schmit gassen*: 1691 (KFL Div. et Ex. szept. 15.); Hoffmann Mihály patkókovács háza Gömbös István és Hericz Mihály kovácsok között; *Schmidt Gasse*: 1819 (**C.1.2** tábla; Bariska 2015a, 33.); *Kováts uttza*: 1839

(**C.1.4** tábla; Bariska 2015b, 123.); *kovács utca*: 1877 (Chernel 1877, 91.); *Kossuth Lajos utca*: 1898 (**A.4.3** tábla)

Schul G[aße] – *in der Judengassen* (KFL Tkv. 1570, 60., 62., 88.); *in der Juden gassen*: 1615 (KFL Test. máj. 11.); *Keöszegh belső városában* [...] *az Szegletben*: 1669 (KFL Test. dec. 13) az egykori Nemzeti Tanoda helyén; *Oskola Uttza*: 1839 (**C.1.4** tábla; Bariska 2015b, 125.); *Iskola utca*: 1877 (Chernel 1877, 91.); *Kelcz–Adelffy utca*: 1896 (Horváth 1930b, 47.). [A mai Kelcz–Adelffy utca Kelcz Imre jezsuita szerzetes és Adelffy Antal dunántúli kerületi táblabírói elnök árvaház-alapító és vagyongyarapító emlékére: 1930 (KésV. júl. 20.).]

[*Schwedits kert háta megett á Gyöngyös között lévő út*] – 1839 (KFL Tkv. o. n.; Bariska 2015b, 128.), az Olmódi út

[Sertés piac] – *Sertvés Piacz*: 1839 (**C.1.4** tábla; Bariska 2015b, 128.), a kőszegi szakosított piacok egyike; *Dísznó Piacz*: 1839 (KFL Tkv. o. n.); *Pyramiden Promenade*: 1857 (KFL Tkv. 1254.); *téglázó vas*: 1877 (Chernel 1877, 95.); Rudolf vagy Rezső tér; Fekete-kert: 1927 (Kat. tkp.); Rezső tér (Mester 1990, 45.). [A Rákóczi út és a Munkácsy utca találkozásánál.]

Sieget Gaße – *Sziget Uczára*: 1663 (KFL Prot. aug. 21. 82–83.); *Siget-Gasse*: 1819 (**C.1.2** tábla; Bariska 2015a, 31.); *Sziget Uttza*: 1839 (**C.1.4** tábla; Bariska 2015b, 127.), az Árpád tértől a Szegényházig; *sziget utca*: 1877 (Chernel 1877, 91.); *Sziget utca*: 1918, *Sziget u[tca]*: 1930 (Horváth 1930b, 50.)

[Sziget utca] → Sieget Gaße

[*Steinamengerer Post-Strasse*] – 1819 (**C.1.2** tábla) Szombathelyi postaút

[*Strasse nach Pogambo*] – 1819 (**C.1.2** tábla) a Pogányokba vezető kocsit. [A mai Temető utca folytatása.]

[*Strasse nach Rechnitz*] – 1819 (**C.1.2** tábla; Bariska 2015a, 35.) Rohonc felé vezető út; a mai Velemi út

[*Syget Außer der Schrancken*] – 1649 (KFL Test. ápr.8.), *a sorompón túli Sziget*

[*Sziget am Graben*] – 1654 (KFL Act. Misc. márc. 8.). Árok menti Sziget.

[*Sziget háta megett Polszter pinczjénél lévő ut*] – 1839 (KFL Tkv. o. n.; Bariska 2015b, 127.). [Az Erdő utca 6. sz. alatt (Söptei 1999–2004, 347.).]

[Széchenyi-tér] – 1898 (**A.4.3** tábla); 1930 (Horváth 1930a, 50.), Széchenyi-liget: 1916 (KésV. júl. 2.)

[Szent Imre herceg u(tca)] – 1930 (Horváth 1930a, 50.), Kayszrál utca

[Szijjártó utca] → Riemer Gaße

[sorompónál] – *bey dem Schrancken*: 1570 (KFL Tkv. 185.). [Sorompó a Sziget városrészben.]

[sörgyár felé] – 1898 (**A.4.3** tábla)

[*Steinamanger Poststrasse*] – 1819 (**C.1.2** tábla), Szombathelyi postaút

[Táblaház utca] → Waißen Gaße

[*Téglaháznál az árok mellett*] → Árok mellett

Temető utca → Friedhof Gaße

[*Temető alatt levő út v(ersus) utza*] – 1839 (KFL Tkv. o. n.; Bariska 2015b, 124.). [A temető keleti fala mellett futó keresztutca.]

[*Temető felé utt*] – 1656 (KFL Test. febr. 4.). [Az új, külvárosi temető felé.]

[Tüskevár u(tca)] – *Tüskevár Uttza*: 1839 (**C.1.4** tábla; Bariska 2015b, 123.); 1898 (**A.4.3** tábla); *Tüskevár*: 1930 (Horváth 1930a, 50.)

[Tyúk utca] → Hühner Gaße

[Újvásártér] – a Csapkegyár mögötti rét: 1921 (KésV. márc. 6.); a Lobanger-dűlőben álló szénapaját az Újvásártérre helyezik át *vásárcsarnokul*: 1922 (KésV. jan. 29.); Kőszeg cserében a Felsővám melletti városi réttel kárpótolta a posztó- és nemezgyárat: 1923 (KésV. márc. 8.). 1923. szept. 4-én avatták fel a Szent Egyed-napi országos vásárral: 1923 (KésV. szept. 27.).

[Uj Uttza] → Neugaße

Ungermarkt – *Ungermark* (**C.1.2** tábla; Bariska 2015a, 34.); *Magyar Uttza*: 1839 (**C.1.4** tábla; Bariska 2015b, 123.); *magyar utca*: 1877 (Chernel 1877, 91.). [A mai Rákóczi út középső szakasza a mai Temető utca és Rohonci út között. 1896-tól Király út az 1893. évi királylátogatás emlékére. A Rákóczi útnak a mai Temető utcától a Fekete-kertig tartó szakasza.]

Uri utca → Herren Gaße

[*Utza á Temető hosszat Artner János Úr kertje sarkáig*] – 1839 (KFL Tkv. o. n.; Bariska 2015b, 124.). [A mai Temető utca a Velemi úttól és zsidó temetőig.]

[*Vámszedő háztól a Tornyig*] – 1839 (KFL Tkv. o. n.). [A vámszedő háza a mai Várkör 69. sz. alatt, a mai Városház utca elején állt.]

[Várkör] – *Grabenrunde*, 1898 (**A.4.3** tábla); Várkör: 1930 (Horváth 1930b, 51.), a keleti szakasz

[Várkör] – a dűlők térképe a Várkör nyugati oldalát *Városköre*-nek nevezi: 1845; a Presshaus és a Hg. Esterházy kertje alatt, a Várkör nyugati szakaszán *9 kapásház (Hauerhäuser)* állt, 1898 (**A.4.3** tábla).

[Városház-utca] – 1898 (**A.4.3** tábla); 1930 (Horváth 1930b, 51.)

[Város Köre] – *Graben Runde*, Várkör szakasz a Flórián tértől a Pék utcáig; *Városkörút*: 1890 (KésV. febr. 16.); lásd még → Várkör

[Városmajor] – *Város majorja*: 1839 (KFL Tkv. 289/29.). [Az utcát a Sziklai-ház (Várkör 6.) mellett nyitották meg: 1923 (KésV. aug. 20.). A mai Kossuth Lajos utca 1–3. sz. szakasza.]

Város utcája – *belső uarosban, mely hol fekszik cinterem mellet[t]*, másfelől penigh uaros utza: 1615 (KFL Test. dec. 16)

[*Város közönséges uttya*] – [A déli külvárosban, a Magyarvárosban.]

[Városház utczá] – *Ain gemein freye gassen*: 1565 (KFL Test. ápr. 20.), közönséges szabad átjáró a mai Jurisics térre, beépítve; *neben dem Rathhaußgäßl*: 1650 (KFL Act. Misc. máj. 14.)

[Városház tér] → Hauptplatz, 1898 (**A.4.3** tábla). [A mai Jurisics tér.]

[*Város kis Uczája*] – a *Hostadban*: 1632 (KFL Test. dec. 30.); az *Hostatban Nagy Benedek háza és az Város kis Utzája* között: 1650 (KFL Act. Misc. márc. 4.), *Post Gasse*

[Város útja] – az *Vár mögött* [...] az *Város utya*: 1662 (KFL Test. júl. 10.)
 [Vásár Piatz] → Grabenrunde
 Viehmarkt – *auff dem Anger* (KFL Tkv. 1570; *Baromvásár ucza*: 1661 (KFL Act. Misc. febr. 14.); *vásárgyöpön*: 1778 (Horváth 1930b, 47.); *fora pecunia hebdomadalia*: 1785 (Horváth–Kiss 1963, 3, 170. sz.); *Baromvásár*: 1839 (C.1.2 tábla; Bariska 128.); *Vásár tér*: 1898 (A.4.3 tábla); *Marhavásártér*: 1918; *Marhavásártér*: 1930 (Horváth 1930b, 47.). [A mai Petőfi tér; a Kőszegi Sportegylet építése 1922-ben a vásártér áthelyezésével: 1922 (KésV. máj. 14.). A marhavásárok áthelyezése a Csipkegyár mögötti rétre: 1921 (KésV. márc. 6.).]
 Viehtrieb → Betegház utca
 [Wiehtrift] → Betegház utca
 Waißen Gaße – Árvaház Uttza: 1839 (C.1.4 tábla; Bariska 2015b, 126.); *Táblaház utcza*: 1898 (A.4.3 tábla); Széchenyi György utca: 1918; Schneller utca, Táblaház-utca: 1930 (Horváth 1930b, 50.)
 [Wagenhofer Molnür földel mellett lévő út ki a Colera utig] – (KFL Tkv. o. n.; Bariska 2015b, 128.)
 Waldgaße – *Erdő utza*: 1839 (C.1.2 tábla); *erdő utca*: 1877 (Chernel 1877, 91.); Erdő utcza: 1898 (A.4.3 tábla)
 Weg nach Rattersdorf – 1826 (C.1.3.1 tábla). [A Rőfalvára vezető gyalogút, a Kálvária utca folytatásaként a Harang-dőlő (Klang) alatt.]

9 Egyházak / Religion

9.1 Keresztény / Christian

9.1.1 Római katolikus / Roman Catholic

Ferences-templom és kolostor – a középkorban, Szent Ferenc, *minorita kolostor*: 1289 *casa autem fratrum minorum* (Gombos 1937–1938, Nr. 592.); *In Visitatione huius Ecclesiae Anno 1674 die 25 Mensis Junii celebrata*: 1697 (SzEL Visitatio Kazóana, 1–9.), a templom látogatása során 1674. jún. 25-én Jézus Szent Szíve-templom – 1894 (Németh 1944, 85–86.). Tervezte Ludwig Schöne. Szent Domonkos-rendi apácák Rózsafüzér királynője zárdatemploma – 1902 (Horváth 1931, 118.)
 Szent Imre-templom (Magyar templom) – 1615–1618 között épült az evangélikus, magyar ajkú hívek részére: *für die ungarische Nation alhie* (Lelkes 1960, 157.). Három harang levétele: *zu Erbauung der Eingefallenen Khirchen Tuhrm*: 1637 (KFL Test. júl. 18.), a forrás beomlott templomtoronyról szól; *Magyar templomra*: 1646 (KFL Test. szept. 9.); *in Ecclesia Hungariae Saxapolitana seu Kwszeghiensis*: 1650 (Misc. aug. 12.); 1673-tól katolikus; *az magyar Szent Egyház háta mögött*: 1686 (KFL Act. Misc. máj. 30.), *absque Titulo et Patrocinio*: 1697 (SZML Visitatio Kazóana, 1–9.), titulus és védőszent nélkül, 1697-től plébániatemplom (Horváth 1931, 105–106.). A nagy tűz után az ács az egész Templomra való épületet véghe vigye: 1700 (KFL Prot. márc. 26. 767.). Felszentelése: 1703 (KFL Prot. 159–160. jún. 5.). *Magyar Parochialis templom* [...] *tornyának fölépíttetésére*: 1720 (KFL Test. nov. 29.); *Ecclesia haec est dicata Honoris Divi Emerici Consecrata*: 1756 ezt a megnevezett templomot Szent Imre tiszteletére szentelték fel; *Criptam habet Ecclesia unam ante preafatam Capellam*: 1756; *Horologium quoque in Hac Turre est Civitatis*: 1756 (SzEL Visitatio Batthyányana, 10–23.). A toronyban a város toronyórája: 1840 (SzEL Visitatio Bőleana, 41–46.); *StadtKirchn*: 1815 (C.1.1 tábla); *plébánia egyház vagy magyar templom*: 1877 (Chernel 1877, 97.). A templom északi oldalán az 1931-ben a köztemetőből áthozott három sírkő (1791, 1819, 1850) számára védett sírkert létrehozása (Horváth 1931, 111.).
 Szent Jakab-templom (Öreg templom, Némettemplom) – Középkori és kora újkori katolikus plébániatemplom. *Ifjabb Gara Miklós földes Urasága és Egyházi Védkegyességéből a 15. század kezdetén épült*: 1840 (SzEL Visitatio Bőleana, 41–46.); a 16. század derekától kálvinista (1554), majd evangélikus (1560) német templom (Horváth 1931, 45., 91.); *Sankt Jacobs Pfarkhirschenn allhie zu Günß*: 1568 (KFL Act. Misc. ápr. 5.); ekkor a Szent Jakab-templom Kőszeg plébániatemploma; *Alhie zu Sanctt Jacob*: 1585 (KFL Test. szept. 1.); *wegen herabnehmung der dreyen Glockhen*: 1635 (KFL Prot. 25. júl. 6.) a harangok levétele; *zue Teutschen Kirchen oder Thuern gebeü*: 1641 (KFL Test. jún. 19.) a némettemplom vagy torony építése; *az egyik német Á* [...] *köbögi Eöreg* templomot: 1649 (KFL Act. Misc. ápr. 20.); *Német templom renovatioja*: 1652 (KFL Prot. máj. 31. 263.); 1671-ben a paplakkal és az iskolával együtt újra katolikus (Horváth 1931, 102.), 1677-től pedig szerzetesrendi egyház. *szent Jakab egyház*: 1877 (Chernel 1877, 97.), a templom renoválása és újraszentelése: 1932 (KésV. máj. 29.)
 Szent Katalin-templom – Szent Katalin-kápolna (a középkorban templom) szentélyének feltárása, mellette a temető kerítőfala: középkor (B. Benkhard–Pap 2010, 255.). A Szent Katalin-templom, a város első plébániatemploma: 13. század (B. Benkhard–Pap 2010 256.); *presentibus ibidem honorabilis viribus Domino paulo sancte Katherine, Domino Johani beate Virginis gloriose*: 1462 (KFL Tk. Lvt. 39. ápr. 15.); *des Stiffts Sannt Katherein alhie*: 1535 (KFL Tk. Lvt. 179. 26.), Szent Katalin-alapítvány; *zu der Vngerisch Capellen auf Freythoff*: 1588–1589 (KFL Zechmeister-amsrechnungen, 12.), a temetőnél lévő Magyar kápolnához; *zu der Vngarischen Kirchen*: 1590–1591 (KFL Zechmeisteramsrechnungen, 1.), a Magyar templomhoz; 1595. okt.: *Magyar kápolna*. Elbontása 1673-ban elmaradt (Lövei 2002, 521.), csak az 1700. évi tűzvész után szüntették meg; *in praefato Coemeterio est etiam Sacellam quoddam* [...]. *quoddam ossarium*: (SzEL Visitatio Kazóana, 1–9.) a fent említett temetőben az egykori kápolna [...] egykori csontház, Kőszeg egykori plébániatemploma későromán–gótikus szentélyének feltárása 2009-ben történt (B. Benkhard–Pap–Hornok 2018, 2.).

Szent Kereszt Kálvária-templom – Építése: 1729–1735. *Calvari*: 1815 (C.1.1 tábla); Kálvária-stációk: 1. *Station*, 2. *Station*, 3. *Station*: 1826 (C.1.3.1 tábla), *Una Ecclesiola publica est in Monte Calvariae* [...] *sub Cura* [...] *Patrum Scholarum Piarum*: 1780 (SzEL Visitatio Szilyana, 24–35.). Kis városi templom a Kálvária-hegyen a kegyesrendi iskolaatyák kezelésében; *celebratur Testis Inventionis et exaltationis sanctae Crucis*: 1756 (SzEL Visitatio Batthyányana, 10–23.) búcsúja a Szent Kereszt feltalálásának és felmagasztalásának napján
 Szent Lénárd-templom: lásd Kőszegfalva
für daß andern Deytschen vnnd Vngarischen Kirchen: 1590–1591 (KFL Zechmeisterams-rechnungen, 3.) a másik német és magyar templom
 Bencés székház kápolnája – (Horváth 1931, 42–43.)
 Hunyadi Mátyás katonai nevelőintézet kápolnája – (Horváth 1931, 41–42.)
 Isteni Ige Társaság (Societas Verbi Divini) Szent Imre missziósháza kápolnája – (Horváth 1931, 42–43.)
 Nepomuki Szent János-kápolna – a Nagy-Szent-János-hídnál, *S[anc]t Antoni Capelle*: 1826 (C.1.3.1 tábla.)
 Nepomuki Szent János-kápolna – a Temető utcában: 1725 (Horváth 1931, 35–36.)
 Páduai Szent Antal-kápolna – 1757; *in honorem Sancti Antonii*: 1780 (SzEL Visitatio Szilyana, 25–35.); *S[anc]t Anton Capeln*: 1815 (C.1.1 tábla)
 Szent Antal-kápolna az Andalgóban
 Polgári szegényház-kápolna – (Horváth 1931, 38.)
Protestáns kápolna – a kőszegi katonai reáliskolában: 1931 (KésV. okt. 25.)
Szent Donát-kápolna (1715) *Santoque Donati eligeant* – 1765 (SzEL Visitatio Batthyányana, 10–23.) és Szent Donátnak emelték; Fájdalmas Szűz-kápolna a Kálvária-templom mellett (Horváth 1931, 36.)
Szent Imre-kápolna a bencés gimnáziumban – 1908, ma a Jurisics Miklós Gimnázium Szent Imre-missziósház kápolnája; 1930 (KésV. jún. 15.); az Isteni Ige Társaság székházának jún. 9-i felszentelése
 Szent Lénárd-kápolna – Petőfi tér, *az külső Városban a Gyöngyös Vize felé, mely mast ell romlott, melyben* [...] *harangh*: 1649 (KFL Act. Misc. ápr. 20.); *In Cespite Liberae Regiaeque Civitatis*: 1765 (SzEL Visitatio Batthyányana, 10–23.); a szabad királyi város Gyöpen; *Extra Civitatem Sabariam versus in Cespite in honorem Sancti Leonardí abbatis*: 1780 (SzEL Visitatio Szilyana, 24–35.), a városon kívül Szombathely felé a Gyöpon Szent Lénárd apát tiszteletére
 Szűz Mária-kápolna – a Diák-közben
 Szent Pál-kápolna – a Kelcz–Adelffy Fiúnevelő Intézetben (1930) (Horváth 1931, 43)
 Szent Vér-temetőkápolna – lásd: Külvárosi temető; kezdetben Szent Kereszt-kápolna
 Xavéri Szent Ferenc-kápolna – Szent Jakab-templom (Lelkes 1960. 53–54., 162.)
 Várkápolna – Az emeleti várkápolna működése a 13. század végén. A Mária-patrónus középkori eredetű. Középkori kápolna és oratóriuma a kaputorony emeleti szintjén; a földszinten, a toronyalján személy-forgalom. A kápolna még a Széchy család használatában is. Felújítása Esterházy Pál herceg révén 1674-ben – jóval az Esterházak kőszegi birtoklása előtt. Benne a *Nikopoia* (a *Győzedelmes*) Szűz Mária képének elhelyezése. A kép az 1771-ben készítettett új oltár része (B. Benkhard – Mentényi 2011, 30., 35–36.). Az oltár áttétele a torony keleti oldalára, a belső földszinti térre. Elbontása 2009-ben.
 Két kápolna a kaputoronyban – A főúri család számára a felsőszinten, az egykori északi palotaszárnyból és a vár belső udvaráról is elérhető alsó kápolnatérben, a köznemesség, valamint az őrség és a várnépek számára. A vár lakóinak szentmise hallgatása a kaputorony földszinti, üléspadkás termében (B. Benkhard – Mentényi 2011, 38.). Alapterülete 8×8,5 m, megközelíthetőség érdekében a háromszintes torony befoglalása a későbbi palotaszárnyban; *Altar im Günser Schloß*: 1760 (Bariska 1998b, 13.), *zum Günser Schloss Frauenbildt*, *Capele*: 1778 (MNL OL P 125. Esterházy-lvt. Dom. Kőszeg. febr. 3.). *In dem Schloss befindet sich eine kleine Kapelle*: 1801 (MNL OL P 125. Esterházy-lvt. Dom. Kőszeg. ápr. 21.); *Segedelmező Boldogságos Szűz* kápolna: 1840 (SzEL Visiatatio Bőleana, 41–46.). Szűz Mária-kápolna a Jurisics-várban (Horváth 1931, 39.); *Schloss Frauenbild* (Bariska 2009. 373.).
 Egyházi üzem – *bey den gewesten Jesuviter Zieglofen den Feldt weg abgegraben*: 1760 (KFL Számadások, jún. 26.), az egykori jezsuita téglakemencénél

9.1.2 Evangélikus / Lutheran

Német evangélikus templom – a mai Szent Jakab-templom, Rájniz utca 2., *Ecclesia Hungarica Saxopolitana seu Keuszeghiensis*: 1650 (KFL Act. Misc. aug. 12.), magyar szászvárosi vagy kőszegi eklésia (a mai Szent Imre-templom)
 Német gyülekezet belvárosi imaháza – 1671–1675 (a Lombai-torony mellett, F. Mentényi 1987, 530.)
 Evangélikus templom – 1783 (Keveházi 2011, 658–659.). 1681-ben a gyülekezet számára Nemescsót jelölték ki artikuláris helynek. Az ún. kőszegi toleranciatemplom. Gyöngyös utca 29.
 Új, evangélikus templomtorony – 1930. Tervezte Opaterny Flóris. Az 1914-ben tervezett, új templom elkészült része (Bariska, 1983. o. n.).

9.1.3 Református / Calvinist

Kőszegi református imaház – 1933. Táncsics M. utca 2. Lebontva 1996-ban.
 A Rosenberg-féle ház református imaház lett: 1933 (Harsányi 1974, 191.).
 Új református templom: 1996. Táncsics utca 4. Tervező: Csete György.

9.1.4 Zsidó / Jewish

Középkori zsidó imaház – Kelcz–Adelffy utca 13. Pontos hely ismeretlen.

Kőszegi Izraelita Hitközség – Zsinagóga (Várkör 38.). A kőszegi, neológ zsinagóga br. koromlai Schey Fülöp adományából épült 1859-ben, akinek több kőszegi intézmény is (óvoda, szegényház) köszönhette alapítását. 1951-ig, a kőszegi izraelita hitközség megszűntéig hitközségi tulajdonban; 1926-ban megszűnt a baloldali melléképületben talmud-iskolaterem, benne falbontás után téli zsinagóga lett, a jobb oldalon található, egykori rituális fürdő ekkor már nem üzemelt (Harsányi 1974, 12–121., 187.)

10 Temetők / Cemeteries

10.1 Keresztény / Christian

Belvárosi temető – Temető a Szent Katalin- és a Szent Jakab-teplom közt feltöltött területen: középkor (B. Benkhard–Pap 2012, 267.). Temetőfal a Szent Jakab-templom előtt a Rájnissal utcában: középkor (B. Benkhard–Pap 2012, 267.). Temetőfal a Szent Imre-templom alatt: középkor ill. kora újkor (B. Benkhard–Pap 2010, 255.). Sírok feltárása a Kincs apát köz keleti végén: közép- és kora újkor (B. Benkhard–Pap 2012, 267.); *vorn An die Freydhoffmaur* 1570 (KFL Tkv. 133.); *mely hol fekszik cinterem mellet(t)*, másfelől penigh uaros utzaia: 1615 (KFL Test. dec. 16). A középkori Szent Jakab-templom és részben a mai Szent Imre-templom helyén egykor állt Szent Katalin-templom között. Határai: a Szent Imre-templomot észak felől, egyenes oldala a belvárosi Piac térig (mai Jurisics térig). Déli oldalán falazott kapu. 1842-ig a két templom kriptájában is temetkeztek; *auf den Gotsackher*: 1632 (KFL Prot. 271–271. ápr. 12.); *im Inneren Friedthoff*: 1629 (KFL Test. okt. 2. Fasc. 22. Nr. 2.), a belvárosi temetőben; *begrebnus vnd Friedthoff in der Stadt*: 1633 (KFL Prot. 151. nov. 15. 151.); temetkezési tilalom a belvárosi temetőben a pestis ideje alatt; *temető helnek á közepén vagyon egy kis kápolnaczk*a: 1649 (KFL Act. Misc. ápr. 20.); Az város majorja kertje végében lévő temető: 1679 (KFL Prot. jún. 16. 719.); *Alterum vero majus a pirori Centum circiter Passus [...] partim muro cinctum*: 1697 (SzEL Visitatio Kazóana, 1–9.), a másik, nagyobb töle körülbelül száz lépésre [...] részben fallal bekerítve. 2010–2011. évi ásatások eredményei: a 14. századi temető falai, részben a Szent Jakab-templom, részben a Szent Imre-templom alatt (B. Benkhard–Pap–Hornok 2018, 2.). Az egyházi épületek lábazatában középkori, faragott kövek. A Szent Katalin-templom a Szent Jakab-templom felépítése után temetőkápolna; a téren a temetőkápolna elbontásáig három templom. Belvárosi sírkert: 1931. A Szent Imre-templom északi oldalán, a Kincs István közben (Bariska 1995a, 55–56.), néhány értékes, 18–19. századi, kőszegi síremlékkel.

Külvárosi temető – *Hauß [...] darneben seines grundt seitnmal es bey der begrabnuß vnnd zu einem Spital gelegent ist*: 1568 (KFL Act. Misc. febr.) *telke melleti ház, amely a temető és egy ispotály mellett fekszik; Neuen freudt hofs gebeu betreffend*: 1632 (KFL Act. Misc. aug. 11.) az új temető épül; *az szeölő hegyre a Temető fele utt mellett*: 1656 (KFL Test. febr. 4.); az első, külvárosi temető Caspar Inkchofer telkén (a később emelt, ma is álló Nepomuki Szent János-kápolnával szemben), de még a Magyarváros határán belül; ez az ún. Ótemető, mert még a 17. században újabb sírkert nyitása történt (Lelkes 1960, 50.). *Az Rohonczy utt az Ispital ellenében lévő Ótemető hely felől*: 1661 (KFL Prot. ápr. 26. 636.); *az Ó Temető és az Ispital között a minemű Utt megy ki a kertek alat Rohoncz felé, az el kölletik vesztenyi és föl hánnyi árokásással [...] Az Ótemetőnél való sorompó be téve állyon*: 1663 (KFL Prot. aug. 21. 82–83.). Sokáig a belvárosi temető is használatban, az ott sírhelyet birtokló családok temetkezésére. Az 1700-as évek első felében Kőszeg három temetője ismert (Söptei 1998a, oldal?); „*gyalázatos temető*” 1731 (KFL Prot. 145. aug. 17.), a kivégzettek számára; *außer dem Freydhoff gegen dem Lobanger der Graben*: 1758 (KFL Számadások, ápr. 18. 39.), a Lobanger-dűlő felé a Temetőn kívül; új temető kijelölése: 1918 (KésV. jún. 26.) a *régi lövölde mögötti helyen, ahová katona- és fogolytetemeteket temették; megkezdett, de hamar abbahagyott új-temető [...] helyén fenyőfaültetések*: 1937 (KésV. ápr. 4.), amelyet katonai vagy hadikórházi temetőnek szántak

Külvárosi temetőkápolna – *vnndterhalb der begrebnus* a Magyar városban (KFL Tkv. 1570. 57., 342.); *az külső Capolnaban*: 1650 (KFL Act. Misc. aug. 12.); *az szeölő hegyre a Temető fele utt mellett*: 1656 (KFL Test. febr. 4.); *im Vortgang biß in die Kapelle und beim grabe*: 1663 (KFL Act. Misc. ápr. 30.); *az Kurucz háború előtt az egész Temető körös-körül az Várostul kerítéssel conserváltatott*: 1745 (KFL Test. márc. 23.); *Ecclesia Publica [...] in honorem Sanctae Crucis* 1756 (SzEL Visitatio Batthyányana, 10–23.) városi templom Szent Kereszt tiszteletére; 1717: a temetőt kőfallal védik: 1930 (KésV. aug. 3.).

10.2 Zsidó / Jewish

1650: *Zsidók [...] azok Temető helyek lett volna*: 1650 (KFL Act. Misc. Inquisitio. okt. 20.); 1854 (Söptei 2010a, 36.) koromlai Schey Fülöp temető-alapítása, helye a mai Temető utca végén, annak jobb oldalán. A kőszegi izraelita temetőben 1854-ben ravatalozó építése. 1894-ben bővítés és felújítás (Harsányi 1974, 119.); temetés orthodox rítus szerint, a prágai minhág szertartási szokásjog szerint (Harsányi 1974, 134.)

11 Út menti keresztetek, szobrok, köztéri emlékek / Roadside crosses, statues, public memorials

Árpád-házi Szent Margit-szobor, Árpád-házi Szent Margit Katolikus Iskola, Várkör 34.; *bey dem vndterm Khreyz*: 1570 (KFL Tkv. 305.), az Alsókeresztnél, a déli, Magyar külvárosban álló keresztnél

Csergheő-sírkő (Horváth 1930b, 41–42.), a Szent Imre-templom északi oldalán, a belvárosi sírkertben). Csergheő Ferenc (1775–1855), császári és királyi tanácsos, a Dunántúli (Kőszegi) Kerületi Tábla egykori ülnöke Chernel István-emlékkő (Mayer Sándor), 1931 (Bariska 1995. 24.) Esterházy kőcímer, a Jurisics belsővár bejárata felett Rájnissal utca 9. (Bariska 1995. 68.) Fájdalmas Szűz-kápolna, a Kálvária-hegyen (Horváth 1931, 111–117.) Festetics Imre-emléktábla, 1997, Chernel utca 10. Hunyadi Mátyás szobor, Várkör, Hunyadi park (Székely Gábor, 1935) Immaculata-szobor, Árpád tér, 1723 (Horváth 1931, 26.), a Szeplőtelen szűz szobra; *in Szigeth bey dem obern khreycz*: 1570 (Tkv. 198.) a Szigetben a felsőkeresztnél; *Crucifixus lignens ad radicem Montis penes Viam Regiam Sub Tecto*: 1756 (SzEL Visitatio Batthanyana, 10–23.), a Királyi út mellett a hegy lábánál fakereszt tetővel; *auf der Ödenburger Strasßen von dem rothen Creutz herwerts*: 1760 (KFL Számadások, márc. 30.) a Soproni úton a Vöröskeresztől;

Jurisics Miklós-szobor, a Jurisich Miklós Gimnázium udvarán, Hunyadi utca 10. Jurisics Miklós-szobor (Mikus Sándor, 1963), Rájnissal u. 9. a Jurisics-vár külső udvarán Jurisics-dombormű (Kodolányi László, 2007) a külsővár keleti oldalán Kárpáti (Flamisch) Sándor-emléktábla, Árpád tér 19., zeneszerző és pedagógus (1872–1939)

Kálvária-relief, 1932 (Hősök-tornya, Városház utca felé eső homlokzaton)

Kálvária-stációk reliefje, 1775 (Szilágyi 1980, 54.), az első stációreliefek megmaradt példányai Georg Schweitzer soproni műhelyéből a templomkerítés nyugati falába illesztve; második stációsor (Ludwig Schöne, 1890).

Keresztelő Szent János-szobor, Kálvária, mellékalak a Kálvária-jeleneten Kereszt, 1686 (Szilágyi 1980, 53.), a mai Kálvária-hegyen, a Kálvária-templom helyén állt 1729-ig

Krisztus-szobor, a Kálvária-templom előtt, valamint a Hősök-tornya déli oldalán Krisztus-szobor, Bertel Thorvaldsen híres szobrának másolata, 1930 (Mayer Sándor) a Szent Jakab-templom bejárata felett

Leonardo da Vinci szobra, a Jurisich Miklós Gimnázium udvarán, Hunyadi utca 10. Lóránt Gyula-emléktábla, Várkör 30. az 1952. évi olimpiai bajnok labdarúgó-csapat tagja

Mária-kép, Várkör 120. ház homlokzati olaj kartuskép

Mária-szobor (Lorenz Eisenköbel, 1739), Jurisics tér (Szövényi, 1966 32–33).

Mária-szobor, Sgraffitós-ház, homlokzati falfülke, Jurisics tér 7.

Mária szobor, Ege-ház, Kelcz–Adelffy utca 5., homlokzati falfülke

Mária Magdolna-szobor, Kálvária, mellékalak a Kálvária-jeleneten

Négy évszak domborműve, Fő tér 15. (Lelkes, 1960. 143-144.)

Németh Imre-emléktábla (1993). Író, Kőszeg országgyűlési képviselője 1935–1938 között. Fő tér 15.

Nepomuki Szent János-kápolna (Horváth 1931, 36.) a felső Göngyös-hídnál

Nepomuki Szent János-szobor, 1729, a Városház utca 3. sz.

Niczky Kristóf-emléktábla, 1978, Jurisics tér, a bencés székház hátfala az első tankerületi főigazgatót idéző, 1800-ban készült emléktábla befoglalásával Országzászló, 1942, a Várkör északkeleti sarkában

Ostrom emléktábla, 1932, a Hősök-tornya átjárójának jobb oldalán, Jurisics tér 4.; Kugler János 1845-ben festett kőszegi ostromképeinek reliefváltozata: 1932; a szöveg új véset (Seper József, 1994)

Páduai Szent Antal-kápolna, 1757, a Meskó utcában, a Kis-Szent János-hídnál balra (Horváth 1931, 38.)

Páduai Szent Antal-szobor, Szent Imre-templom, déli szélfogó timpanonján (Bariska 1995, 55.)

Patrona Hungariae, 1924 (HMRVKL 15.), a Gyöngyös déli hídfőjénél, a Vasúti-hídnál: 1982 (VMFN 55.); elődje a *Szűz Mária szobor a koldus hídnál*: 1851 (Chernel 1877, 124., Horváth 1931, 30.),

Patrona Hungariae-freskó (Radnóti Kovács Árpád): 1943 a városházán, Jurisics tér 8. (Bariska 1995, 39.)

Piers Vilmos-szobor, Kiss János altb. utca 31. sz. intézeti parkban; Piers Vilmos (1838–1902) a katonai alreáliskola parkjának alapítója

Régi gimnázium emléktáblája (Molnár Jenő): 1978, a bencés székház hátfalán, a Schneller utcában

Rotes Kreuz, 1826 (C.1.3.1 tábla), út menti Vörös kereszt jobb oldalon a Szombathelyi útnál a Gulner-malom után, *Crucifixus Penes viam Sabariensem*: 1765 (SzEL Visitatio Batthyányana, 10–23.) kereszt a Szombathelyi út mellett

Szent Flórián-szobor, Szent Flórián-tér, 1810 (Chernel 1877, 124.), *ad superiorem portam Civitatis penes vallum arcis*: 1780 (SzEL Visitatio Szilyana, 24–35.), a város Felsőkapujánál a vár mellett, azaz az első Szent Flórián-szobor a Felsőkapunál állt (Lelkes 1960, 124–125.)

Szent Donát-kápolna, 1715 (Szilágyi 1980, 53.) a Kálvária-hegyen, később Fájdalmas Szűz-kápolna. Új Szent Donát-kápolna: 1891.

Szent Donát-szobor, 1764, a Rájnissal utca 12. épület falában (Horváth 1931, 33.) Szentháromság-szobor, Fő tér, (Servatius Leithner, 1713; Horváth 1931, 21.) és mellékalakjai (Lelkes 1960, 114–115.)

Szent Imre-szobor, 1722, a Szent Imre-templom, bejárati timpanon falfülkéjében Szent Imre-szobor plébániaépület, homlokzati falfülke, Jurisics tér 12.

Szent István-freskó a városháza homlokzatán (Radnóti Kovács Árpád): 1943 (Bariska 1995, 55.)

Szent Jakab-szobor: 1671, a Szent Jakab-templom homlokzati falfülkéjében (Bariska 1995, 57–58., 60.)

Szent Jakab-szobor: 1729; Városháza utca 4., falfülkében (Bariska 1995, 33.)

Szent Kereszt-szobor: *Szent kereszt szobor a Sopronba vezető úton a városi vámház közelében* (Chernel 1877, 125.)

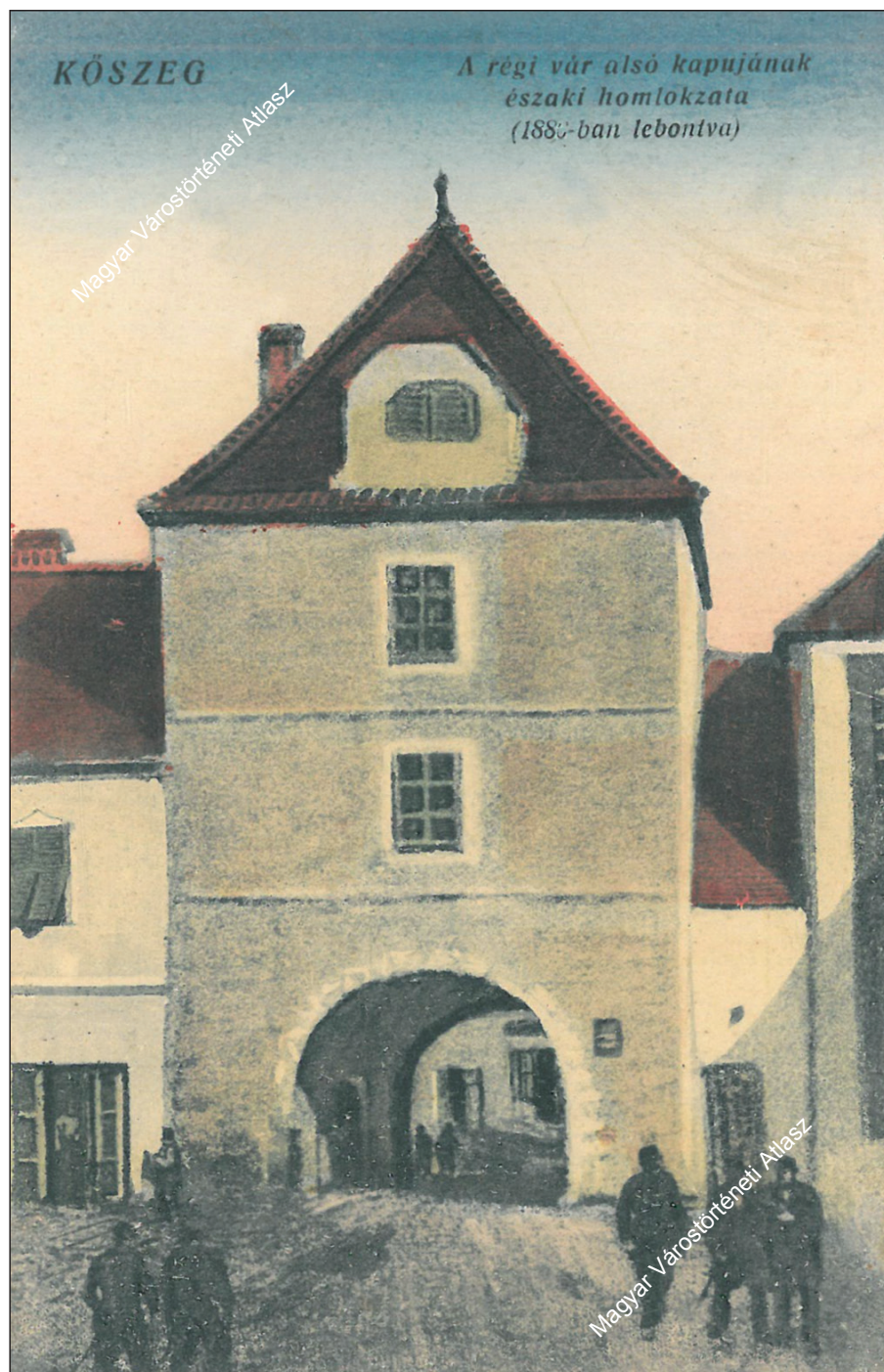
Szent Lénárd-szobor: 1764, Rajnissal utca 13. épület falában (Horváth 1931, 32.)

Szent Pál-levélidézet: 1668, Sgraffitós-ház felirata (Bariska 1995, 43.)
 Szent Rozália-relief Szentháromság-szobor, posztamens-relief: 1713 (Bariska 1995, 17.)
 Szent Veronika-szobor, Kálvária
 Szeplőtelen Szűz szobra: 1741 *Szűz Mária-szobor a sziget-külvárosban, a szegény intézet templomának szomszédságában* (Chernel 1877, 125.), Chernel téves évszámot közöl (Horváth 1931, 29.)
 Szeplőtelen Szűz Mária-szobor: 1741 (Horváth 1931, 29.), a Meskó utcában
 Széchenyi István-obeliszk: 1864 (Bariska 1995, 30.), a Széchenyi-ligetben
 Szovjet hősi emlékmű (Tornay András Endre): 1985, a Rákóczi út és a Kossuth Lajos utca találkozásánál
 Szulejmán-rézdombormű (Kodolányi László): 2007, a külső vár déli falán, a török ostrom 475. évfordulójára
 Szűz Mária-szobor a Sgraffitós-ház homlokzati falfülkéjében (Bariska 1995, 45.)
 Szűz Mária-szobor, 1723 (Horváth 1931, 29.), az Árpád téren
 Török ostrom emléktábla relieffel, 1932, Hősök-tornya átjárójának jobb oldalán, Jurisics tér
 Tutzentaller-ház reliefs, Gyöngyös utca 24. (Bariska 1995, 90–101.)
 Trianoni-kereszt, 1936, a Kálvária-templom mögött nyugati irányba fordítva. Felújítva: 1993. (Bariska 1995, 117.)
 I. világháborús emléktábla relieffel, 1932, a Hősök-tornya átjárójának bal oldalán, Jurisics tér 4., a kőszegi áldozatok névsorával
 II. világháborús emléktábla, 1992 (Tornay Endre András, Hősök-tornya átjárójának bal oldalán, Jurisics tér)
 II. világháborús emléktábla (Tornay Endre András): 2000, a bencés-székház déli oldalfalán 1941–1945. *A hazáért mindhalálig*. A kőszegi áldozatok névsorával.

12. Védelem / Defence

12.1. Kapuk, tornyok, bástyák a város- és várfalon / Gates, towers, and bastions on the town wall and castle wall

Alsókapu – *super muros civitatis*: 1289 (Gombos 1937–1938) a város falain át; (*bey dem Vnndtern Statthor*: 1570 (Tkv. 1570. 31.), *Vndters Statthor*: 1575 (KFL Összeírások, Kő 510–512, Musterregister 16.); *beczappano kapura*: 1630 (KFL Act. Misc. ápr. 11.); *Az Alsó kapu fölött való Toronyban*: 1652 (KFL Prot. h. n. n., 10–11.) *Az belső Várossi alsó kapu*: 1683 (KFL Prot. júl. 3. 86–88.); *a Kapu mellett való pékek*: 1695 (KFL Prot. ápr. 12. 35.); az Alsókapu felvonóhidjának (csapóhidjának elbontása 1733; *die Maurer beyrn vordern Stadt Thor und übern Platz den Fuß Steig gepflastert*: 1760 (KFL Számadások, okt. 4.), az elülső kapunál lévő falak és a tér járdájának burkolása; *az Város Tornyában*: 1749 (KFL Prot. 157. máj. 30.); *az új kapu helye és az város árkan csinálendő híd*: 1777 (KFL Prot. 151. máj. 9.); *az Alsó kapu alatt levő fa híd [...] (az) beboltoztassa [...] fölül flastromoztassa*: 1777 (KFL Prot. 104. júl. 21.); *alsó kapu torony; déli vagy alsó torony*: 1877 (Chernel 1877, 93., 95); *városi torony*: 1880. jún. 11. (Bakay 2001, 56.); lebontása 1880-ban; helyén ma az 1932-ben emelt Hősök-tornya. Tervező: Opaterny Flóris. Régészeti ásatás 1991-ben: az Alsókapuhoz nyaktaggal kötött barbakán előkerülése, kőfala a Városház utca házainak pincéiben; az Alsókapu szerves kapcsolata a déli városházhoz (Bakay 1998, 6–11.); Alsókapu. *Unteres Stadttor* (B. Benkhard 2000, 51.). 2006-ban kelet-nyugati irányú, *faszerkezetes út* egy szakaszának feltárása; feltöltése: 18. század második fele (B. Benkhard–Ilon 2007, 223.); az 1532-es ostromban elpusztított lakóépületek és kemencék a Városház utca torkolatában: 15–16. század (B. Benkhard–Ilon 2007, 223.).
 Alsókapu, barbakán, elővédmű – barbakán (1533 után) (B. Benkhard 2003, 174.). Kör alakú védmű a városházon kívül, nyaktaggal kapcsolódva az alsókapuhoz, attól nyolc méterre (Bakay 2001, 61–64.). A városházon kívül az ellenfalhoz szögben kapcsolódó, lőrésekkel ellátott védmű, az alsókapu, valamint a barbakán előtt (B. Benkhard 2003, 167 – 170.).
 Csigás-torony, Molzer-torony – *Molzer Thurn*. 1533 (Gebau Register 1532–1549, Bariska 1982, 251.) Róka-fok-bástyához hasonlóan sarokbástya, vele egységes tervezésben (B. Benkhard 2000, 49.); *Juden heüser [...] bey dem moltzer thurn [...] solcher platz weiter nit eingefridt, noch sonst verpaut*: 1571 (KFL Tk. Lvt. 179. sz. jún. 1., 193.); a Moltzer-toronyban lévő zsidóházak, bekerítése és beépítése nem megengedett; *Moltzerthurn*: 1575 (KFL Összeírások, Kő 510–512, Musterregister 14.), *Moltzerthurn*: 1603 (KFL Prot. 69. máj. 3.) börtön a toronyban; *Az Csigas Toronyban*: 1652 (KFL Prot. h. n. n., 10–11.); *Molczer-torony: Börtönház az Iskola mellett levő toronyban*: 1735 (KFL Prot. 700.); *Molczerturn; Czigány másként Csigástorony*: 1877 (Chernel 1877, 93.); Csigás-, Czigány-torony (Lelkes 1960, 44.); Csigás-, Czigány- vagy Börtön-torony (B. Benkhard 2000, 49.).
 Felsőkapu – *Obristes Statthor*: 1549 (KFL Tk. Lvt. I. XIX. 3. sz. Gebau Register 1532–1549, Bariska 1982, 251), *Ausztriai-kapu*: 1532 (Bariska 1982, 153.); *bey dem obern Statthor*: 1570 (KFL Tk. 1570. 31., 378.), *Obristes statthor*: 1575 (KFL Összeírások, Kő 510–512, Musterregister 6.); *Feőlső kapuban*: 1652 (KFL Prot. h. n. n., 10–11.); *Az belső Várossi fölső kapu*: 1683 (KFL Prot. júl. 3. 86–88.); *Az Fölső Belső Városi kapuja pedig 8. orakor be tétettségék*: 1755 (Szövényi 1963, 100.); *bey der obern Brücken der Innern Stadt denen Zimmerleüthen geholfen Pflöckh schlagen*: 1760 (KFL Számadások, jún. 23.), cölöpök ácsolása a Felsőkapu hídján; *fölső kapu vagy ausztriai torony*: 1877 (Chernel 1877, 93.); az 1549-ben újjáépült Felsőkapu patkóíves formában, a városház külső falával szerves kapcsolatban; *Felsőkapu-torony vagy Ausztriai kapu*: (B. Benkhard 2002, 407–410.); Rájnis utca 11. sz. épületre a kapu 1836. évi elbontásakor az

22. ábra. Alsókapu-torony, 1880 előtti festmény nyomán
 Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára, Kőszegi Fiókleveztár, Képeslapgyűjtemény, 85. sz.

Fig. 22 Lower Gate, after a painting before 1880
 Vas County Archives of the Hungarian National Archives, Kőszeg Branch Archive, Collection of Photographs, No. 85

első emelet építése (B. Benkhard 2000, 43–44.); a barokk híd elbontott pilléreinek feltárása a legutóbbi ásatásokkor (B. Benkhard–Pap–Hornok 2018, 4.); a Felsőkapu elbontás 1836-ban (Szövényi 1963, 100.).

Felsőkapu-torony – a falon kívüli pozíciójú (B. Benkhard 2002, 403–410.); a Felsőkapu előtt egykori, patkó alakú torony, egybeépülve a városház külső oldalával (B. Benkhard 2000, 44.); a Rájnis utca 11. sz. épületben a kaputorony ívének egy szakaszának feltárása 1988–1990-ben (B. Benkhard–Pap–Hornok 2018, 4.); a Szigetben a *fölső kapu előtt [...] a város árokja*: 1646 (KFL Test. máj. 4.)

Forintos-bástya – a várfal délnyugati szakaszának saroktornya; névadása bizonytalan
 Halász-kapu – *Badstüben*: 1551 (KFL Act. Misc. Swankler-jegyzék; Bariska 1982, 251.); *Padstübn*: 1570 (KFL Összeírások, Kő 510–512, Musterregister 12.); *Az Bokor házánál leuó Toronyban*: 1652 (KFL Prot. h. n. n., 10–11.); *Középső Toronyban*: 1663 (KFL Prot. aug. 21., 84.); *Fischrer Thierl [...] estve 5. orakor be csapattassék*: 1755 (KFL Prot. 451. dec. 2.); *FisBer Thiernél*: 1777 (KFL Prot. 49. ápr. 28.); *Halászkapu torony*: 1877 (Chernel 1877, 93.); városház keleti szakaszán a Fürdős-torony, *Padstübn. Badstube* (B. Benkhard 2000, 47.), városházon kívül, patkóíves kiépítésű (B. Benkhard 2006, 30.). Elbontása 1836-ban.

Kis-Zwinger – *Ekhturn, Neuturn*: 1532 (Gebau Register 1532–1549, Bariska 1982, 251.); *Neüthurn*: 1575 (KFL Összeírások, Kő 510–512, Musterregister 22.); *Itt alatt azon Bástyában*: 1652 (KFL Prot. h. n. n., 10–11.); *kis Zwinger*: 1877 (Chernel 1877, 93.), Kis-Zwinger (Bariska 1982, 251.); Újtorony, *Neuturm. Eckturm* (Sarok-torony).

Lombai-torony – *Lobnwein, Wasserthurn (Víztorony)*: 1546 (Gebau Register: 1532–1546; Bariska 1982, 251.); *bey dem Lobenwein* (Tkv. 1570. 45.); *Lombay Nevü Toronyban*: 1652 (KFL Prot. h. n. n., 10–11.); *Az Lombai Toronyban Dezma Borok*: 1656 (KFL Prot. jan. 29. 254–258.); *Az Lombay Toronj hegyiben az Ácz Orának valo kis Tornycskát is csinályon*: 1654 (KFL Prot. máj. 2. 135.); *az Lombaiban*: 1663 (KFL Prot. aug. 21. 84.); *Az Lombár toronyban*: 1683 (KFL Prot. júl. 3. 86–88.); *Lombay torony*: 1877 (Chernel 1877, 93.); átjárás feltárása a külső állású, patkó alakú bástyán 1821-ben; elbontása 1830-ban (B. Benkhard 2000, 45.) Lombai-torony. *Lobnwein. Laubenwein* (B. Benkhard 2000, 44.)

Rókaf(ar)ok-torony – *Füxzagl* 1531 (Tk. Lvt. Póts. XLIV. 1533; Bariska 1982, 251.) *zum thurm Fuchszagl*: 1570 (KFL Tkv. 1570); *Füchstzagll*: 1575 (KFL Összeírások, Kő 510–512, Musterregister 10.); az *Hóhar Toron(y)ban*: 1663 (KFL Prot. aug. 21., 84.); az egykori Árvaházban (Kelcz–Adelffy utca 3.) visszabontott torony maradványa (László–Mentényi 1998, 373–398.); 1532-ben az egyik leghevesebb ostrom színhelye; a börtön áthelyezése a Hóhár-toronyból a tanácsházba: 1738 (KFL Prot. 410. júl. 23.); *Hoher vagy Hohár torony*: 1877 (Chernel 1877, 93.); pozíciójának tényleges tisztázása 1994-ben (László–Mentényi 1998, 385–386.); Rókafok-bástya, *Fuchszagel, Hóhár- vagy Hóhér-torony* (B. Benkhard 2000, 46.)

Zwinger-Pastein: 1575 (KFL Összeírások, Kő 510–512, Musterregister 19.); Az Nagy Bástyában: 1652 (KFL Prot. h. n. n., 10–11.); az *Eöregb Bastiában valo Utzaban*: 1663 (KFL Test. aug. 12.); Az *eöregbhik bástya Toronyban*: 1683 (KFL Prot. júl. 3. 86–88.); *Zwinger-börtön*: 1737 (KFL Prot. 440. júl. 26.); az *belső Bástyán*: 1778 (KFL Prot. 137., ápr. 2.); Bastei, Öregtorony, Öregbástya, Zwinger (B. Benkhard 2000, 51–52.); 1777-ben az Öregbástya mellett átjáró létesítése (Szövényi 1963, 100.) *nagy bástya torony*: 1877 (Chernel 1877, 93.); az *Magyar Hostatban egi házunk az Árokháton ualo Nagy Bástja ellenében*: 1649 (KFL Test. dec. 9.)

12.2. Külvárosi erődítmények, tartozékok / Defences of the suburbs and connected features

Ajtók, falak, árkok, sáncok, sorompók – Árpád-kori cölöpszerkezetes vizesárok feltárása: 13. század vége (B. Benkhard–Ilon 2007, 223.); vizesárok lőréses ellenfala, 1533 (B. Benkhard 2003, 170–171.), *neben der grabn vnnd pruckhlein*: 1570 (KFL Tkv. 296.); *bey dem Schranckhen*, 1570 (KFL Tkv. 395.); *Haus allhie innerhalb des schranckhens*, 1570 (KFL Tkv. 201.) a sorompón belüli ház; az *leuel kapun az minemü láncz*, 1632 (KFL Act. Misc. ápr. 16.); az *Árok hátón*, 1640 (KFL Test. febr. 6.); az *hostatban ualo leuel kapunak az lanczára*, 1640 (KFL Act. Misc. aug. 6.); az *Alsó Kapunál az város árokja*, 1647 (KFL Test. szept. 9.); a belvárosi piactéren 80 cm mélyen karóssal keretezett, sekély, az alján égett árokszakasz (B. Benkhard–Pap 2010, 255.); *Hauß im Syget außer der Schrancken*, 1649 (KFL Act. Misc. ápr. 18.); a *külső sorompókhöz* [...] Az *Szigettben*, Az *Hostattban*, Az *Kováchok Uttájában*, 1660 (KFL Prot. jún. 8., 335.); bejegyzés Az *utak igazításául, az víz folyások Tóások általi rendbetételéről*, 1661 (KFL Prot. máj. 12. 649., 655.); erődítések elrendelése, 1663 (KFL Prot. aug. 21. 82–84.); *Item mindezen Ucca végében Sorompofa legyen* [...] *Ósáncokat* meg kell hosszabbítani, 1663 (KFL Prot. aug. 21. 82–83.); vámsorompó leromboltatása, 1665 (KFL Tk. Lvt. 102. sz. jan. 3.); az *város körül az sánczok megh ujítassnak*, 1668 (KFL Prot. márc. 26. 579.); *köröskörül való sövények*, 1705 (KFL Prot. 479–480. dec. 8.); a *Soproni kapu mellett való ajtócska*, 1774 (KFL Prot. 28. márc. 18.); a Magyarvárosban, *Schanz*, 1819 (C.1.2 tábla); *Auf der Schanz*: 1857 (A.1.1 tábla); *Sáncz utca*, 1898 (A.4.3 tábla); *Sánc utca*, 1930 (Horváth 1930b, 49.); 1963 (Szövényi 1963, 96.)

Kapuk, kijáratok – Szombathelyi-kapu: Az *Hostáthi Kapu*, Az *második alsó Kapunál*: 1736 (KFL Számadások, o. n.); az *második Hostady kapu*: 1736 (KFL Számadások, o. n.); Rohonci-kapu: A *Temető Kapu*, A *Várkerthél*, Az *mél(y) utnál*, Az *Királyok felé való uton*, A *Paumon Házánál*, Az *Kálvária felé*; Szigeti-kapu, Soproni-kapu, Bécsi-kapu: Az *Szigethi Kapunál*, Az *Portörőnél*; Csepregi-kapu: *beym Halter Thor*: 1760 (KFL Számadások, jún. 19.); Az *Csordahaitó Kapunál*: 1749 (KFL Prot. 294. okt. 14.); Csepregi-kapu (Lelkes 1960, 50.); a Soproni-kapu másként Bécsi-kapunak: *bey der ersten Brücken ausser dem Wiener Thor*: 1760 (KFL Számadások, márc. 9.); *auf den Anger ausser den Wiener Thor*: 1760 (KFL Számadások, márc. 21.); a Soproni-kapuról további említése: az *első hídnál* a mai Szent János-hídnak a Malomárok felett átívelő elődje, valamint a *Bécsi kapun túli Gyöpről*, azaz a *Szigethi Kapu* a németvárosi gyöp mellett; Temető-kapu: *Temető felől való kapusnak*: 1736 (KFL Számadások, o. n.); Az *második alsó Kapunál*: 1736 (KFL Számadások, o. n.), az *második Hostady kapu*: 1736 (KFL Számadások, o. n.); Magyarváros két kapuja: a Szombathelyi- és a Csepregi-kapu, ez utóbbi a második, alsókapu. *Im Stadthauß vor dem Schlagbaum und dem Viehstandt vor dem Halter Thor zusammen putzen*: 1740 (KFL Számadások, o. n.); *Szombathelyi kapu*: 1775 (KFL Prot. 82. aug. 11.); *Szombathelyi-kapu*, (Lelkes 1960, 50.)

Lovarda / Lóiskola / Reitschule – 1839 (C.1.4 tábla); a fedett lovarda elbontása 1926-ban (Vidos 1943, 253.); a lovarda az 1806–1844 között itt székelő császári és királyi ezredtörzs szolgálatában: 1916 (KésV. máj. 20.)

Lópor Torony – 1839 (C.1.4 tábla), 1929 (KésV. jan. 20.).

Lőtér – A Mexikó-dűlő erdőirtásán golyófogókkal felszerelt lőtér; 1914 előtt távolabb modernizált, új lőtérépítés puskaporraktárral: 1937 (KésV. ápr. 4.); a Kis-erdő mellett *régi lőtér* (*militärische Schiessstätte*); az 1930-ban alakult Kőszegi Polgári Lovászegylet gyakorlótere: 1930 (KésV. júl. 13.)

Lövölde (torony) – *an der Statdmaur zwischen den Strassischen Keller vnd dem Schießturn*: 1642 (KFL Prot. 252–253, dec. 12.) a városfalon a Strauss-féle pince és a lövöldetorony között; a *belváros déli sáncárkában* [...] *egészen az öreg bástyáig* (Zwinger): 1751 (Chernel 1877, 84.); az *egylet lövöldőjét a város* [...] 1832. február 1-én [...] *kórház céllokra alakította át* (Chernel 1877, 84.); 1877 (Chernel 1877, 83–85.) a korábbi Betegház helyén, Kórház utca 3.; *Lövöldözőház* a belvárosban: az *Lövöldöző háznak árka fölött*: 1749 (KFL Örökvallások, máj. 2. 10.); terv az 1768-ban elbontott lövöldözőház helyett új lövölde építésére: 1794 (KFL Prot. 377–378, szept. 28.); lövöldözőház a Magyarvárosban, a későbbi Betegház helyén. az „*úgy nevezett Bumm Házban*” 1825 (KFL Prot. 81., ápr. 15.); engedélyezik

a Lövöldöző ház kórház céjára történő megvételét: 1832 (KFL Prot. 256., júl. 13.); az 1868-ban megalakult Lovász Egylet új épületének átadása a Gyöngyös jobb partján: 1869 (Söptei 2000, 272.).

Tábornokház, kvártélyház – Jurisics tér 6., Thournon–Nádasdy-ház: 1698 (Mentényi 2013, 25.); mint kvártélyház Kőszeg városa tulajdonában: 1719 (Lelkes 1960, 155.); *Quartély ház* [...] *patikának*: és kórháznak: 1800 (KFL Prot. 487., dec. 22.), Őr-ház: 1839 (KFL Tkv. 2/2.); 1719–1857 között a lovas helyőrség dandárparancsnokának (tábornokának) kvártélyháza (Vidos 1943, 252.); *Generalsgebäude*: 1857 (Söptei 1999–2004, 6–10.) 1883-ig lovas dandárparancsnokság székhelye: (Tangl 2014a, 133.); lovasezred törzsének szálláshelye a Tábornok-ház: 1916. febr. 20., ezredek: 1866–1871: 12, dragonyosezred, 1871–1885: 14. dragonyosezred törzse és egy százada Kőszegen (Tangl 2014b)

Tüskevár – Tüskevár utca: 1898 (A.4.3 tábla); 1963 (Szövényi 1963, 96.)

12.3 Kaszárnyák, védelmi, katonai célú intézmények / Barracks and other buildings connected to the defences

Frigyes-laktanya, 1911, Habsburg Frigyes főherceg pozsonyi hadtestparancsnok tiszteletére elnevezett laktanya a 83. sz. gyalogezred állomáshelye; császári és királyi közös 83. gyalogezred III. zászlóalja ill. a Magyar Királyi Soproni 18. gyalogezred III. zászlóalja: 1914; 1949 után határőrlaktanya. Ábrázolás: HMVRKL 47/96.

Lovasszázadok, 1869-től 27. lovasszázad Kőszegen, ezt 1874-ben a 39. lovasszázaddal egészítették ki; 1889-ig a 7. lovasezred 2. osztálya (Tangl 2014b.); 1876: Kőszegen ettől kezdve egy szakasz, azaz az ezredtörzs; Lovas gyakorlótér 36 kataszteri holdon, 1878-tól szerződések (Tangl 2014b), a lovaglótér mérete 60x30 lépésnyi.

Gőzmalomkaszárnya (*Dampfmuhlkaserne*) 1681–1889 között Kőszegen állandó lovas helyőrség állomásoztatása, 1877–1889 között az ezredtörzs és két lovasszázad laktanyája (Vidos 1943, 253.); Franz Josef Regnier: az 1845-ben emelt Kőszegi Posztó- és Gyapjúszővetgyár (*Günser Tuch- und Schaf-wollwarenfabrik*) épületének átalakítása 1859–1864 között gőzzel hajtott lisztőrlő- és fűrészmalommal (Dominkovits 2000, 171–180.); 1866: a kaszárnyabővítésre fordított összegek visszafizetésének állami megtagadása; a 12. gyalogezred elhelyezése (Söptei 2000, 280.); *Kaszárnya konzorcium*: 1878 (Söptei 1999–2004, 451.). *Czeke József és társa lisztraktára és gőzmalma*: 1885 (KésV. júl. 19.); 1880-tól három lovasszázad laktanyája (Tangl 2014b); 1889: a kőszegi és a rohonci öt századnak az új, szombathelyi ezredlaktanyába költözése; 1920-ban a háromból két emeletet visszabontottak. Kert utca 10. Lebontva. Ábrázolás: Wittinger 1891, 81.

Honvédlaktanya, 1872, Rákóczi út 78. Ábrázolás: Wittinger 1891, 41. Ábrázolás: HMVRKL 18/14., 1874–1890 között a honvédlóvasság 39. századának állomásozása (Vidos 1943, 267.). Magyar Királyi 75. honvédzászlóalja: 1916 (KésV. febr. 20.). 1875: a honvédség gyalogos zászlóalja és lovasszázada Kőszegen (Söptei 2000, 281.); Magyar Királyi 4. Honvéd gyalogezred III. zászlóalja: 1922-től; 75. gyalogzászlóalj (1869–1914; 1886-tól a 18. honvédgyalogezred 3. zászlóalja).

12.4 A kőszegi vár / Kőszeg Castle

12.4.1 Felsővár (Óház) / Upper Castle

Castrum Kwszug: 1248 (UBB I. 219., Nr. 314.); *Keuzzeg*: 1271 (UBB II. 6–7., Nr. 26.); *castrum autem Kuzyg appelletum*: 1279 (UBB I. 140–141., Nr. 193.); *beidiu hus und statt*: 1289 (Otokar 1989, 402., 30910. sor); *Kwzeg castrum*: 1323 (UBB II. 155–156., Nr. 292.); a Kőszegnek nevezett vár azonban; *in aller hoch des Obern Haws*: 1533 (KFL Tk. Lvt. 179. sz. 18.), egészen az Óház magasságában; az 1532. évi ostromnapló szerint a török sátrak határa; a *kőszegi felsővár alaprajzi kiképzése, méretei, valamint az építési technikája* [...] a *várudvar viszonylag szűk volta* [...] a *déli kaputorony sajátos kiképzése, egy emelcsős, felvonható híddal* [...] a *felvonultatott párhuzamok alapján* [...] a *kőszegi torony az első említésnél* (1248) jóval korábban épült fel (Bakay 1996, 89.); *de quidam castro suo finitimo Kuzeg*: 1272 (UBB II. 16–17., Nr. 20.); *castellanus noster in Gyns*: 1276 (UBB II. 94., Nr. 134.); *Kethkuseg*: 1327 (UBB III. 248–249., Nr. 452.)

12.4.2 Alsóvár / Lower Castle

castrum filiorum Herrici Kuzyg vocatum: 1277 (UBB I. 100–101., Nr. 146.) a Henrik fiak Kőszegnek nevezett várát; *beidiu hus, burc*: 1289 (Otokar 1989, 402, 30910.), mindkét laktótorony, vár; *Hungarisch gränizhauß*: 1569 (Gmoser 2002, 182.) magyar határvár, *Unndtern sloß*: 1570 (KFL Tkv. 371.); 1571: a kőszegi vár kis bástyája (*kleine Bastei am Schloss*), a vár árkának mélyítése (Gmoser 2002, 217.); a Széchy-féle átépítés: a vár későgótikus-reneszánsz ablakosorának meghagyása: 1616 (Bariska 2009, 376.); a Széchy család birtoklása: 1616–1695; az 1616. évi beiktatása után a vár belső udvarának egységes sgraffitos dísz (Gergelyffy 1963, 7.); a Széchy család téglalaigénylése a vár istállójának építésére: 1671 (KFL Prot. febr. 26., 83.); kőszegi vár nyugati falán kapu (*janau*) nyitásának szándéka, a város ellenállása a tervvel szemben; vár- és városszerkezet öt korabeli helyszínrajz alapján: vár és környezete: belsővár (*Arx interior*), várárok (*fossatum Arcis*), istállók (*stabula*), a város útja (*via Civitatis*), várkert (*Hortus Arcis*), várkapu (*Porta Arcis*); az első helyszínrajz: a vár pozíciója az egységes rendszeren belül; a belsővár, valamint az istállók külön vizesárkai; vár külső, keleti kapujának (*Porta Arcis*) megjelenítése a külsővár nélkül 1691 (KFL Tk. Lvt.

70. sz., ápr. 9., 1. rajz); régészeti kutatás: az elővárat körülvevő zizesárok ellenfalának, továbbá a várhidra vezető, középkori dorongút feltárása (B. Benkhard–Pap–Hornok 2018, 3.); az 1691. évi helyszínrajz: a vár öt tornyának megjelenítése; új kapu helye: a külsőváron, a külső udvaron, a belső udvaron átvezető út folytatásaként: 1691 (KFL Tk. Lvt. 70. sz., ápr. 9., 1. rajz), a második, harmadik helyszínrajz vázlatos volta; a negyediken magyar nyelvű utalás a belső várárkot nyugatról kerítő *párkányra*, azaz kerítésre és a *városhoz tartozó földre* (*Fundus Civitatis*), azaz a város útjára: 1691 (KFL Tk. Lvt. 70. sz., ápr. 9., 4. rajz); az ötödik rajz: a nyugati falszorosra tervezett kapu (*janau*) helye, az várat körülvevő belső árok, a kerítés (*Sepes*), a városárka, a szőlőkbe vezető út (*Via, qua itur in vicinis*), valamint a várkert (*Hortus Arcensis*): 1691 (KFL Tk. Lvt. 70. sz., ápr. 9., 5. rajz); a helyszínrajz szerint az ajtón át kijutás a falszorosra (ágyúpad); *Gschloß Güns, wie daß Mit Gräber, Stallungen, Mauern und Zaun umbfangen; Item daß das Schloss In der Statt Territorio gelegt; Daß Schloß daselbst zue GünB ausserhalb mit Einer guten Mauer und Streichwöhre; durch die verborgene Theil*: 1622 után (KFL Act. Misc.) az árkok, istállók, falak és kerítések, a város területén fekvő vár, erős fal és bástyák; Esterházy-vár (1693–1931) birtokcsere Kéry Ferenc gróf és felesége Széchy Julianna grófnő 1693. évi egyezség alapján herceg Esterházy Pál kabolói uradalmával: 1695 (KFL Tk. Lvt. 125. sz., aug. 5); *Schloss Uhr* 1693 (FEFaF Güns, jún. 17., Nr. 60.) a vár órájának javítása; *in den Schloß alles die Fenster außgebeßert von meinem Glasscheiben* 1693 (FEFaF Güns, jún. 17. Nr. 71.) a vár valamennyi ablaküvegének javítása; *Günser Schlosskapelle wegen Einrichtung*: 1760 (MNL OL P 125 Esterházy-lvt. Dom. Kőszeg. 11.) a kőszegi várbeli kápolna berendezése miatt; a tűzvész miatt az egész tetőzet lefedése; *Erst Anno 1718 mit den zwei thurn gemacht worden*: 1771 (FEFaF Güns, dec. 31., Nr. 128.), a vár felújításának szükségessége: 1754 (Bariska 1998b, 15.); *bey der unter 9. July gwesten feuer brunst*: 1777 (FEFaF Güns, dec. 31., Nr. 79.) a július 9-én történt tűzvésznél; *das Günser Schloss gänzlich repariert werden soll*: 1777 (MNL OL P 125. Esterházy-lvt. Dom., Kőszeg. 13.) az Esterházy-vár teljes felújítása; *zu dem Thurm bey der kleinen Kirch auf dem günserischen Calvarii berg* 1777 (FEFaF Güns, dec. 31., Nr. 94. Lit. Z.) a kőszegi Kálvária-hegyen lévő kis templom tornyához; újjáépítendő: magtár, pince, hátsó torony, falak, ablakok, boltozatok, ajtók, istállók, falpillérek, tetőfedés cseréppel, két torony lefedése, ólomüvegezés, várhivatalnokok lakása, asztalosmunkák, kútkeret, hordók, kályhák stb.; *dem glocken Thurm auch einen Theill abzubrechen* 1777 (FEFaF Güns, Kőszeg, dec. 31., Nr. 133.) a harangtorony egy része is le kellett bontani, 1778 (MNL OL P 125 Esterházy-lvt. Dom. Kőszeg, jan. 21.); helységek: inspektori lakás 3 szobával, benne hivatali helységgel; jószágigazgató lakása 3 szobával, benne kancelláriával és az úriszék helységével, uradalmi ügyész hivatala irattárral; pénztárszoba; kasznár 4 szobája, benne az írnök szobájával; a fő tisztségviselők szobáihoz éléskamra és borospince; a 3 fős őrségszemélyzet 1-1 szobája konyhával és kamrával (Bariska 1998b, 18–19); *Arx Curialis*: 1780 (SzEL Visitatio Szilyana, 24–35.); uradalmi központ: magtárak, borospincék, pajták, istállók, sörfőzde, kocsmák, kézműves műhelyek, valamint az uradalmi tisztek és cselédek lakótere; Esterházy-várban lakáshirdetés 1892–1899 között: 1892 (KésV. júl. 24.), 1899 (KésV. ápr. 1.); Esterházy-telekre építési szabályzat: 1912 (KésV. jan. 7., 14.), mai Hunyadi utca északi oldalára vonatkozóan 8 méteres előkert előírása a villanegyed számára; a Hegyalja utcánál az Őrház-teleknél parcellázás: 1912 (KésV. aug. 20.); hg. Esterházy Pál Kőszeg várának elajándékozása a honvédelmi minisztériumnak: 1930 (KésV. nov. 16.); a vár takarítása és tatarozása a honvédkincstár jóvoltából befejeződött: 1933 (KésV. máj. 14.); az Esterházy-vár mint az uradalom központja, létesítményei és uradalmi üzemegységei: várbeli pajta (*Hofstadel*), majorság (*Mayerhof*), csűr (*Scheune*), szemestermény-tárolók (*Fruchtkasten*), uradalmi pincészet (*Weinkeller*), uradalmi kocsmák (*Wirthshaus*), istálló (*Stallung*), mészárszék (*Fleischbanck*) 1801 (MNL OL P 125. Esterházy-lev. Dom. Kőszeg ápr. 18.), az *belső Várban az hátulsó Mészáros székben*: 1671 (KFL Prot. jan. 12., 69.), *Allodium penes hortum Arcis*: 1819 (KFL Büntetőperes 1819. Philipp Mátyás csódpere. A–B. 2. dob., 1849. máj. 12.) a várkert melletti majorság; Esterházy-címer: A belsővár kapubejárata felett színezett kőcímer, hercegi koronája aranyozott. Középpött L betű, I. Lipót, a hercegi cím adományozója. Felújítva 2012-ben. Ábrázolás (Bariska 1998b, 14.)

13 Igazgatási és végrehajtási épületek / *Administration and law enforcement*

13.1 Városi igazgatás / *Municipal administration*

Városháza, Jurisics tér 8. (Fő Piac 3.), jobb és bal oldalán szabadon hagyott közlekedőkkel (rechni) a falakhoz és a bástyákhoz. Északi falán 15. századi gótikus résablak. Közélemben, a belvárosi téren igazgatási, törvénykezési, védelmi objektumok: közkút, városi zászló, piac, kaloda, pellengér; *városháza átalakítás alatt*: 1551 (KFL Act. Misc. jún. 15.); *neben dem Rathaus* (KFL Tkv. 1570. 99.); *Haus neben dem Rathaus*: 1570 (KFL Tkv. 99.); *neben Gemainer Statt Ratthaus*: 1586 (KFL Prot. jan. 1.); *Elseődik Pincze Vagyon az város háza alatt*: 1653 (KFL Prot. máj. 2., 64–68.); Az *Város Háza alatt valo Eöreg Pinczebeli borok*: 1653 (KFL Prot. dec. 15., 102–103.); Börtön: Az *uj börtön beállítás*: 1662 (KFL Prot. 967., aug. 21.); *Curia Senatoria*: 1701 (KFL Prot. ápr. 29. 525.); Az *N. Város tanácsháza*: 1727 (Söptei 1999–2004, 10.); *hogyan ezen Nemes belső Város Piarcsi kapujánál*: 1749 (KFL Örökvallások. máj. 5. 13.); az *Város házához és az Arestom szobában, az Börtönnek*: 1778 (KFL Prot. márc. 20. 140.); *Városi Curiának*: 1823 (KFL Prot. júl. 25. 201.); az *Városi régi Aristomok*: 1824 (KFL Prot.

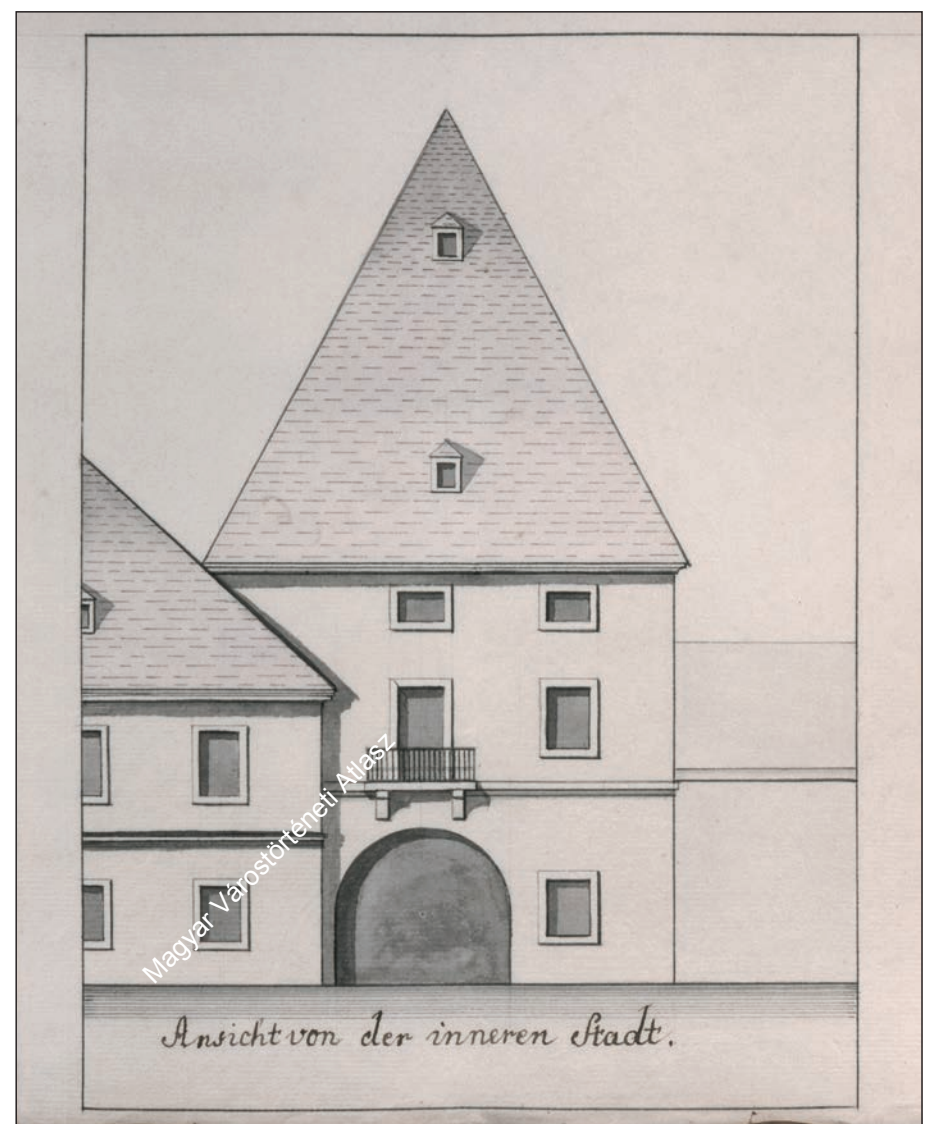
máj. 7. 96–97.); a tanácsháza: *Tanáts-ház*: 1839 (KFL Tkv. 2/3.); *Rathhaus. Városháza*: 1857 (Söptei 1999–2004, 10.); 1937–1938-ban átalakítások a városházán: az udvari északi szárnyban lévő fogdák a déli szárnyba kerültek, összekötő folyosó a két szárny között: 1938 (KésV. dec. 11.) Pellengér, *bei dem Pranger*: 1616 (KFL Prot. 4547. márc. 10.); a pellengér kivitele a városból: 1739 (KFL Prot. 39. máj. 3.) Akasztófa, *oberhalb deß Hochgerichts in Waldt*: 1608 (KFL Act. Misc. noc. 30.) a Veszthelyi-dűlő fölött az erdőben; a törvényfa cseréje: 1721 (KFL Prot. 1721 szept. 17.); az egyes céhek feladatokat kaptak a törvényfa renoválásakor: 1725 (KFL Prot. 581. febr. 23.); rendelkezés arról, hogy a kivégzetteket az akasztófa alá kell temetni: 1731 (KFL Prot. 145. aug. 17.); *Veszthelyi dűllő*: 1845; Veszthelyi-dűlő: 1982 (VMFN 57.)

13.2 Szakigazgatás / *Regional administration*

Magyar Királyi Adóhivatal, Adóhivatal 1898: Chernel utca 14. (Kőszeg szabad királyi város térképe, 1898), 1912–1913 (Söptei 1999–2004, 52.); 1927-től Deák Ferenc utca 9. (Thirring 1928, 16.) a soproni pénzügyigazgatóságnak alárendelve: 1930 (Horváth 1930a, 35.) Magyar Királyi Államkincstár, 1887 a Várkör 57. sz. alatt a takarékpénztári épület bérletében (Söptei 2010b, 300.) Magyar Királyi Postahivatal, Postahivatal: 1735–1742: Gyöngyös utca 22. (Söptei 1999–2004, 468, 491); 1746, 1774: Gyöngyös utca 2. (Söptei 1999–2004, 491.); 1794 előtt: Jurisics tér 14. v. Chernel utca 3. (Söptei 1999–2004, 23.); 1798: Kelcz–Adelfy utca 7. (Söptei 1999–2004, 144.); 1848: Magyar utca 480. sz. Postaház (Söptei 1999–2004, 832.); Magyar Királyi Postahivatal: 1882–1888 között a Thuczenhaller-házban (Gyöngyös utca 24.), 1886–1911 között a Takarékpénztár épületében, a Várkör 53. sz. alatt, 1911–1928 között a Linzer-házban (Jenő fhg. utca 3.), 1887-ben a posta- és a táviráda egyesítése; 1928 óta a mai helyén, Várkör 65. sz. alatt: 1937 (KésV. márc. 14.). Várkör 65.: 1928 (Thirring 1928, 16.); a *távírda a kormány költségén lőn föllállítva*: 1874 (Chernel 1877, 67.), *Telefonközpont*: 1896 (KésV. nov. 22.).

13.3 Bíróságok / *Courts of law* (B.2.3 tábla)

Császári és Királyi Megyei Törvényszék – Szombathely, 1852 (KFL Ir. 684–689/1852) Dunántúli Kerületi Tábla, 1724–1869, Változó kőszegi helyszínei: Rájnis utca 6.: 1724–1750, Tyúk utca: 1750–1787 (ma Zrínyi M. utca 8.), Oskola utca: 1787–1808 (ma Kelcz–Adelfy utca 3.), Rájnis utca 5.: 1808–1816 (Söptei 2012, 8.), Uri utca: 1816–1821 (ma Chernel utca 12.), Uri utca: 1821–1826 (ma Chernel utca 3.), Táblaház utca 1.: 1826–1869. Megszűnése az igazgatás és a végrehajtás legfelsőbb szintjeinek szétválasztásakor 1869-ben (Szerdahelyi 2007, 28.); 1850–1860: Császári Járásbíróság a Táblaházban (Schneller utca 3.).

23. ábra. Kőszeg, a Felsőkapu-torony város felőli nézete, 1824 Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára, Kőszegi Fiókleveltár, Div. et Ex. 51. köt. 111. sz.

Fig. 23 Kőszeg, view of the Upper Town Gate from the inner town, 1824 Vas County Archives of the Hungarian National Archives, Kőszeg Branch Archive, Div. et Ex. Vol. 51, No. 111

Járási Főszolgabírói Hivatal, Szolgabírói hivatal, 1850–1861: Táblaház (Schneller utca 3.; z. ábra); 1898: Hegyalja utca 13. (**A.4.3** tábla); 1928: Jurisics tér 6. (Thirring 1928, 16.)

Magyar Királyi Járásbíróság és Telekkönyvi Hivatal, Táblaház (Chernel 147.), majd az 1880-as évektől Chernel utca 12. (Thirring 1928, 16.); Királyi járásbíróság mint telekkönyvi osztály: 1882 (KésV. jún. 25.)

Magyar Királyi Vegyesbíróság Kőszeg, 1869–1871, mint a kerületi tábla utóda a Táblaházban (Chernel 1877, 143.)

13.4 Végrehajtási, rendészeti szervek / *Executive and law enforcement bodies*

Rendőrség, 1575–1611: *Statthauptman*: 1575 (KFL Összeírások, Kő 510–512, Musterregister 4.) városkapitány, 1859: Gendarmarie: 1859 (KFL Bach-kori ir. Register. 2080/VIII. sz.); 1876–1919: *városkapitány és községi bíró*: 1898 (Wittinger 1898, 277–278.) a rendőrkapitány (Thirring 1928, 16.); 1945 után: előbb Fürst Sándor utca 2., ma Várkör 58.

Csendőrség, 1887–1945: közrendészeti szerv Magyar Királyi Járásparancsnokság Kőszeg. 1903-tól Kőszegi Járásparancsnokság. Marhavásár tér 10. (Thirring 1928, 16.), 1907: csendőrlaktanya: (Petőfi tér 12.)

Tűzoltóság (tűzvésszek), *damit sie rächen iren zorn an den Ungern mit dem brant*: 1289 (Otokar 1989, 404: 31050–31052) *hoggy dühüket a magyarokon gyújtogatással megbosszulják*; a város harmincadmentessége a súlyos tűzvész kárainak helyreállítására: 1409 (KFL Tk. Lvt. 29. sz.); letelepedési adómentesség a tűzvész után: 1440 (KFL Tk. Lvt. 24.); *mindkét külvárost, valamint a közvetlenül a város árka melletti házakat felgyújtották és felégették [...] Forintos Mátyás tűzmester*: 1532 (KFL Tk. Lvt. 179. sz. 18–24.); *Az hostaty éghet Emberek [...] az Ungermarktban*: 1664 (KFL Prot. márc. 28. 238.); *az elmúlt Karácsony északán támadt tűz a külvárosban Francsicsné házában*: 1684 (KFL Prot. dec. 29. 205–208.); tűzben érintett házak: Schneller utca 1. (Leidenfrost-, Bosky-ház), Schneller utca 5. (Gombossy-ház), Kelcz–Adelffy utca 1. (Frank-ház), Kelcz–Adelffy utca 7–9. környéke (Hajdu-ház), Jurisics tér 11. (Gazdag-ház), Jurisics tér 3. (Újváry-ház), azaz jobbára a mai Jurisics tér keleti oldala: 1694 (Prot. márc. 16. 2–3.); Béri Balogh Ádám a két külvárost felgyújtatta: 1710 (Lelkes 1960, 52.; KFL Prot. szept. 27. 291–292.); *az egisz Magyar Hostatot [...] hamuvá tette [...] A Szigethben 16, a Belseő Városban 38, a P[eter] Jesuiták Collegiuma, Temploma, a N[emes] Tanács Háza, holott már az Archivum is [...] A Hostátban pendigh 102 ház, öszvessigessen [...] 156 Ház, a Piarczon livő Kalmár Boltok egiszben [...] enyisztek el*: 1720 (KFL Prot. aug. 11. 59.); Magyarváros egy része, a Tábornokház, a városháza, polgárházak, iskolák, templomok, Esterházy-vár pusztulása a tűzvészben: 1777 (KFL Prot. jún. 13–15. 72.); Összesen 360 ház, 29 kalmárbolt, 17 pajta megsemmisülése a tűzvészben: 1778 (KFL Prot. ápr. 2. 137.); ismert tűzvédelmi szabályzatok (*Feuerordnungen*): 1574, 1738, 1768. *Kőszegi Önkéntes Tűzoltó Egyesület*: 1868. *Kőszegi Tűzoltótorony*: 1912 (KésV. szept. 20.); Kőszeg. Kossuth utca 3.

14. Kereskedelem / *Trade and commerce*

14.1 Piac a belvárosban / *Market in the inner town*

des Stain Hauß halben Alhie Zue Günß in der Statt Auff dem Marckt: 1540 (KFL Act. Misc. febr. 6.) a Huber-féle kőház itt Kőszegen a belvárosi a piacon; *Auff den Wochenmarckhten*, hetipiacokon 1574 (KFL Act. Misc. h. n. n.); *fan bey den Statthor*: hetivásár kezdete az istentisztelet miatt az Alsókapunál lévő zászló (*Fahn*) levonása 1574 (KFL Act. Misc. h. n. n.); *Az Piarczon valo Botok adattatnak ki*: 1654 (KFL Prot. márc. 31. 125.); *Az Alsó Kapunál lévő bott adatot ki bérben Nouak Janos és Kölleös Gergely uraméknak*: 1654 (KFL Prot. aug. 7. 154.).

14.2 Külsőpiac / *Market in the suburbs*

13. sz. végi leletek, kemencés kultúrrétegek a déli városkapu előtt; a *déli külváros* lakottságának igazolása: 13. sz. második fele (B. Benkhard–Ilon 2007, 223.); *per forum, quod in Gunchyl noviter est exortum et inchoatum*: 1345 (UBB V. júl. 12. 93. Nr. 98.) azon a piacon keresztül, amelyet újonnan emeltek és létesítettek, a kőszegi új piac elkerülése Anjou I. Károly özvegye, Erzsébet parancsára; *piaczon Szitás József és Szijártó Boltyai között*: 1774 (KFL Prot. 20., 42. ápr. 20.); a *Fő tér* és a *Várošköre* (Várkör déli és keleti szakasza) tagolása 1911-ben a *piacok* szempontjából: 1. a Kossuth Lajos utcától (Unger-kerttől) az Intézet utcáig (Kiss János altb. utcáig), 2. a Városház utcától a Róth-féle házig (a Fő tér északi és a Várkör nyugati oldala), 3. a Várkör „vámúti” része (a Kossuth Lajos utcától az Intézet utcáig), 4. átmeneti szakasz az Intézet utcától a Gyöngyös utcáig: 1911 (KésV. máj. 11.); a hetivásárok alkalmával felvonuló szekerek várakozási rendjének újraszabályozása 1930-ban; a gabonászekerek áthelyezése a Fő téren álló Szentháromság-szobor elől (HMVRKL 26. 36.) a Török-vendéglő (Király út 30.) elé, a szalmás, burgonyás és káposztás szekerek várakozása a Kováts-vendéglő (Deák F. utca 2.) előtt, a tűzifás szekerek pedig a Jenő fhg. utca mindkét oldalán: 1930 (KésV. aug. 31.); 1935. jún. 2-i országos vásár gyenge forgalma: 1935 (KésV. jún. 9.); új vásárrend: stand, sátor állítása a Várkör mindkét oldalán *nyílásával* a házak felé fordulva lehetséges mind a heti-, mind az országos vásárokon. Első alkalmazása 1937. márc. 8., árukirakás a hegyaljaiak, a Gyöngyös-mellékiek, az ólmodiak és a zsidányiak sorrendjében; a bolgárkertészek jelenléte; terv a piac áthelyezésére a Városmajorba: 1937 (KésV. ápr. 4.).

14.3 Szakosodott piacok / *Specialised markets*

Baromfipiac: *Hühnergasse*: 1819 (**C.1.2** tábla) *Tyuk Uttza*: (**C.1.4** tábla); *tyuk* utca: 1877 (Chernel 1877, 91.); Baromvásár; Fapiac: *Holzmarkt* Fapiac (ma Árpád tér): 1930 (Horváth 1930a, 29.); Halpiac: *Vischblattz*: 1642 (KFL Prot. 172. ápr. 15.); a *Halász-kapunál Fischerl Tierl-Gäsßl*: 1748 (KFL Div. et Ex. ápr. 4.); Sertéspiace *Sert(v)és Piacz* Sertés piac: 1839 (**C.1.4** tábla); *Pyramiden Promenade*: 1857 (KFL Tkv. 1254. sz.); téglázó vas: 1877 (Chernel 1877, 95.)

14.4 Éves és heti vásárok / *Annual and weekly fairs*

Szent Egyed-napi vásár szept. 1., Szent Iván-napi vásár jún. 24., Szent Orsolya-napi vásár okt. 21.; kőszegi hetipiac vásár és ünnepnapokon: 1574 (Bariska 2000a 75.); *Marckht-, Erndt, und Weinlösen Zeit*: 1663 (KLF Act. Misc. ápr. 30.); országos vásártartási engedély: 1874, marhavásár-tartására szóló kiváltságlevél: 1785 (KFL Tk. Lvt. 170)

14.5 További árusítások / *Other places of selling*

Balog-féle bolt készletének felvásárlása: 1586 (KFL Act. Misc. júl. 28.); az *Nemes Város [...] boltja*: 1696 (KFL Act. Misc. ápr. 28.); *auff den Platz zwischen Adam Kaczor und Johan Ludwig ein Gewölb*: 1743 (KFL Div. et Ex. máj. 3.); a Muesser-féle vagyonrész a Koczor- és Ludwig-ház között; Muesser második boltja; *Muesser Leopold [...] háza alatt való Boltot*: 1751 (KFL Prot. 578. júl 27.); *Bolt csináltatására [...] az Alsó kapun kívül*: 1774 (KFL Prot. márc. 18. 28.), *piaczon Szitás József és Szijártó Boltyai között*: 1774 (KFL Prot. 42. ápr. 20.); *az Főlső kapunál [...] az Hídnak falára az Boltot*: 1777 (KFL Prot. 38. ápr. 8.); az Esterházy-vár fogadásának engedély kérése a Felsőkapu hidja falán lévő boltja megtámasztására; az *alsó Kapunál levő Hidon az sütő Asszonyok Boltyánál*: 1778 (KFL Prot. 131. márc. 20.).

14.6 Mészárszékek / *Butcheries*

belvárosi mészárszék: a Lábasház, Jurisics tér 2. sz. alatt (Bariska 1995, 40–41.); késő középkorban és kora újkorban a belvárosban működő hússzék (B. Benkhard–Pap 2010, 256.); *Az varos kapuianal valo bott, melyben ennek elétte hußt vághtanak*: 1654 (Port. júl. 8., 150.); külvárosi mészárszék: 1887-ig a magyarvárosi mészárszék (Söptei 2010, 300.), vágóhíd (*Schlachtbrücke*); mészárszék a Sziget városrészben, helye még nem azonosított; vágóhíd: 1839 (**C.1.4** tábla) a 338. sz. kerten, 1886: hatósági vágóhíd (KFL Polgm. Hiv. ir. 10.169/1932).

14.7 Kereskedelmi igazgatás / *Commercial administration*

Altes Mauthhaus: 1819 a Sziget utcai sorompón túl jobbra; *Neues Mauth Haus*: 1819 a Soproni és a Rőti út elágazásánál; *Mauth*: 1819 a Pammer utca (*Bamer Gassel*) elején balra; *Mauth*: 1819 a Csorda utca (*Halter Gasse*) végén álló sorompó után jobbra; *Mauthhaus*: 1819 az *Ungemark* és a Rohonci utca – a *Strasse nach Rechnitz* – találkozásánál jobb oldalon, a Honvédlaktanya helyén; *Mauth*: 1819 a mai Velemi és Temető utca találkozásánál, a Rohonci-kapunál, azaz a *Rechnitzerthor*-nál, mindezekre: (**C.1.1** tábla); a Soproni úton *Város Vám-háza*: 1839 (KFL Tkv. 37/420.); *Város Vám-háza*: 1839 (KFL Tkv. 36/401.a), az egykori Koldus-hídnál; *Város Vám-háza*: 1839 (KFL Tkv. 5/86.), a mai Városház utca és a Fő tér találkozásánál. Lebontva. *Város Vám-háza*: 1839 (KFL Tkv. 14/116.)

15 Kézművesség / *Crafts*

15.1 Élelmiszeripar / *Victualling*

Kőszegi Gyümölcértékesítő és Központi Szeszfőző Szövetkezet. 1922 (Harsányi 1974, 183–184.); Gyümölcértékesítő és Központi Szeszfőző Szövetkezet: 1924 (KésV. máj. 11.); szeszfőzde: 1926 (KFL Polgm. Hiv. ir. 11293/1926)

Kőszegi Hangya Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet: 1922; (Mester 1990. 45.); átvétel 1935-ben Magyar Köztisztviselők Szövetkezete 1935 (KésV. jan. 13.) Király út 4. sz.

Kőszegi Fenyőmagpergetőgyár (Magnagykereskedés), Fenyőmagpergetőgyár Közkereseti Társaság: 1919 Wächter-féle Kőszegi Fenyőmagpergetőgyár: 1945 (KFL Polgm. Hiv. ir. 1897. sz. máj. 10.), Külső körút 11.

Kőszegi sörgyár alapítása 1894: Kőszegi Serfőzde Rt., 1896: a termelés megkezdése (Söptei 2004, 65.); 1912: Kőszegi (Nyugat-Magyarországi) Sör és Malátagyár Rt: Pollák Sándor fűszer-nagykereskedő kezében: (Harsányi 1974, 167–168.); 1918: képviselet és raktár. Királyi Serfőzde Részvénytársaság: (Harsányi 1974, 169. KésV 35.); Serfőzde és Malátagyár Rt.: 1930 (KésV. ápr. 20.); Soproni és Polgári Szezfőzdek Rt.: 1945 (KFL Polgm. Hiv. ir. 1897. sz. máj. 10.), lebontva; Kethelyi út 4.

Regnier-féle Gözmalmi Lisztőrő és Fűrészmalom: 1859–1864. Kert utca 14. *Város Sörháza*: 1839 (KFL Tkv. 104. 13.), Kálvária utca 12.

15.2 Kézművesek, céhek / *Craftsmen, guilds*

16. századi céhek: pintérek (1513), szabók és posztónyírók (1564), magyar szabók (1576), kalaposok (1588), mészárosok és nyersbőrkereskedők (1596), szűcsök (1598): (Bariska 2004d, 304.); kovács: 1565 (KFL Act. Misc. ápr. 16.), molnár: 1571 (KFL Act. Misc. máj. 15.); kőműves: 1583 (KFL Act. Misc. szept. 24.); jóváhagyott statútumok alapján: kovácsok (1603), szűcsök (1609), magyar szabók (1612), lakatosok (1617), bognárok: (1618), méret

utáni szabók és kalaposok (1619), nyergesek, pajzskészítők, csizárok (1626), posztókészítők (1627), bognárok (1627), asztalosok (1634), mészárosok és vászonszövők (1641): (Bariska 2004d, 305); faesztergyárosok: 1614 (KFL Prot. 107. máj. 9.); zsinórkészítők: 1633 (KFL Act. Misc. jan. 28.); *a Kapu mellett való pékek*: 1695 (KFL Prot. ápr. 12. 35.)

1713: a mesterségek és kereskedők összeírása: ácsok 4, bábsütők 2, bodnárok 5, csizmadiák 28, borbélyok és fürdősök 3, esztergyárosok 2, kalmárok: 17, kovácsok 4, kőművesek 3, kötélgyártók 2, lakatosok és pléhművesek 5, mészárosok 9, pékek 5, puskaművesek 2, rézműves 1, söveggyártók 10, szabók: 24, szappanfőzők 2, szíjgyártók: 6, szűcsök 9, vendégfogadások 2.: 1713 (KFL Adóösszírások. Kö 88.)

1752, 1757 (az évszámok a céhszabályzat megerősítésére utalnak): asztalosok (arcularii, 1736), ácsok (fabri lignarii, 1755), bognárok (vietores), csapók, csizmadiák (coturnarii, 1728), fazekasok (figuli, 1717), ötvösök (aurifabri, 1736), gombkötők (nodularii, 1738), háziszabók (sartores domesticci, 1750), kovácsok (faber ferrarii), kőművesek (murarii), kerékgyártók (viatores), kőművesek (murarii), kovácsok (fabri ferrarii, 1603), lakatosok (fabri serarii, 1617), magyar vargák (sutores hungarici, 1674), mészárosok (carnifices, laniogens, 1708), molnárok (molitores, 1726), német vargák (sutores germanici), söveggyártók (pileatores, 1619), pintérek (dolariii, vietores, 1726), posztósok (pannifices, 1627), puskaművesek (scloparii, Schifter), sebészek és borbélyok (chirurgii et tonsores, 1757) szíjgyártók (corridiatores), szűcsök (pelliones, 1609), vásárművesek és szűrszabók (sartores nundias frequentes, 1619), takácsok (textores, 1661), timárok (corinariii, cerdonek, 1578, 1712): 1752 (KFL Prot. 966–967. júl. 14., Prot. fogalmazványok 1757 után)

1781–1848: *vas- és fémipar* (kovács: 23, lakatos: 11, bádogos: 5, rézműves, szegkovács: 4–4, cinöntő, harangozó, puskakészítő, tűkészítő: 3–3, aranyműves, kolompár, ötvös, sarkantyúkészítő: 2–2, borotvakészítő, kécsináló, köszörűs, ráspolyműves: 1–1; *kő-, föld-, anyag-, üvegipar* (fazekas: 10, üveges: 11, köedénygyártó, téglás: 1–1); *faipar* (asztalos: 26, pintér, 15, bognár: 13, esztergyáros: 10); *bőr-, sörte-, szőripar*: (timár 22, nyerges: 14, szítás: 9, kefekötő, tobakos: 6–6, szíjártó: 3, kordovános: 2, irhakészítő: 1); *fonó- és szövőipar* (posztókészítő: 152, takács: 27, csapó: 17, posztónyíró: 9, kötélverő: 5, harisnyakötő, vászonnyomtató, kártoló: 1–1); *ruházati ipar* (csizmadia 111, szabó: 72, varga: 48, kalapkészítő, szűcs: 15–15, német szabó: 14, gombkötő: 12, magyar szabó: 8, német varga, szűrszabó: 6–6, horvát varga: 5, kesztyűkészítő: 4, kapcakészítő: 2, muszlinkészítő: 1); élelmiszeripar (mészáros 28, molnár, 27, pék: 23, mézeskalácsos: 8, sajtkészítő: 3, kolbászkészítő: 1); építőipar (ács: 14, kőműves: 11, cserepes 4, kőfaragó, szobafestő: 1–1); 9. *egyéb ipar* (fésűkészítő 13, órás: 10, szappanfőző: 11. ruhafestő: 7, könyvkötő: 6, kosárfonó: 5, borbély 3, kéményseprő, orgonakészítő, keményítő- és hajporkészítő, parókakészítő, tapétás 2, kártyakészítő, keleti rövid- és divatáru-készítő, pamlagkészítő: 1–1): (Tilcsik 2000, 142.); a Kőszegen 1801–1848 között polgárjogot szerzett személy 67,75%-a iparúzó; az iparosok 1801–1848 közötti arányai: ruházati ipar: 34,54%, fonó- és szövőipar: 21,82%, élelmiszeripar: 9,73%, egyéb iparágak: 7,38%; faipar: 7,06%, vas- és fémipar: 6,91%, bőr-, sörte- és szőripar: 6,59%, építőipar: 3,93%, *kő-, föld-, agyag- és üvegipar*: 2,04% (Tilcsik 2004, 148–150.)

1889: ács: 1, aranyműves. 2, asztalos: 11, bábsütő: 3, bádogos: 3, béltisztító: 3, bognár: 5, borbély, fodrász: 4, cserepes: 6, cipész: 35, csizmadia: 6, cipőfelsőrész-készítő: –, cukrász: 2, esztergyáros: 3, fényképész: 2, fésűs: 1, fogműves: –, géplakatos: –, gerencsér: 6, gombkötő: 0, hangszerkészítő: –, harangöntő: 2, kalapos: 2, kádár: 6, kárpitos: 4, kávé: 3, kefekötő: 1, kéményseprő: 2, kocsinyerges: –, fényező: –, kosárfonó: –, kovács: 9, kőműves mester: 6, kőműves iparos: –, könyvkötő: 3, kötélgyártó: 3, kötősszövő: –, lakatos: 6, mérlegkészítő: –, mészáros és hentes: 12, műhimző-azsurozó: –, molnár: 7, női szabó: 4, női divat-kalapkészítő: –, nyomdász: 2, órás: 3, reszelővágó: 2, rézműves: 2, sütő: 12, söveggyártó: –, szabó: 13, szűrszabó: 10, szappanos: 1, szíjgyártó-nyerges: 6, szítás: 2, szobafestő: 4, szűcs: 1, takács: 1, timár: 1, üveges: 3, vendéglős: 29 (Horváth 1930a, 37.)

1929: ács: 6, aranyműves. 1, asztalos: 16, bábsütő: 1, bádogos: 3, béltisztító: 3, bognár: 3, borbély, fodrász: 10, cserepes: 21, cipész: 47, csizmadia: 2, cipőfelsőrész-készítő: 2, cukrász: 3, esztergyáros: 2, fényképész: 3, fésűs: 1, fogműves: 1, géplakatos: 7, gerencsér: 2, gombkötő: –, hangszerkészítő: 1, harangöntő: –, kalapos: 3, kádár: 1, kárpitos: 4, kávé: 2, kefekötő: 1, kéményseprő: 2, kocsinyerges: 2, fényező: –, kosárfonó: 2, kovács: 6, kőműves mester: 12, kőműves iparos: 6, könyvkötő: 2, kötélgyártó: 2, kötősszövő: 2, lakatos: 9, mérlegkészítő: 1, mészáros és hentes: 12, műhimző-azsurozó: –, molnár: 4, női szabó: 29, női divat kalapkészítő: 2, nyomdász: 1, órás: 3, reszelővágó: 1, rézműves: –, sütő: 11, süveggyártó: –, szabó: 20, szűrszabó: 10, szappanos: 1, szíjgyártó-nyerges: 3, szítás: –, szobafestő: 7, szűcs: 2, takács: 1, timár: 1, üveges, 2, vendéglős: 21 (Horváth 1930a, 37.)

15.3 Építőipar / Building materials

Czeke József és Társa téglagyár – 1885–1949, Czeke Gusztáv körkemence: 1915 (Söptei 1999–2004, 405.) a Vámház-dűlőben a Csepregi út mellett;
Frank Lajos-féle Fakereskedés és Cementárugyár: 1931–1932 (VvSzCt. 647.)
Mészégetés – mészégető: *inter* [...] *foueam cementi*: 1345 (KFL Tk. Lvt. 16. sz. átírás: 1383. jan.6.) mészégető [...] között; *vnder Ainer aichen pei Kalchofen*: 1533 (KFL Tk. Lvt. 179. sz. 6.) a mészégetőnél egy tölgy alatt; *Meszkemencze melet(t)*: 1679 (KFL Tk. Lvt. Póts. I. XLIII. sz. jún. 24.) fenn a hegyekben a Gúz-völgyéhez közel; 3 mészégető működése Kőszegen: 1546 (Bariska 1982a, 256.)

Müller Ferenc faárugyár és fűrésztelep: 1907–1950.

Uradalmi tégláégetés – *herrschaftliche Ziegl Ofen*: 1801 (MNL OL P 125.

Esterházy-lvt. Dom. Kőszeg. jan. 21.), a kőszegi váuradalom igényére Kőszegdoroslón egy égetésre 20000 darab téglá

Városi tégláégető – *Városi téglá-vető*; Téglá színek és téglakementzék; Új tégláégető-kemence: 1609 (KFL Prot. 156. ápr. 26.); *Ziegl Ofen*: 1815, a Sopron út jobb oldalán álló 3 épületben (C.1.1 tábla), *Városi Téglá-vető*: 1839 (KFL Tkv. 31/303.); 1839 (C.1.4 tábla); A felső téglá háznál: 1840 (SzEL Visitatio Bőleana, 41–46.); Kőszeg város. *Téglavetőház*: 1857 (Söptei 1999–2004, 640.) Alsó vagy Külső krt. 6.; Kőszeg Város Göztéglagyára (1883); téglagyár tatarozására 120 ezer korona költségvetési előirányzat: 1922 (KésV. jan. 22.); tégláégető: 1857 (A.1.1 tábla).

15.4 Textilipar / Textile production

Kőszeg Posztóscéh, *Färberei, Tuchwalke. Günser Tuchmacherzech, Tuchmacher Innung*: 1857 (Söptei 1999–2004, 403–404.); (Röti-völgy 1.)

„kebelbeli posztós társaság”, 1841–1895 (Söptei 1998b, 68.); 1845: Kőszegi Posztó és Gyapjűszövetgyár Egyesület (Günser Tuch- und Schafwoll-warenfabrik), 1846-tól gőzgéppel (Dominkovits 2000. 177.); Kőszegi posztó's- szövetyár: 1848 (Dominkovits 2000. 175.); 1895: Eisner Kamill átvette a kalló épületét (Söptei 2004, 76.),

Kőszegi Posztó- és Szövetgyár, 1845–1847 (Dominkovits, 2000 172, 179) a Puskapor-réten.

Eisner testvérek Első Magyar Posztó- Nemez- és Fezgyára; Eisner Kamill és Frigyes prágai vállalkozók iparendelýe nemezgyártásra, 1897; vízmeghajtású, saját villamosenergia-telep beállítása: 1905 (Harsányi 1974, 146.); Magyar Nemez Ipartársaság Eisener Testvérek: 1913 (Söptei 1999–2004, 404.); 1918: az Első Nemez-, Posztó- és Fezgyár Rt megalapítása (Söptei 2004, 76.); 1920–1921-től: két gyáregységgel, északon a nemezgyárral, délen a posztógyárral; Első Magyar Nemez-, Posztó és Fezgyár Rt.: 1945 (KFL Polgm. Hiv. ir. 1897. sz. máj. 10.); 1939–1945: hadiüzem; 1950: a részvénytársaság megszűnése és átalakítása: Kőszegi Nemez és Posztógyár Nemzeti Vállalatt (Söptei 1998b, 69-80.)

Első Magyar Hímzőipar: Soukup Hugó és Korb Nándor, 1901 (Söptei 2004, 64); 1902: (Söptei 1999–2004, 953.); 1905: Magyar Csapkegyár Rt. (Söptei 1998b, 70.); 1918: a kőszegi hímzőipar felszámolása; 1917: Eisner Kamill vállalkozása megvásárolta a csipkegyarat (Söptei 2004, 76.; Harsányi 1974, 165.), Király út 122.

Czeke–Hohenberg Ágyterítő- és Bútorszövetgyár: 1928 (Takács 1979, 1–65.), Kőszegi Ágyterítő és Bútorszövetgyár Rt.: 1945 (KFL Polgm. Hiv. ir. 1897. sz. máj. 10.); Petőfi tér 29.

Gotthárd Dezső Fojtás Gyár: 1945 (KFL Polgm. Hiv. ir. 1897. sz. máj. 10.), a gyár beolvadása a nemezgyárba: 1948 (KFL Polgm. Hiv. ir. 1113/1948.)

15.4 Fémipar / Metal-processing

Eisner Kamill sisakgyára az egykori Kert utcában visszabontott

Gőzmalomkaszárnya épületében: 1923 (KésV. máj. 20.), Kőszegi Sisak- és Fémárugyár: 1931–1932 (VvSzCt 646.)

Weöres Aladár Gépjavitó Műhely. 1906: mulakatos. gőzcséplés, villamos berendezések gyártása; 1939: Weöres Sándor gép- és vasárugyár (KFL Polgm. Hiv. ir. Iparlajstrom A); Weöres Antal és Fia Gépgyár: 1945 (KFL Polgm. Hiv. ir. 1897. sz. máj. 10.); Király út 108.

15.5 Egyéb iparágak / Other crafts

Czeke József és Társa Gőzmalom; Czeke József és Konrádi Emil gőzmalma, 1864 (Söptei 2000, 278.); Czeke József és Társa Göztéglagyára: 1945 (KFL Polgm. Hiv. ir. 1897. sz. máj. 10.)

Kőszegi Energia- és Botgyár:1931–1932 (VvSzCt 647.) a Kert utcában (ma Táncsics utca)

Kőszegi Faipari és Bútor Rt. 1925 (Közíg. ir. 4311/1925)

Kőszegi Hegyforrás Szikvíz- és Jéggyár: 1896., Kőszegi Hegyforrás-Szikvízgyár Rt.: 1890 (KésV. 1891. febr. 8.; KésV. 1930. ápr. 20.); Pallisch utca 11.

Kőszegi Kőszéntermelő Rt.: 1842. jan. 6.; *Steinkohlen-Actien*: 1844 (KFL Prot. Adn. o. n. 1844)

Kőszeg Város Elektromos Művek: 1910 (KésV. szept. 4.) üzem a Ganz Villamossági Rt. kezelésében.

Nyomdák Vechelius András féle-nyomda 1651–1663: Várkör 38., Reichard Károly és fiai-nyomda: 1836–1853 Chernel utca 3.; Bertalanffy Imre-nyomdája: 1861–1881 Gyöngyös utca 9.; id. Feigl Frigyes-féle-nyomda: 1870–1895, Gyöngyös utca 11.; Leitner Ferdinánd-féle nyomda ifj. Feigl Frigyes működtetésével 1881–1907 Várkör 37.; ifj. Feigl Frigyes-féle nyomda: 1895–1899, 1916–1918 (ifj. Feigl) Rónai Frigyes-féle nyomda: 1907–1920 Várkör 39. (Söptei 2007, 3., 10–15.).

Méder-Menyhárt-féle Asztalosműhely, Király utca 29.

Szabadváry Ferenc-féle Szappangyár. Freyberger-féle timártelep a Vásártéren; átvétel 1902-ben Freyberger Sándor bórkereskedő és szappanfőző révén; a Fő téren üzletnyitás: 1902 (Kés V. jún. 12.), Vitéz Szabadváry Ferenc Szappan, Gyertya- és Vegyészeti Gyár: 1945 (KFL Polgm. Hiv. ir. 1897. sz. máj. 10.)

Tangl-féle Asztalosárugyár: 1910 (KFL Polgm. Hiv. ir. 7099/1928). Király út 20.

Weimann Ágoston-féle Köedénygyár, 1837–1838 (Dabóczi 2000, 3.)

Wanke Ferenc-féle Köedénygyár, 1838–1854 (Dabóczi 2000, 4.); *Vanke Ferentz köadénygyára*: 1846 (KFL Div. et Ex. febr. 13.)

16 Szolgáltatás / Services

16.1 Vendéglők, szállodák 1597-1950 között / Inns and hotels in 1597–1950 (B.2.2 tábla számozása alapján)

Fekete Sas fogadó	(1)	Gyöngyös utca 20.: 1789 (KFL Fasc. 11–12.)
Fehér Rózsa fogadó	(2)	Gyöngyös utca 19., Fazekas-féle: 1805
Arany Korona belvárosi fogadó	(3)	Kelcz–Adelffy utca 3.: 1749 (KFL Act. Misc. okt. 14.); egykori Oskola utca. Lebontva
Bálház (Mulató)	(4)	Perkovits-, Schermann-féle, Táblaház utca 11.; heti két alkalommal mozi működtetése: 1929 (KésV. febr. 3.)
Arany Korona	(5)	Vásár Piatz 508. hrsz. (C.1.4 tábla)
Arany Strucc Szálloda	(6)	Király utca 2.; Hochholtzer-fogadó 1579 (KFL Act. Misc. júl. 2.); Fillisini-fogadó: 1632 (KFL Prot. 43. okt. 22.), Herpius-fogadó: 1645 (KFL Act. Misc. okt. 3.), Somogyi-féle Arany Strucc-fogadó: 1672 (KFL Act. Misc. okt. 3.)
Fehér Ökör/Ló	(7)	Király út 1.; Hagen-fogadó: 1627 (Act. Misc. márc. 30.) Fehér Ökör: 1687 (KFL Auszüge. Nr. 41. ápr. 16.)
Arany Szarvas	(8)	Horváth-féle, Király út 19., 1787 (KFL Journal Scriptum Adnexorum 1294/4/240)
Bárány-vendéglő	(9)	Magyar Uttza 370. hrsz. (C.1.4 tábla)
Kos-vendéglő	(10)	Új Uttza 394–395. hrsz. (C.1.4 tábla)
Oroszlány-vendéglő	(11)	Új Uttza 396–397. hrsz. (C.1.4 tábla)
Angyal-vendéglő	(12)	401. hrsz. (C.1.4 tábla); cégére 1918-tól (KésV. ápr. 23.) a Nemzeti Múzeumban
Trianoni Csárda	(13)	1930 Rőti-úton
Vendéglő a kies Andalgóhoz	(14)	1936 az Andalgóban
Sörkert Vendéglő	(15)	Trattner-, Baldauf- féle: Meskó utca 13., Kőszegi Sörcsarnok
Bozzay-vendéglő	(16)	Kaszárnya utca 16.
Kampits-vendéglő	(17)	Meskó utca 2.
Kulacs Vendéglő	(18)	Meyer-, Kolnhofer-féle: Várkör 12.
Elite Kávéház	(19)	Sirhuber-féle, Várkör 6.
Jandrasics-hotel	(20)	Deák utca 2.
Skriba-vendéglő	(21)	Deák utca 11.
Jurisics Szálloda és Vendéglő	(22)	Erhardt-féle, Király utca 15.
Török-vendéglő	(23)	Király utca 30. a.
Zöldfa Vendéglő	(24)	Biricz-féle, Király út 75.
Arany Kereszt	(25)	Király út 81.
Fehér Bárány	(26)	Dorner-féle, Király utca 120.

További, a B.2.2 táblán nem szereplő vendéglő és fogadó:

Baldauf-féle	Kossuth utca 7.
Bethlehem-féle	Várkör 35.
Kovács-féle vendéglő és fogadó	Deák Ferenc utca 2.
Leitner-féle	Király út 5.
Wurst-féle	Kőszegfalva

16.2 További vendéglők, kocsmák / Other inns and pubs

(betérő vendéglők *dólt betűvel*)

1891: Art Ferenc (Grabenrunde), Baumgartner Ferenc (Holzplatz), *Benedek Ernő* (Neugasse), Fuchs Alajos (Kaisergasse), *Fuchs János* (Ungermarkt), *Güntner Mihály* (Arany Strucc, Kaisergasse), Grossmann Mihály (Haltergasse), Grossmann János (Institutgasse), *Hafner János* (Neugasse), Karner János (Institutgasse), *Kirchknopf Antal* (Szigetgasse), Kehr Vilmos (Hauptplatz), Koller Mihály (im Schloss), Leyrer Mátyás (Güngasse), Mraszek János (Haltergasse), Netter Márton (Hauptplatz), Novák András (Haltergasse), *Pesenlechner Ferenc* (Hauptplatz), Predl Ágoston (Neugasse), Puhr Ferenc (Szigetgasse), Ringhofer Lajos (Grabenrunde), Ramershofer Sándor (Schmidgasse), *Seybold Kálmán* (Kaisergasse), *Szenekovits Károly* (Naugasse), Schreiner János (Hauptplatz), Schey Mihály (Szigetgasse), Schwarzbach József (Neubad), Salamon Kristófné (Bethausgasse), Steiner József (Ballhaus, Tafelhaus Gasse), Torda Johann (Ungermarkt), Waisbecker Eduard (Hauptplatz), Wiedemann Ferenc (Kaisergasse), (Günser Bezirkskalender für das Jahr 1891. 24.); Glück-féle rituális vendéglő: 1909 (Harsányi 1974, 152.); Perl-féle rituális vendéglő: 1911 (Harsányi 1974, 154.); 1912: szállodaterv a Fő téri Rosenstingl-ház helyén: 1937 (KésV. jún. 13.); 1922: német beruházók szállodaterve a Kalchgraben-ben15 kh-on: 1937 (KésV. jún. 13.); Vogel Miksa-féle rituális panzió: 1929 (Harsányi 1974, 188.)

16.3 Buschenschank, Buschenschenke

Alkalmi kimérések engedélyezése: Balogh Márton háznál a belvárosban, két külvárosi házban, továbbá, hogy „*korcsmát kezdgyenek*”, újabb három helyen: a Belvárosban, a Szigetben és a Hostatban: 1671 (KFL Prot. szept. 22., 244.) *Buschen*, azaz zöld cégér (*Zeiger*), zöld gallyal, rajta piros vagy fehér szalaggal (vörös- ill. fehérbor), továbbá szalmával (óbor) jelzett házi kimérő: *purgerkocsm*a, a *Burgerség*hnek kocsmája, a kapáskocsm

a szeszkimérés 1888. évtől állami monopólium, gyakorlatát a város szabályozta; Buschenschank-ok vagy házi kimérők 1891: Marton Károly Fertsák utca 808., Tompek Ferenc Király utca 606., Wehofer József Sziget utca 220., Hochecker János Sziget utca 255., Weber Ferenc Intézet utca 446., Förster József Király utca 690., Freyler Gottlieb Várkör 478., Hettinger János Sáncárok 550., Ecker Károly Pallisch utca 117., Gerber Gusztáv Gyöngyös utca 117. (Günser Bezirkskalender für das Jahr 1891. 24.); 1893-tól törvény alapján 10 kapáskocsm

16.4 Kommunikáció és hírközlés / Communication

Postajarat 1695-től Sopron–Kőszeg–Szombathely–Körmend között. 1720-ban önálló vármegyei utak. 1783–1819: Kőszeg postaprefektúra székhelye. 1848 előtt gyorskocsi-járatok (*diligence-ok*) a Nagykanizsa–Zalaegerszeg–Szombathely–Kőszeg–Sopron között; 1865 után a Mayer-féle postajarat Kőszeg és Szombathely, valamint Kőszeg és Kőszegpaty között; a postakocsi Szombathelyről a Zöldfa vendéglőtől (Fő tér Kőszegi utca sarka), Kőszegen pedig a Fehér Ló elől. Távírda 1874 (Chernel 1877. 67.) Távbeszélőközpont: 1896. Liszt Ferenc utca 3.; 1887-ben a posta- és a távírda egyesítése:1937 (KésV. Márc. 14.) Postamesterség 1882-ig; lerakóhelyek működtek még a Kőszeg–Borostyánkő, Kőszeg–Felsőőr, Kőszeg–Rohonc. Kőszeg–Csepreg viszonylatban; államosítása 1882-től Magyar Királyi Postakincstári Hivatal; 1882–1888 között a Thuczenthaller-házban (Gyöngyös utca 24.), 1886–1911 között a Takarékpénztár épületében, a Várkör 53. sz. alatt, 1911–1928 között a Linzer-házban (Jenő fhg. utca 3.)

16.5 Hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások / Financial services

Günser Zweiter Actien Verein, 1848–1853; *Zweite Günser Aktiengesellschaft*: 1852 (Bariska 2000c 99.). Helye ismeretlen. Kőszegi Takarékpénztár, 1844 (Chernel 1877, 68.) Kőszegi Takarékpénztár Egyesület: 1844, Pék utca 31 (1844–1850), Chernel utca 14. (1850–1856), Várkör 67. (1856–1886), Várkör 65. (1886–1926) egyesülés a Kőszegi Általános Takarékpénztárral (Fő tér 2.); ma a kőszegi 1. sz. kőszegi postahivatal: 1994 (Bariska 1994, 7–19.) Kőszegi Általános Takarékpénztár Rt. 1876–1924 (Fő tér 2.); általános takarékpénztár 1876 (Chernel 1877, 68.); Császár utca 753.: 1881 (KésV. okt. 10.); Fő tér 2.: 1912 (KésV. febr. 4.); 1924-ben egyesülése a Kőszegi Takarékpénztárral, 1926-ban közös Fő tér 2. sz. székház; 1947: Nyugat-Magyarországi Takarékpénztár Rt., majd Szombathelyi Takarékpénztár Rt. Kőszegi Fiókja, 1949: az Országos Takarékpénztár Kőszegi Fiókja, Kossuth L. utca 1. Kőszegi Hitelszövetkezet, alapítva 1906-ban, 1932 (KésV. márc. 6.); filiái 1920-ban a trianoni határ túloldalán; csődje és szanálása: 1938-ban; mint a Szombathelyi Egyházmegyei Takarékpénztár Kőszegi Fiókja: 1938 (KésV. szept. 4.) Kőszegi Kereskedelmi Bank: 1924 (Harsányi 1974, 185.) megalakulása jan. 12-én. Nyugat-Magyarországi Jelzáloghitelbank Kőszegi Fiókja, 1873 (KésV. 1916. márc. 12.); Arany Strucc Szálló alatti helységben; csődje az 1873. évi bécsi tőzsdekrachban Szombathelyi Takarékpénztár Rt. Kőszegi Fiókja, 1910 (KésV. aug. 28.) a Király utca 755., majd Király utca 6. alatt: 1919 (KésV. jún. 22.), az Arany Strucc Szálloda mellett (ma Rákóczi út 2.)

17 Egészségügy / Health

17.1 Kórházak / Hospitals

Járványkórház: *Belangendt das Siechhausel darum die von Günß clagt*: 1568 (KFL Tk. Lvt. 163. sz. aug. 5.) kőszegiek panasza betegház miatt. Fürdő- vagy borbélyház; *neben der vngrischen padtstuben*, 1570 (KFL Tkv. 183.) magyar fürdősház mellett; Ispotály *neben dem Spital*: 1570 (KFL Tkv. 197.), *neben der deutschen padtstuben*: 1570 (KFL Tkv. 211.) német fürdősház mellett a Magyar városban; *Padtstuber brun*: 1570 (KFL Tkv. 384.) fürdősház kút a Szigetben, a német városrészben; *Az Rohonczy utt az Ispital ellenében lévő Ótemető hely felől*: 1661 (KFL Prot. ápr. 26. 636.) a Magyarvárosban. Jurisics-ispotály, 1698. Frank János magyar királyi tanácsos alapítványa, amely 1899-ben szűnt meg. Jogutódja az Erzsébet-gyámolda: 1918 (KésV. ápr. 28.) a város tulajdonában, Sánc utca 16. Kőszegi Betegházegylet (*Krankenhausverein*) 1833; *Betegház*: 1846 (KFL Div. et Ex. febr. 13.) Vas megye első kórháza (Kórház utca 7.); *Beteg-ház*: 1839 (KFL Tkv. 31/311.); 1851-től a grazi irgalmas rendi nővérek, *szürke nénikék* (Chernel 1877, 81.), ápolása mellett. 1863: kápolnaépítés; 1880: új kórházi pavilonépület; együttműködés az Országos Munkásbiztosító Pénztárral: 1924 (KésV. jan. 6.), a Király-völgyben vásárolt telek: 1927 (KésV. febr. 3.); a Kőszegi Hitelszövetkezet likviditási válsága alatt készpénz- és ingatlanvagyon felajánlás részese: 1938 (KésV. ápr. 17.). Spitalls Commando zu Güns, Kőszegi kórházparancsnokság, 1859 (Register 2673/X) Erzsébet Szanatórium, 1874, Schey Fülöp adománya (Harsányi 1974, 122.); Erzsébet-gyámolda felújítása: 1930 (KésV. máj. 4.); 70 ágyas kórház: 1945: (KFL Polgm. Hiv. 1684. sz. ápr. 5.); a tüdőkórház bezárása 1968-ban Ábrázolása HMVRKL 54/117.

Dreiszker-féle Szanatórium és Hidegvíz-gyógyintézet, 1894 (KésV. jún. 10.) alapította dr. Dreiszker József; a Vas Megyei Önkormányzat Idősek Otthona (Ábrázolása HMVRKL 44/88.) Kálvária utca 14.

Kórházbarakk építése a katonai tartalékkórház szomszédságában: 1915 (KésV. nov. 14.). A leMBERGI sebesültek számára kórházbarakk; a galíciai stanislawi kórház személyzetének Kőszegre, a barakk-kórházba telepítése: 1916 (Harsányi 1974, 163.); főépületét 1921-ben a 7. ezred vonatparancsnokság használatában (KésV. jan. 16.); 1925-ben városi átvétel (KFL Közig. ir. 7280/1925); 1932-től állami lakótelep a mai Kethelyi út mellett: 1932 (KésV. nov. 5.).

Vöröskereszt Kórház, 1916 (Harsányi 1974, 162.)

Jurisics Miklós Honvéd Tiszt Gyógyház, 1932; 1945–1957: szovjet helyőrség használatában, 1958–1992 SZOT, 2000 óta funkció nélkül, üresen áll. Ábrázolása: HMVRKL 56. 121. Parkjának egy részében épül a Kastély-park lakópark. Űrhajósok utca 2.

Ideiglenes szovjet katonai kórházak a Katonai Alreáliskolában, a kőszegi Szt. Benedek rendi gimnáziumban, a MÁV Árvaházban: 1945 (KFL Polgm. Hiv. 1707. sz. ápr. 26.)

17.2 Szegényházak / Almshouses

Polgári szegényház kápolnával: 1733; Városi szegény intézet: 1774 (Chernel 1877, 80–81.).

Pallisch-alapítvány: 1810 (Pallisch Sámuel protestáns polgár alapítványa) (Chernel 1877. 81., Wittinger 1891, 75.), *Ballischisches Spital*: 1839 (KFL Tkv. 22/199.), Pallisch-alapítvány: 1846 (KFL Div. et Ex. febr. 13.).

Albrechtinum, 1856. alapító: br. koromlai Schey Fülöp (Chernel 1877, 81.); elnevezése az egyik befolyásos támogatója, Albrecht főherceg katonai kormányzó tiszteletére. Ma lakóház. Pék utca 19.

Sas ispotály, 1877 (Chernel 1877, 105.) a mai Temető utcában, 1618-ban még állt az Ótemető mellett.

17.3 Patikák / Pharmacies

Herpius Dániel-féle polgári patika, 1645; Herpius Daniel patikája az első, polgári tulajdonú patika Kőszegen a mai Arany Strucc Szálloda épületében, Várkör 120.

Fekete Szerecsen Patika, Kőszeg második polgári patikája; Herpius Mathe-féle: 1665, Rákóczi Ferenc utca 3.

Küttel-patika: 1716; a ház ma a Fekete Szerecseny Patikamúzeum és a Biotheka otthona; a mai Fekete Szerecseny Gyógyszertár a volt Küttel-gyógyszertár nevének a használója.

Jezsuita szerzetesi patika, 1735–1773 Kőszeg egyházi tulajdonú (jezsuita) gyógyszertára az egykori jezsuita székházban (Rájnisi utca 2.), berendezése az Arany Egyszarvú Patikába került.

Arany Egyszarvú Patika, 1777–1909. Alapítója Matthias Swalla a volt jezsuita patika berendezésével; 1842-től Magyar Király patika néven, amelynek reájogát 1909-ben törölték; Arany Egyszarvú Patikamúzeum: 1980 (Jurisics tér 11.), berendezése 1911 óta a Magyar Iparművészeti Múzeum tulajdona. Jurisics tér 11.

Mohr-patika: Várkör 39. (Szigetváry, 1986).

18 Oktatás / Education

18.1 Kisdedóvók / Nurseries

Elisabethinum Óvoda, alapította a Kisdedóvó Egyesület; Erzsébet királyné után elnevezve: 1871. Kisdedóvoda: 1877 (Chernel 1877, 77–78.); koromlai Schey Fülöp az intézet főalapítója (Harsányi 1974, 122.). Ábrázolás: HMVRKL 23/29. A Várkör 20–24. sz. alatt. Az épület óvoda 1958-ig, azt követően Ifjú Technikusok Háza lett. 1971-ben üzletház és lakáscélú építkezés miatt lebontották.

Központi Óvoda. 1958-tól a Várkör 44. sz. alatt, az egykori Evangélikus Elemi Iskola épületében helyezték el.

18.2 Alsó szintű iskolák / Primary schools

Plébánia iskola, beneficiumok és iskolaház. *Benefitiaten vnnd Schuelhauß*: 1570 (KFL Tkv. 134.) a belvárosi temető mellett a 76. sorszámon. Később német és magyar iskola. A Rájnisi utca 2. telkén és a mögötte, keletre található telken.

Német és magyar iskola: *In der Teutschen vndt Vngrischen Schuell*: 1602–1603 (KFL Zechmeisteramtsrechnungen, 12.); *Német iskolaház*: 1625–1672 (Mentényi 2013, 8. 10. 12., 14., 18., 21.), *az Német Oskolabelieknek*: 1646 (KFL Act. Misc. 1646 h. n. n.); *Reghi Schola ház*: 1658 (KFL Prot. Júl. 1. 413–414.); *das freie Exercitum der wahren Evangelischen Religion*: 1663 (KFL Act. Misc. ápr. 30.), *Kőszeg szabad királyi város német iskolájának utasításai és szerződése [...] az igaz evangélikus vallás szabad gyakorlása*. A mai Rájnisi utca 2. telkének déli szakasza és a mögötte, keletre található telek egy részén álló épület, mindkettő 1675-1678 között lebontva.

Magyar evangélikus iskolaház. ein Hoffmarckht zwischen der Vngarischen Schul vnd Herrnn Valentin Herbst: 1610 (KFL Prot. szept. 17. 256.), *telek a magyar iskolaház és Herbst Bálint úr között a kőszegi iskola diákjainak szabályzata, az Oskolabeli Magyar Deákoknak*: 1646 (KFL Test. szept. 9.), 1648–1672; *az Magyar Scholához fábul tartozandó mindenféle épület végett*: 1653 (KFL Prot. júl. 29. 79.); *mit Herrn Rectoribus der Ungarischen Schule*: 1663 (Mentényi 2013, 13., 14., 15., 17.) a magyar iskola tanár uraival együtt;

Magyar Evangélikus kisgimnázium (*Evangélikus latin iskola*) „...az közsöghi Szabad városban immár Istennek segítségével, az Scholanak aedificiumja fundamentombul nagyob részire uyonnan föl épéteet: 1653. 1673-tól katolikus városi iskola (F. Mentényi 1987, 536-538.); *Scholaris habetur in ipsa Civitate in Platea penes Propugnaculum Civitatis, Cui a parte Domus aedificiosa Stephani Haidu, ab inferiori turris et murus Civitatis*: 1697 (SzEL Visitatio Kazóana, 1–9.); az iskola épülete ugyancsak a belvárosban a város bástyája melletti utcában egyfelől Hajdú István kis háza, belülről a város tornya és fala mellett; iskola egy kerttel: *cum hortulo uno* 1756 (SzEL Visitatio Batthyányana, 10–23), *Oskola-ház*: 1839 (KFL Tkv. 3/43.); *a nemzeti fő iskola*: 1840 (SzEL Visitatio Bőleana, 41–46.) Kelcz-Adelffy utca 13.

Evangélikus Oskolák: 1705-ben egyesített protestáns iskola (Wittinger 1891, 48.); lutheránus iskolák: 1737 (KFL Prot. 266. dec. 17.); evangélikus iskola latin és német osztályokkal: 1785; 1839 (KFL Tkv. 200/22.) Kelcz-Adelffy utca 13.; evangélikus Iskola a Gyöngyös utcában: 1843; evangélikus latin iskola: 1854–1876; evangélikus elemi tanoda: 1877 (Chernel 1877, 75.) Gyöngyös utca.

Városi iskolák, *Schola didascalis*: 1749; *Nemzeti tanoda* felállítása (*scola nationalis*): 1780. máj. 11. (KFL Tk. Lvt. 168.); Kelcz-Adelffy utca 3.

Rajzoló Iskola / *Zeichnungsschule*: 1798 (KFL Prot. 1798. márc. 5. 108-109., márc. 13. 115.), 1822-ben a fiú- és leányosztály szétválasztása (Wittinger 1891, 49.) Kelcz-Adelffy utca 13.

Városi Leány Oskola: 1839 (KFL Tkv. 4/58.). Schneller utca 1.

Nemzeti Tanoda / Oskola/Schola Nationalis: 1843; *Normal-Hauptschule* (Elementar-Hauptschule), (Wittinger 1891, 49.), 1856: 4. fiúosztály megnyitása; *vasárnapi iskola* az inasok számára: 1842 (Dominkovits 2000, 159.) 1868-ig főelemi iskola, a fiú és leányiskolák egy épületben működtek férfi tanárok vezetése alatt. (Borovszky 1898. 321.) Kelcz-Adelffy utca 6.

Adamecz Terézia-féle nő nevelde (Chernel 1877, 76.). Helye nem ismert.

Szent Domonkos-rendi Apácák iskolái, 1868: a városi *katholikus leány* elemi [...] *a dömös apácák* kezében: 1877 (Chernel 1877, 75.), 1871-től elemi leányiskolát (a Szent Domonkos-rendi Apácák Katolikus Elemi Leányiskolája); 1874-től elemi leányiskolai tanítónőképző-líceum (Elemi Iskolai Tanítónőképző Intézet); 1938. szept. 1-től leánylíceum tervezett beindítása: 1938 (KésV. máj. 29.); 1894-től polgári leányiskola (Római Katolikus Polgári Leányiskola); 1898-tól polgári leányiskolai tanítónőképző (Római Katolikus Polgári Leányiskolai Tanítóképző Intézet), 1900-tól internátus; 1902-től zárdatemplom; 1916: Szent Domonkos-rendi Apácák Tanítónőképző Gyakorló Iskola; 1938–1941 3 éves líceum és 2 éves tanítónőképző; Gyöngyös u. 2, 4/a.

Széchenyi István Polgári Fiúiskola, 1876: polgári tanoda (Chernel 1877, 75–76.); Államilag Segélyezett Kőszegi Magyar Polgári Fiú- és Leányiskola (Söptei 2000, 277.), Széchenyi István Magyar Királyi Állami Polgári Iskola: 1926 (Mester 1990, 51.); vegyes fiú-és leányiskola: 1901-től a leányok a *dömés apácák* polgári iskolájában: 1936 (KésV. jún. 21.) Várkör 37.

Alsófokú Ipari Iskola esti oktatás a katolikus népiskola épületében. *Iparostanonc-iskola*: 1886 (KésV. szept. 12.), egyben a kereskedő-tanonciskola színhelye; Alsófokú Kereskedelmi Iskola (Wittinger 1891, 55.) esti oktatás a polgári fiúiskola épületében, Várkör 37.

Evangélikus Népiskola: 1930, az új evangélikus iskolaközpont terve 1929–1930; az 1929. évi gazdasági világválság miatt csak új templom harangtorony: 1930 (KésV. máj. 1.), elemi iskola (Mester 1990. 53.) Tervezte: Opaterny Flóris. 1948–1959 között a Kőszegi Tanítóképző Gyakorló Iskolája. Ma óvodai intézmény. Várkör 44.

18.3 Középszintű iskolák / Secondary schools

Kőszegi evangélikus kisgimnázium, 1653–1673. *Gymnasiumoczkát avagy jó Scholát Építhetnénk*: 1650 (KFL Prot. jún. 24., 223–224.); Pammer városbíró házánaL Musay Gergely ev. püspök, Lethényei István, Godi Imre és Fistrovicz György lelkészek a kőszegi ev. kisgimnáziumról, *Gymanisumocskaról* tárgyalnak: 1654 (KFL Prot. jún. 29., 145.); *az gimnásiumnak jobb allapottya*: 1668 (KFL Prot. 553. febr. 6.). Kelcz-Adelffy utca 13.

Kőszegi jezsuita, érseki gimnázium, 1677–1773. Széchenyi György kalocsai érsek alapításában. *fundamentum Gymnasii Ginsiensis*: 1677 (OSZK Folia Latina 4012. sz. Hist. Dom. Ginsiensis. nov. 18.); jezsuita rezidenciális ház, majd kollégiuma a belvárosban 1680-tól. Tervező. Pietro Orsolini. Kőszeg, Rájnisi utca 2; a székház mögött az első katolikus gimnázium. 1692-től teljes gimnázium, 6 osztályra bővítés (Wittinger 1891, 52.); barokk épületet építése 1710 körül; 1778–1780-ban klasszicizáló modorban az iskolareform szellemében átépítve: *Juventuti patriae et bonis artibus – a haza ifjúságának és a hasznos tudományoknak*: 1780 (emléktábla a klasszicista épület homlokzatával Molnár Jenő műve); *Tabellae [...] e quibus in gymnasio maiori regio gysiensi [...] e scolis piis*: 1778 (*Tabellae juxta benignum systema littararium*); Piarista rendi működés: 1777–1815; *Benediktiner Corporations Gymansium – Gymnasium Ginsienis – Günser Gymnasium* – Bencés Rendi Gimnázium – Kőszegi Gimnázium: 1839–1840; *Kaiserlich-Königliches Günser Gymnasium*: 1850–1860. *Kaiserlich-Königliches Günser Gymnasium*: 1850–1860 négyosztályos kisgimnázium: 1868–1908; Császári-királyi Kőszegi Gimnázium; a kisgimnázium lebontása 1908-ban, a kőszegi főgimnázium megnyitásakor; ábrázolása 1832-ből (Lelkes 1960, 56/41.); *pannonhalmi Szent Benedek-rendi I. Ferenc József Katolikus Főgimnázium*: 1908–1948; nyolcosztályos főgimnázium az egykori Esterházy-kert déli szélén, az akkori Kayszrál utcában (Hunyadi utca 10.). Bencés rendi működés: 1815–1948 között. Jogutód: Jurisich Miklós Gimnázium 1948-tól. Hunyadi utca 10.

Új Kelcz–Adelffy Római Katolikus Fiúnevelő Intézet, megnyitása 1930-ban az akkori főgimnázium mögött emelkedő dombháton az egykori Esterházy-kertből vásárolt területen; Szombathelyi Egyházmegye 5 kh telek tervezett kivásárlása az új Kelcz–Adelffy intézet felépítésére: 1929 (KésV. márc. 31.); szombathelyi püspökség 6 kh vásárlása hg. Esterházy Páltól 430 ezer pengőért: 1929 (KésV. júl. 21.), az új intézet a belvárosi Kelcz–Adelffy Árvaház jogutódja; ma a Jurisich Miklós Gimnázium középiskolai kollégiuma. Szent Imre herceg utca 9.

Gyurátz Ferenc Evangélikus Felsőbb Felsőbb Leányiskola, Leánylíceum, 1899. Az Evangélikus Leánynevelő-intézet 1899-ben épült. 1927-től Evangélikus Leánylíceum. 1935-ben Haranghy Jenő festőművész megbízása az ország első szaktanterme falfestményeinek elkészítésére. Jogutód: 2001 szeptemberétől Evangélikus Mezőgazdasági, Kereskedelmi és Informatikai Szakközépiskola és Kollégium. Árpád tér 1.

Katonai Alreáliskola, építése: 1853–1856. Katonai alreál tanoda: 1877 (Chernel 1877, 78.), Császári Királyi Katonai Felső Nevelőintézet, Kaiserlich Königliches Obererziehungshaus (1856–1866), Ober-Erziehungshaus-Praktischer Curs in Güns (1866–1874), Commando der. k. k. Militär-Unterrealschule – Császári és Királyi Katonai Alreáliskola Parancsnoksága – az 5. huszárezred altiszti iskolájának lovas bemutatója: 1887 (KésV. márc. 6.); Kaiserlich-Königliche Militär-Unterrealschule in Güns (1874–1918); Kőszegi Magyar Katonai Reáliskola (1818–1919), Kőszegi Magyar Királyi Alreáiskolai Nevelőintézet 1919–1922); Kőszegi Hunyadi Mátyás Magyar Királyi Alreáiskolai Nevelőintézet (1923–1931); Magyar Királyi Főreáliskolai Nevelőintézet (1932–1937); Kőszegi Magyar Királyi Hunyadi Mátyás Honvéd Reáliskolai Nevelőintézet (1932–1937). Ábrázolása: 1891 (Wittinger 1891, 17.) (Nagy L. 1982. 50–208). Tanépületének átadása: 1926-ban (Mester 1990. 51.); 1945–1957 között szovjet helyőrség színhelye. Ma az 1958-as alapítású intézet a dr. Nagy László Egységes Gyógypedagógiai és Módszertani Intézmény otthona. Kiss János u. 31. Evangélikus Mezőgazdasági, Kereskedelmi és Informatikai Szakközépiskola, Hámán Kató Kőszegi Mezőgazdasági Technikum; jogelődje a Gyurátz Ferenc Evangélikus Leánylíceum. 1949-ben az államosított középiskola a középfokú mezőgazdasági szakiskola lett; többszörös szakképzési (kereskedelmi, informatikai) profilváltás után 2001-ben újra az evangélikus egyház tulajdonában. Árpád tér 1.

Kőszegi Tanítóképző Intézet: 1926. Kőszeg város Tanítóképző: 1926 (Söptei 1999–2004, 451.) Kert utca 10.; épülete lebontva; 1929-től Kelcz–Adelffy utca 3. sz. alatt megüresedett árvaház, a képző internátusának áthelyezése a Kelcz–Adelffy-num régi épületébe; 1959: a tanítóképzés megszűnése Kőszegen, az egyesített tanítónő- és tanítóképzőket Szombathelyre helyezése; Kőszegi Állami tanítóképző Gyakorló Elemi Iskola. 1929 (KésV. aug. 25.).

18.4 Árvaházak és kisegítő intézmények / Orphanages and auxiliary institutions
Kelcz–Adelffy Árvaház, 1741 (KLF Tk. Lvt. 157. aug. 14.), *ad domum Puppiorem*: 1742 (KFL Act. Misc. 1742. máj. 11.); árvaház első épülete 1741–1749: Sziget külváros (Unger-ház); a Polgári szegényház mellett (Barcza 1943, 31.), második épület: 1749–1785: a belvárosi Arany Korona vendéglő épületében, a mai Kelcz–Adelffy utca 3. alatt Kelcz Imre és Adelffy Antal főbb alapítványából; az *Szigethi Házban levő árvák [...]* az *Belső városi újonnan vett árva házba* (KFL Prot. 250. máj. 16.); 1749–1750-től konvertitaház is egyben a protestáns árvák átnevelésére; 1765–1774: *schola didascalis* (gimnáziumi előkészítő iskola) a szomszédházban; *Kőszegi Adelffy-Kelcz féle Árva-nevelő Intézet*: 1840 (SzEL Visitatio Bőleana, 41–46.); az árvaház harmadik épületének átadása: 1785. Tervező. Hefele Menyhért, új neve: *Adelffy-num*. Egyben *konviktus*, azaz fizetős diákok szálláshelye is (Barcza 1943, 117.); 1788–1792: áthelyezés

24. ábra. Vasutas Szövetség árvaháza, 1913
Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára, Kőszegi Fiókleveletár, Képeslapgyűjtemény, 77. sz.

Fig. 24 *Railway Workers' Alliance Orphanage, 1913*
Vas County Archives of the Hungarian National Archives, Kőszeg Branch Archive, Collection of Photographs, No. 77

Pozsonyba, helyén a Dunántúli (Kőszegi) Kerületi Tábla; 1792–1929: *Kelcziano-Adelffy-num* néven újra Kőszegen; Árvaház: 1839 (KFL Tkv. 3/35.); jogutód az új Kelcz–Adelffy Intézet; épülete a Kőszegi Állami Tanítóképző internátus céljára: 1929–1959. Kelcz–Adelffy utca 3.
MÁV Árvaház, 1913, A Magyar Vasutas Szövetség, majd a MÁV Kőszegi Árvaháza (1913–1919); a szecessziós épület tervezője: Thier Manó. 1913–1919; Magyar Királyi Államvasutak Kőszegi Árvaháza (1919–1945); Magyar Államvasutak Árvaháza és Leánynevelő Intézete (1945–1953); Kőszegi MÁV Nevelőintézet és Iskola (1953–2005); a MÁV Alapítványi Nevelőintézet megszüntetése 2005-ben. Ábrázolása HMVRKL 48/100. Felső krt. 4.

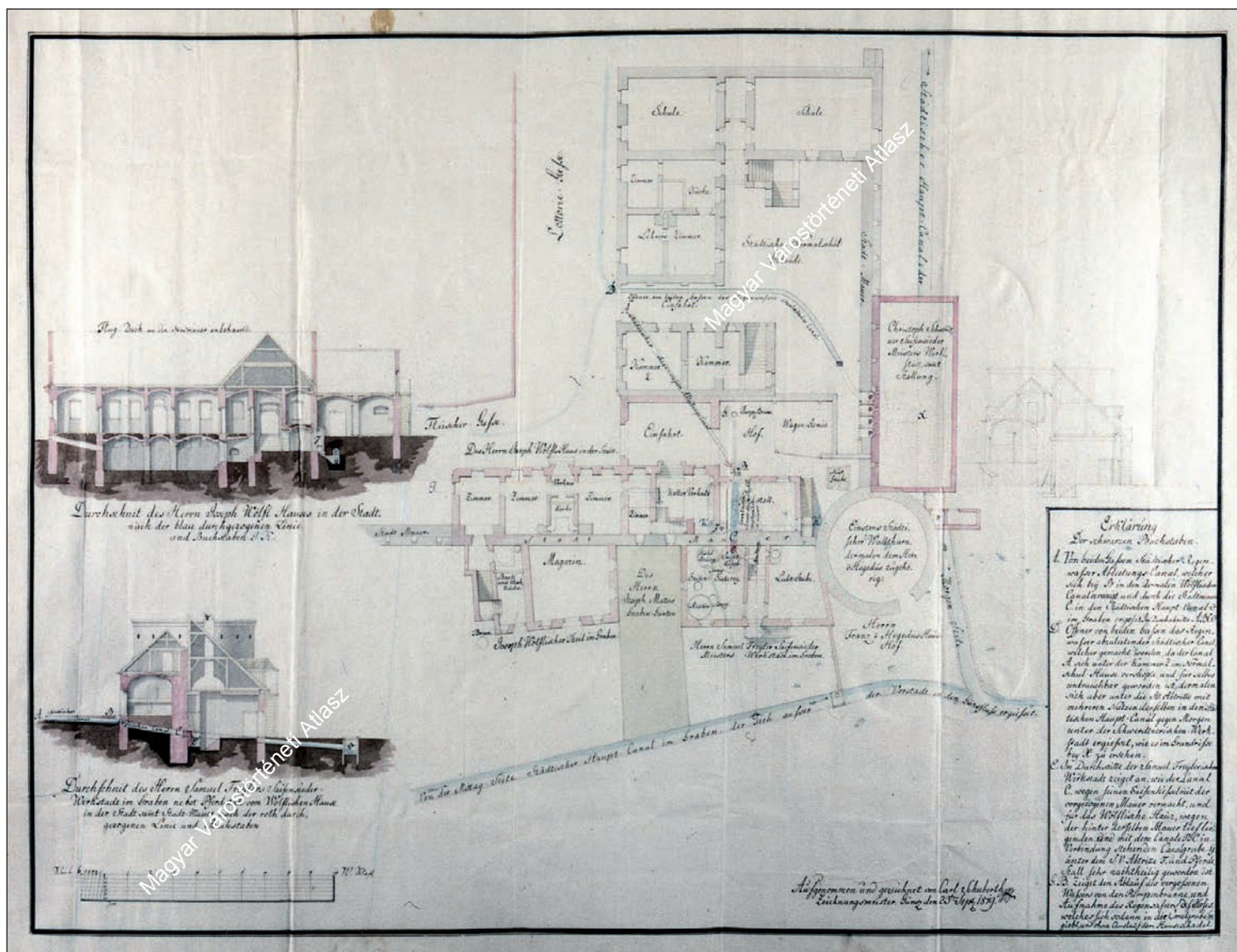
19. Különleges jogállású épületek / Residential buildings of special status
19.1 A Felső- és Alsóvár birtoklása / Proprietorship of the Lower and Upper Castles

A kőszegi határvár(ak) az Árpád-házi királyok, előkelők kezén az Árpád- és az osztrák Babenberg-ház-, az Árpád-, a Přemysl- és a Habsburg-ház harcaiban, királyi vár az Anjou és a Luxemburg-ház uralkodói alatt, földesúri vár a Garai család kezén, I. Ulászló báróinak kettős birtoklásában, a rövid Hunyadi-kort kivéve a Habsburg-ház koronázalogában és hívei alzálogában, a Széchy család, végül az Esterházy család hercegi ágának örökbirtokában; legnagyobb építkezései 1267–1282, 1336–1346, 1392, 1483–1490, 1531–1543, 1616, 1752, 1777–1778 között. Birtokosai, várkapitányai, kezelői: Osl nembeli Herbord IV. Béla királytól; Heder nembeli Kőszegi család: 1272–1327, Kőszegi II. Henrik, Kőszegi I. Iván, Kőszegi II. Iván kezén; közben Přemysl II. Ottokár cseh király: 1270–1272; Árpád kori uralkodók: V. István: 1272, IV. (Kún) László: 1286 birtokában; Habsburg I. Albert herceg hűbérén: 1289–1291; III. András: 1291 uralma alatt. 1327–1387: I. Károly, Lajos, Lokietek Erzsébet királyné, Kotromanics Erzsébet királyné, Mária királynő, Luxemburgi Zsigmond és Mária királynő királyi birtokában. 1392–1441: Garai Miklós nádor, Garai László macsói bán földesúri hatalmában; Pálóczi Simon és Guti Ország Mihály földesúri kettősbirtoklásában; Habsburg V. Frigyes német római király: 1445–1447 foglalásában és zálogában: 1447–1463, Habsburg koronázalogon: 1463–1647. Alzálogbirtokosok 1451–1483: Bernhard Mutterndorfer, Ulrich Grafenek, Friedrich Zenger, Christoph Rottaler. 1483–1490: Hunyadi Mátyás királyi birtokában. 1491–1647: Habsburg zálogon, alzálogbirtokosok: Siegmund és Heinrich Prüschenk, Peter Mraksi, Sárkány Ambrus, Báthori István, Habsburg Mária királyné, Erdődy Péter, Jurisics Miklós br., Christoph Görtschacher, Hans és Nikolaus Jurischitz von Neuhhof, Hans von Weispriach, Christoph Teufel, Nikolaus Jurischitz von Neuhhof, Franz von Schönaich, Battyhány Katalin, Csoron János, Csoron Anna és Csoron Margit, Nádasdy Kristófné Csoron Margit, Philipp Inckhofer, Nádasdy II. Tamás, Széchy Tamás gr., Széchyné Forgách Margit, Széchy Mihály gr., 1650: Széchy Dénes gr. és örökösei földesúri örökbirtokában: Széchy Péter, György, Gáspár, Mária, Julianna és Sára; Széchy Julianna és Kéry Ferenc gr. 1693–1931: Esterházy család: földesúri örökbirtoklásában (Bariska 2007 49., Gmoser 2002, 94–95., Perschy 1995, 47–59.); 1713–1724 egyesítve a Lékai uradalommal, 1736-tól a kőszegi uradalom újra önálló birtokigazgatás alatt (Tobler 2005, 29–30.).

19.2 Egyházi tulajdonú épületek / Residential buildings owned by ecclesiastical bodies

Katolikus / Roman Catholic
Jezsuita, piarista, bencés rendház és kollégium, Rájnis utca 2. Tervező: Pietro Orsolini; jezsuita rendház: 1680–1773 (Pacher 1895, 50.); *Domicilium pro societas Jesu patribus*: 1684; *domus tertiae probationis, residentia, collegium*: 1680–1689 (Pacher 1895, 18, 23.); *a régóta ehhez tartozó kert*: (Pacher 1895, 45.), a Gyöngyös-patak bal partján, a város keleti határában, a plébániaföld (*Fára-földje*), mellett később a bencések kezén: *Benedektiner Garten*: 1826 (C.1.3.2 tábla), *Sz(ent) Benedek Szerzet birtoka*: 1839 (C.1.4 tábla); *Collegium*: 1680 (Pacher 1895, 17.). *Piarista rendház*: 1777–1815. (Pacher 1895, 46.); *Bencés rendház: a pannonhalmi sz.-Benedek-rend átvette elődeinek, a jezsuitáknak s piaristáknak örökét*: 1815 (Pacher 1895, 68–69.); *Brenner János Katolikus Közösségi Ház*, Kelcz–Adelffy utca 6.
Lakóépületek: Plébániatemplom Alapítvány: 1872–1952 Rájnis utca 1.; Nyugdíjas Papok Otthona Alapítvány: 1906–1952, valamint Várkör 32.; Várkör 30.; Római Katolikus Hitközség: Temető utca 31.
Diakonissza Egyesület, Kayszrál utca 6.
Szent Imre Missziós Ház, 1930, Park utca 1.; az Isteni Ige Társaság (*Societas Verbi Divini*) rendháza. Az 1930 óta működő intézet épülete 1950 után a BM Határőrség kezelésében; 1982–1994 között Express Ifjúsági Szálloda volt; 1994 óta újra az alapító missziós rend birtokában.

Evangélikus / Lutheran
Ágostai Evangélikus Egyházközség, Evangelisches Convent. Evangélikus konventház; Evangélikus paplak. Evangélikus Lelkeszi Hivatal, Gyöngyös utca 29.; Evangélikus gyülekezeti ház és paplak, Zrínyi M. utca 2.
Kőszegi Evangélikus Egyházközség: 1909–1922: Jenő fhg. utca 557–558.; Evangélikus Egyházközség Templomépítési Alap: 1911-től Várkör 44., Várkör 46.; Pallisch Sámuel-féle evangélikus kórházalap: 1861–1876: Várkör 37. (polgári iskola); Evangélikus Egyházközség Templomépítési Alap: 1902–1919: Gyöngyös utca 1., Evangélikus Egyházközség: 1894-től: Várkör. 50.; Evangélikus Egyházközség: 1905–1952: Gyöngyös utca 25.

25. ábra. Esővíz- és a városi főcsatornák a Csigás-torony körül. Karl Schubert keresztmetszet- és helyszínrajza, 1819
Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára, Kőszegi Fiókleveletár, Div. et Ex. 49. köt. 67. sz.
Fig. 25 Rainwater drains and municipal channels around Csigás tower. Cross-section and ground plan by Karl Schubert, 1819
Vas County Archives of the Hungarian National Archives, Kőszeg Branch Archive, Div. et Ex. Vol. 49, No. 67

Református / Calvinist

Református paplak, Táncsics utca 7.

Kőszegi Református Egyházközség Vendégháza (Árpád tér 15.); a Korchmáros-házban (Árpád tér 14.) 1893-ban az osztrák és a német monarchia hadgyakorlata idején magas udvari vendégek szálláshelye; a Református Csecsemőotthon egykori otthona.

20 Közművek, vízvezeték, kutak, fürdők / Public utilities, water pumps, wells

20.1 Közkutak, csatornák / Public wells, channels

Padstuber brun: 1570 (KFL Tk. 238.) a Sziget városrészben; A láncos kúthoz: 1630 (KFL Act. Misc. ápr. 11.); a kolárisok becsináltatása: 1660 (KFL Prot. máj. 1. 292.); csatorna feltárása: korai újkor (B. Benkhard–Pap 2012, 267.); auf den untern Wisen den Brun ausraumen: 1760 (KFL Számadások, jún. 28.); a belső városban lévő láncos kút: 1660 (KFL Prot. febr. 4. 180.); a kolárisok becsináltatását: 1660 (KFL Prot. máj., 1. 292.); az Alsóréten kutat tisztítani; Városkút 1766 (Lelkes 1960, 158.); a Kelcz-féle házból (Chernel utca 10.) a bástyán keresztül épített csatorna: 1767 (KFL Tk. Lvt. 166. sz. jan. 7.); Karl Schubert-féle helyszínrajz a Kelcz–Adelffy utcából érkező, majd a Csigás-torony előtt, a falakon kívül összefutó, keleti és déli főcsatornába ömlő esővízcsatornákról: von der Mittag-Seite Städtischer Haupt-Canal im Graben, der sich ausser der Vorstadt in den Günsfluss fliesst: 1819 (KFL Div. et Ex. 74. köt. 256. sz., szept. 23.) délről érkező városi főcsatorna, amely a külvároson kívül a Gyöngyös-patakba folyik; a kútház klasszicista átépítése: 1824 (Bariska 1995, 46–47.); offener von beiden Gassen das Regenwasser ableitender Canal: 1819 (KFL Div. et Ex. 74. köt. 256. sz., szept. 23.) nyílt esővízelvezető csatorna; Städtischer Haupt-Canal Morgen-Seite: 1819 (KFL Div. et Ex. 74. köt. 256. sz., szept. 23.) a városi főcsatorna keleti ága Städtischer Regenwasser-Ableitungs Canal 1819 (KFL Div. et Ex. 74. köt. 256. sz., szept. 23.) az esővizet elvezető csatorna; Kőszeg víz és csatornahálózat kiépítése a Kőszegi Hitelszövetkezet 1906. évi tervezetében: 1932 (KésV. márc. 6.); csatornafektetés: 1914 (Horváth 1930a, 39.); a vízvezeték-rendszer kiépítésének elmaradása, a vízmű-pályázat pénzügyi forrásvesztése az I. világháborúban; vízműterv az Alsó réteken ill. az Eitner-réten: 1937 (KésV. máj. 30.); 1947 novemberében megkezdődött a vízvezeték kiépítése (Horváth–L. Kiss 2015, 146.); a 2009–2011. évi régészeti feltárás: a Schneller utca Táblaház utca és Bem utca közti szakaszán, a Jurisics tér keleti oldalán kőfalú és kőboltozatos, ill. téglafalú és téglával kirakott aljú barokk csatorna-szakaszok szakaszok (B. Benkhard–Pap–Hornok 2018, 96.).

20.2 Fürdők, jégpályák / Baths, skating rinks

Újfürdő, Neubad, 1888 (KésV. jún. 3) nyolc fürdőszobával, 13 káddal, izraelita fürdővel, hidegfürdővel, díszkerttel, gyümölcsösselel, táncterrel, udvarral Gratzl-féle kocsolyapálya a malomnál, 1896 (KésV. dec. 6.) Gratzl-féle fürdő a malom mellett, 1900 (KésV. júl. 10.) Betegház Egyesület strandfürdője a Gratzl-malomnál, 1930 (KésV. máj. 11.) Gyöngyös-fürdő vendéglővel a Gőzmalomkaszárnyánál, 1908. febr. 23. Egyesített homok- és szabadfürdő a Czeke-féle kaszárnya telkén, 1919 (KésV. jún. 22.) Uszoda a katona alreáliskolában, 1907 (KésV. máj. 27.)

21 Közlekedés / Traffic

21.1 Országutak, közutak, műutak / Highways, public roads

1263: fons, qui vulgou Gyznoukwth nominatur, in viam Chuzegh, ubi sunt mete quattuor, in stratam publicam Supruniensem et Chepregh: (UBB I. 292–295. Nr. 430.) a Gyznou-kútja nevű kút a Kőszegre menő úton, ahol négy határ van, a Sopronba és Csepregre menő országút; 1279: Magna via: (Prickler 1996, 353.) egy szakaszát a Kőszegi-hegység északi völgyében futó Fehérpatak-Góborfalva (Weißenbach-Goberling) útvonallal azonosítják (Prickler 1999, 353.). 1354: Árokútja Arokwtá: (KFL Tk. Lvt. 16. sz.: 1381. jan. 6.); grabenweg: 1533 (KFL Tk. Lvt. 179. 7.) út a Hármaspatakhoz 1354: Lovaggyalogútja quendam viam dictam louaghgialoguta: (KFL Tk. Lvt. 16. sz. átirás: 1383. jan. 6.); amit Lovaggyalogútjának neveztek, Roßsteig oder geesteyg (1533); a Hármaspatak után következő meredek kapaszkodó, ahol lovakat is vezetni kellett (Bariska 2000, 29.); Lovaggyalogh uttia mellet(t) 1679 (KFL Tk. Lvt. Póts. I. XLIII. jún. 24.); 1354: Várútja ad unam viam magnam Waruta dictam: (KFL Tk. Lvt. 16. sz. átirás: 1383. jan. 6.) egy Várútjának nevezett nagy útra; Hauß oder Schlosswege: 1533 (KFL Tk. Lvt. 179. sz. 5.), a Hétforrástól az Óházhoz vezető út 1551: Fürstenfeld, Siegl, Ratkerspur (Radkersburg) Osnics (Olsnitz, Murszombat) (KFL Act. Misc. 1551 jan.) Stájerország felé 1563: Magyaróvár, Murszombat, Sopronszentmárton: 1563 (KFL Act. Misc. ápr. 16., okt. 23., 31.); a három irányba vezető utak a fenti harmincadhelyeken át 1632: Szombathely, Kreiz (Graz), Schapring (Csepreg), Wettendorf (Vép), Güssing (Németújvár), Wien (Bécs), Rechnitz (Rohonc): 1632 (KFL Act. Misc.). Kőszegről a felsorolt vásárhelyek irányába vezető utak: 1634: Kőszegről Bécsbe ill. Bécsből Kőszegre (KFL Act. Misc. júl. 1.) 1690: per Viam Regiam, quae Ginzio Csepreginum ducit: (KFL Tk. Lvt. Póts. II/28. dec. 22.) a királyi úton, mely Kőszegről Csepregre vezet.

17. század: közút Kőszegről Bécsbe: Csáva (Stoob), Pecsényéd (Pötschen/ Pöttsching) és Nagyhöflány (Höflein): 1877 (Chernel 1877, 66.) településeken át

1775: *az Szombathelyi posta útnál*: 1775 (KFL Prot. 105. szept. 9.)

1784: Coll. II. Sectio VI. Theil des Eisenburger und Oedenburger Comitats (Kőszeg és környéke első katonai felmérése (A.2.1 tábla)

1819: *Bleygrabner-Weg* (Olmódi út), *Csapringer Commercial-Strasse* (Csepregi kereskedelmi út), *Feldbach-Seiten Weg* (Gyöngyös menti út), *Klosterer-Weg* (bormonostori út), *Libinger Commercial-Strasse* (Rendeki kereskedelmi út), *Oedenburger Post-Strasse* (Soproni postaút), *Rechnitzer Commercial-Strasse* (Rohonci kereskedelmi út), *Sárvárer Commercial-Strasse* (Sárvári kereskedelmi út), *Strasse nach Pogambo* (Pogányokba vezető út), *Siegersdorfer Weg* (Horvátzsidányi út), *Steinamangerer Post-Strasse* (Szombathelyi postaút), *Strasse nach Rechnitz* (Rohoncra vezető út), *(Weg) nach Doroszló und Lukátshasa* (Doroszlóra és Lukácsházára vezető út), *Weg nach Kloster, Bleygraben* (Borsmonostorra és Ólmodra vezető út), *Weg nach Nemes Csó und Schwabendorf* (Nemescsóra és Kőszegfalvára vezető út) (C.1.2 tábla) posta- és kereskedelmi útvonalak (Bariska 2015a, 27–31.)

1826: *Li(e)inger Straße*: 1826 (C.1.3.1 tábla.), a Gyöngyös bal partján a Liebingbe, azaz Kethelyre menő út

1839: *Rohonczi út, Szombathelyi posta út*: 1839 (C.1.4 tábla)

1844–1845: Kőszeg és környéke második katonai felmérése: *Güns – Kőszek*: Wald-Mühle, Calvariengarten *B(erg)*, *Obere Wald*, *Altes Haus*, *Günser Weinberge*, *Schneider B(erg)*, *Steiner B(erg)*, Kövi szőlő-hegy, Bogány WH., Gunser U(*ntere*) *Wald*, *nach Csepreg*, *Schwabenforf* (*Svabfalu*) (A.2.2 tábla)

1840–1845: Kőszeg és Bécs közötti postaállomásai: *Güns (Kőszek)*, [Kőszeg] – *Manersdorf (Kéthely)* [Répcokethely] – *Unter Losdorf* [Alsólászló] – *Mit(el) Pullendorf* [Középpulya] – *O(ber) Pullendorf* [Felsőpulya] – *Neckenmarkt* (Nyék), [Sopronnyék] – *Horkau* (Harka) – *Ödenburg* (Sopron) – *Klingenbach* (Kelénpatak) – *Zagersdorf* (Zarány) – *Wulka Prodersdorf* (Pordány), [Vulkapordány]. *Millendorf* (Malomfalva) – *Hornstein* (Szarvkő) – *Wimpassing* (Vimpác)

1877: Trieszt–Zágráb–Varasd–Kőszeg–Sopron–Bécs útvonal (Chernel 1877, 66.), a Bécs–Semmering–Trieszt vasútvonallal kiiktatva; a Sopron–Kanizsa vonal kiépítése Kőszeg elkerülésével.

1877: Kőszeg–Csepreg–Bük keletnek, Kőszeg–Szombathely délnek, Kőszeg–Kirchschlag–Bécsújhely (Wiener Neustadt) felé északnak; *Acsád és Sárvár* irányában délkeletnek, délnek *Rohonc*, *Fölső-Eörön át Gráczba* délnyugatnak vezető mellék- vagy alsórendű utak (Chernel 1877, 66.).

1909: 1. Pozsony–Varasd közti állami közút, 2. Kőszeg–Kirchschlag közti törvényhatósági közút, 3. Kőszeg–Rohonc–Csajta törvényhatósági közút, 4. Vát–Kőszeg törvényhatósági közút, 5. Kőszeg–Ólmod közt községi közút: 1909 (KFL Közig. ir. 741/1922).

1918: 1. Kőszeg–Szombathely, 2. Kőszeg–Sopron 2.1 Kőszeg–Léka; ezt az utat az osztrák fél felújította: 1929 (KésV. máj. 19.), 2.2 Rótfalva–Léka (elágazás), 3. Kőszeg–Bozsok–Rohonc, 4. Kőszeg–Horvátzsidány–Peresznye, 5. Kőszeg–Nemescsó (erdei utak: Cák, Velem, Bors monostor, Ólmod) (Kovács 1918, 26.)

1926: a Pozsony–Varasd közti országút Kőszegnél vezető *városi szelvényét* az állam összesen 300 millió koronáért váltotta ki, döntés: 1925 (Közig. ir. 8900/1925; KésV. febr. 7.)

1930: Kőszeg–Csepreg autóbuszjárat (KésV. jún. 29.) összeköti Horvátzsidány, Németzsidány, Csepreg, Szakony, Gyalóka, Salamonfa, Nemesvis, Peresznye, Ólmod helységeket.

1930: Kőszeg–Ólmod–Zsidány–Vis–Lövő–Sopron; Kőszeg–Szentmiklós–Kapunvár (KésV. febr. 1.)

1934: Szabó-hegyi műút, autóbuszközlekedés a Hörmann-forrásig és a Stájerházakig (Söptei 2003, 99.).

1935–1944: 63 km-es turistaút-jelzés elkészítése a Kőszegi-hegyekben, mintaterületté nyilvánítás (Söptei 2003, 89.)

1943: 880 m műút a Stájerházakon túl. A városi kivezető műútszakasz a Szabó-hegyre: 1943 (Söptei 2003, 100.)

21.2 Hidak / Bridges

1437: *Das sew freyung habnt gegeben zwain Haysern in der Gunssgassen Neben dem grabn oberhalb vnd niderhalb fur allen dinst vnd Stewr vnd andern Göb, wye Dew wer gena(n)t, sew scholln frey zu sein, Durch des Willn, das sew scholln dyn vnd Pawmen den Graben vom prukchlein hintz auff dy Gynss* (KL Tk. Lvt. 33. sz.) két, a Gyöngyös utcában, az árkon felül és alul álló ház mentes volt és legyen minden megnevezett szolgáltatástól és adótól, továbbá hozzájárulástól, azzal a kikötéssel, hogy az árkot a hídtól egészen a Gyöngyösig karbantartják és építik.

1733: *Az belső Városban menő örök Hídnak kő alá való Fundamentoma*: (Szövényi 1963, 98.); a fallal védett belvárosba vezető, pilléren álló *fahíd* elbontása, téglalobtozatos híd építése: (B. Benkhard–Ilon 2007, 223.); 1755: *Fischrer Thierl*: (KFL Prot. 456., dec. 2.); *az FisBer Tirnél [...]* *az külső Városban kivezető Keő Hídnál*: 1777 (KFL Prot. 74., jún. 9.); *város árkan által a Haláß nevezetű kapun kívül [...]* *kőhidat csináltasson*: 1775 (KFL Prot., 91. szept. 11.), *az FisBer Tirnél [...]* *az külső Városban kivezető Keő Hídnál*; Szoborszentelés az északi kőhídon: 1764 (KFL Prot. 339., szept. 2.); 1775: *fahidak* (gerendahidak) az árkok felett: a Halász-kapunál emelt fahíd: *romladozó híd*: (Szövényi 1963, 98.);

Hidak a Gyöngyös felett / Bridges over the River Gyöngyös (Feld Bach)

über die Prucken vndt durch das Wasser hereindrungen: 1604 (KFL Act. Misc. aug. 18.) *a hidakon és a patak vizén át benyomultak; az malmoknál lévő gyalog hídnak megépítésére vitettek szálfákat*: 1695 (KFL Prot. aug. 9. 80.); Turista-híd (Képeslapok 94. sz.); *Fekete-híd* (1912); újra áll a Feketehíd: 1930 (KésV. jún. 29.); pusztulása az 1916-os árvízben, *Nemezgári híd* (1912); *az Kallóhoz való hídnak*: 1749 (KFL Prot. 276. szept. 7.); *Eitner-malom fahídja* (1912); *Nepomuki Szent János híd* a Gyöngyös felett a Szent János-kápolna mellett: *statua lapidea Sancti Johanni Nepomuceni extra eandem portam penes fluvium* Gyöngyös: 1780 (SzEL Visitatio Szilyana, 24–35.); Ödenburger Bruck (C.1.2 tábla), Nepomuki Szent János kőszobra ugyanazon kapun kívül a Gyöngyös-patak mellett, *von der großen Brücke*: 1826 (C.1.3.1 tábla) a nagy hídtól; *Nagy Szent János-híd* (1912) vagy *Felső-Gyöngyös-híd*: épül a Szent János-híd: 1913 (KésV. ápr. 6.), *Szent János- és Széchenyi-ligeti új híd*: 1914 (KésV. nov. 8.), *Nagy Szent János-híd*: a Gyöngyös árka felett: 1945 (KFL Közgy. jgyk. 1945), újjáépítés 1946 tavaszán; Kis Szent János-híd: 1945 (KFL Közgy. jgyk. aug. 4.) a Malomárok felett; helyén ideiglenes *talpfás bakhíd*; *Gerhauser Brücke* a Szent János-hídtól délre állt; a Puskapor réten 1838-tól kocsutatót épített ki, amit az 1847-ben emelt posztógyárral elzártak (Dominkovits 2000, 165.); gyaloghíd a *Rattersdorfer Hotter* (Rótfalva hátárától) határtól délre a Gyöngyös közös, felső szakaszán, gyaloghíd a *Bleygrabner Weg* (az Ólmódi út) irányában; az Ólmodi úti híd építése: 1913 (KésV. ápr. 6.); *Olmódi úti híd*: 1945 (KFL Közgy. jgyk. aug. 4.); *Széchenyi-ligeti új híd*: 1914 (KésV. nov. 8.); gyaloghíd a mai Kiss János altábornagy (*Fodorgasse*) utca végén jobbra; a *Reáliskola melletti gerendahíd* (1912); gyaloghíd a *Viehtrift*-hez; *Botgyári betonhíd* (1912); *az Chordások Uczájában az Hídnak*: 1750 (KFL Számadások, máj. 3.); új híd a Vágóhíd mellett: 1911 (KésV. jún. 11.); *Szappangyári betonhíd* (1912); Szappangyári vagy Szabadság-híd: 1945 (KFL Közgy. jgyk. aug. 4.); *Bettler Brücke* (Koldus-híd), *Bettler Brucken*: 1815 (C.1.1 tábla) a két ág egyesített, alsó (déli) szakaszán; *penes viam Sabariensem ad pontem* 1780 (SzEL Visitatio Szilyana, 24–35.) a Szombathelyi út mellett a hídnál; *a Szombathelyi posta útnál készítettett keő hídra*: 1775 (KFL Prot. 105., szept. 9.); *Steinamanger Bruck*: (C.1.2 tábla); *Bettler Brücke*: 1826 (C.1.3.1 tábla); *Az alsó vagyis Koldus hídnál*: 1840 (SzEL Visitatio Böleana, 41–46.)

Hidak a Malomárok felett / Bridges over the mill lade (Mühl Bach)

bey dem pruckhen:1570 (KFL Tkv. 240.) valahol a patak magyarvárosi szakaszán; *in Hungermarckht neben der graben vnnd pruckhlein*:1570 (KFL Tkv. 296.) a Magyarváros déli szakaszán; gyaloghidak a Kallómalom felett és alatt; gyaloghidak a Malomárok jobb oldalán. kettő a *Pulverstampfwiesen*-re vezet; Kis Szent János-híd a Malomárok felett; gyalog és szekérhíd a Dózsa György út végén az egykori *Pammer Gasse*-ből; *Dózsa György utcai betonhíd*; *Kiss János utcai vasbetonhíd*; híd a *Benedictiner Garten* (a Bencés-kert) határán a Kórház utcához; *Botgyári betonhíd* (1912); *bey dem Obern dar an der brugen [...] bey der vntern brugen*. 1633 (KFL Act. Misc. h. n. n.); *in ponte Civitatis ad Forum extense ad Meridium*: 1780 (SzEL Visitatio Szilyana, 24–35.) a város déli, a piacteréig érő hídján; *in ponte Civitatis Septentrionali versus plateam Szigeth*: 1780 (SzEL Visitatio Szilyana, 24–35.) a város északi hídján a Sziget külváros felé

Külső hidak / Bridges in the suburbs

die Brücken außer dem Feltdtbach auf der Öedenburger Strasßen abgeteragen [...] und Neu gelegt: 1760 (KFL Számadások, jún. 20.), *die klein Feldanger und beede Brücken beyrn Halter Thorn öfnen und repariren lassen*: 1760 (KFL Számadások, jún. 20.); *die letzte Brücken gegen denn Hotter auf der Rechnitzer Strasßen*: 1760 (KFL Számadások, jún. 28.); 1945-ben 7 híd pusztult el, ezek újjáépítése 1945–1947 között ment végbe (Élő 2000, 332).

21.3 Vasút / Railway

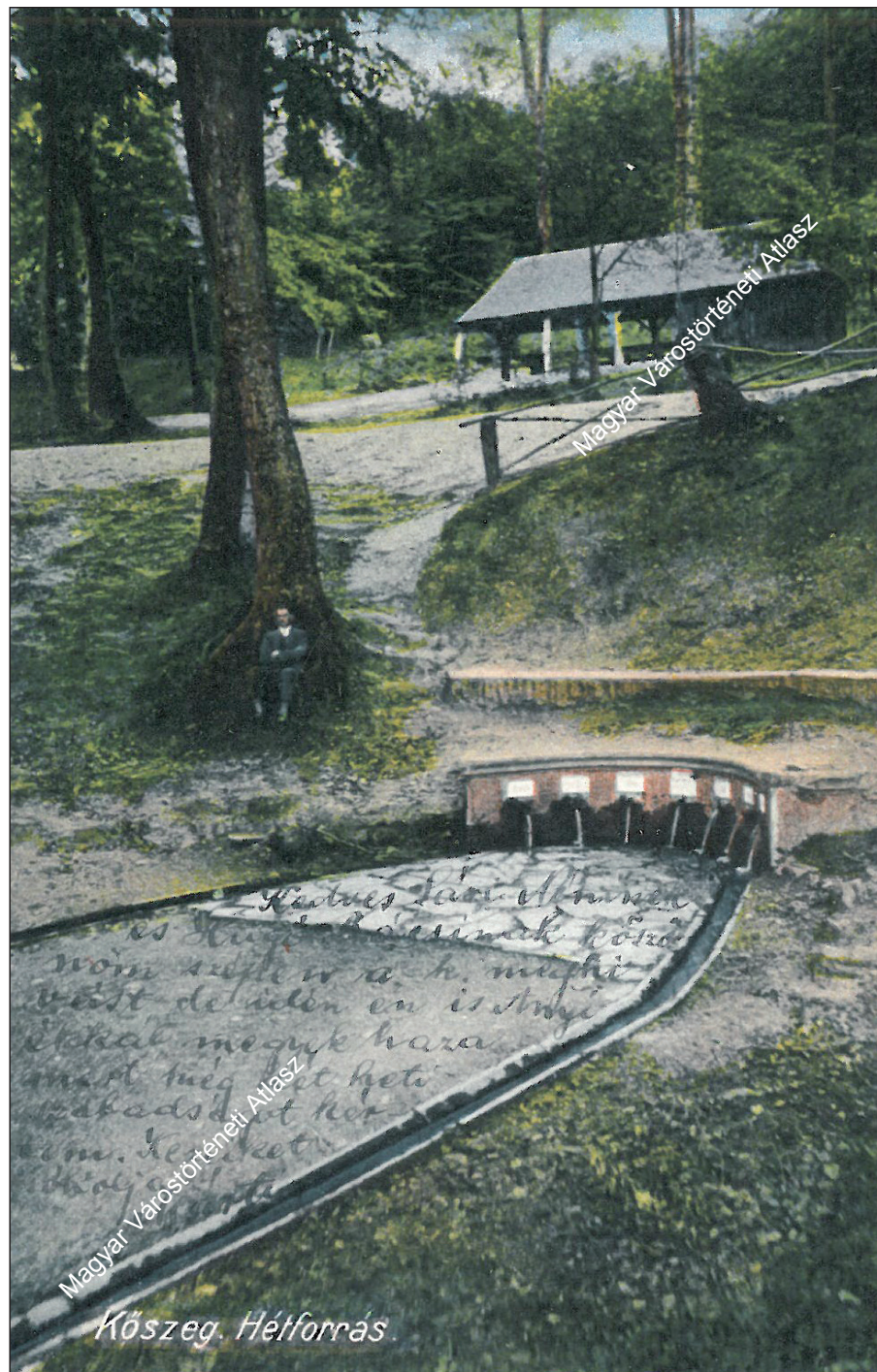
1880: Kőszeg–Szombathelyi Helyiérdekű Vasút Rt. pályaszakaszának mérnöke, Thuzenthaller Lajos engedélyezési kérelme (KésV. 1933. júl. 23.); 1883: a Kőszeg–Szombathelyi Vasút Rt pályájának átadása napi két vonatpárral; Kőszeg–Lukácsháza–Németgencs–Szombathely (KésV. nov. 25.); 1908: a Sopron–Kőszeg szakasz megnyitása; a MÁV üzemeltetés kezdete: 1911. máj. 1.; 1913: Kőszeg–Bük–Sárvár vonal átadása, a második kőszegi állomásépület megépítése (Kovács 1918, 25; Mester 1990, 40.); Kőszeg–Rötrendek–Felsőlászló–Locsmád–Vis–Csepreg–Bük–Hegyfalva–Sárvár (Öry 2000, 294.), 1933: 6 állomásra szóló menetrend: (KésV. máj. 7); 1938: a Sopron–Kőszeg vasúti szakasz Német Birodalmi Vasút, a Deutsche Reichsbahn része; 1945: a német front jelentős rombolása a Kőszeg–Szombathely vasútvonalon; 1947: vasúti közlekedés helyreállítása Kőszeg–Sopron–Bécs között (Élő 2000, 333), 1951-ben Rótfalva (ma Rattersdorf, Ausztria) végállomással; időközben a Rótfalva és Felsőlászló (ma Oberloisdorf, Ausztria) közti szakaszon a személyforgalom megszüntetése; 1960: a teherforgalom leállítása.

22 Természeti képződmények / Natural features

22.1 Hegyek, dombok / Hills, valleys

Altes Haus/Ó ház: 1678 (Prickler 1996, 367.). *das alte Haus*: 1880 (3. kat. felm.) Andalgó: 1942 (Ktkp.)

Asztal-kő a Hármashatár-hegy alatt, Asztal-kő: 1996 (Markovics 1996, 184.);
Teufelstisch, Teufelschüssel: 1841 (Bakay 1996, 17.)
Bleigraben: 1880 (3. kat. felm.) Ólmod
Dreieckstein: 1844–1845 (A.2.2 tábla)
Fütüri Gestätten: 1880 (3. kat. felm.) a Keresztkút mellett
Gerece-hegy: *Greche* 1279 (UBB II. 140. Nr. 193.) Gerecse-hegy, *mons Greche*,
Gerechehegij: 1354 (KFL Tk. Lvt. 16. sz. átírás: 1683. jan. 6.), melyet róti
Graschenberg-nek neveznek (Prickler 1999, 353.); *Gratschnperg*: 1533
(KFL Tk. Lvt. 179. sz. 6.) Tabor-hegy (Bariska 2000, 29–32.); *Karacz avagy*
Gerecze hegy: 1679 (KFL Tk. Lvt. Póts. I/XLIII. jún. 24.)
Gerecs-rét: *Gerecz Uizenek, magyarul penig Tölösnek hivatik*: 1679 (KFL Tk. Lvt. Póts.
I/XLIII. jún. 24.), Gerecs-rétje, a Lovag gyalogútjától délre lévő rétes hely
Geschriebenstein: lásd Írott-kő
Guba-hegy: *Guba hegyen*: 1617 (MNL VaML KFL Test., dec. 22.), lásd. Kuba-hegy
Gúz-völgye: *per Vallem Guz*: 1354 (KFL Tk. Lvt. 16. sz. átírás: 1383. jan. 6.); *Taal*
Guz genennt: 1533 (KFL Tk. Lvt. 179. sz. 9.); Gúz-völgyén át; Gúz-völgye
1934 (KésV. febr. 4.)
Hármashatár-hegy: 1942 (Ktkp.) a Hörmann-forrástól délre, Kőszeg–Velem–
Hámor községek hármashatára: 1916 (Közig. ir. 33710/1916), Hármashatár:
1930 (C.1.5 tábla)
Hála Isten nyiladék: 1930 (A.6 tábla) a Tabor- és az Irány-hegy között
Irány-hegy: Zeiger-hegy 663 m, *penes communem viam et saxum Czelstain* 1690
(KésV. 1934. febr. 4.); Zeiger: 1880 (3. kat. felm.), Irány-hegy: 1930 (C.1.5
tábla), Irány-hegy: (Zeiger) alatta Hála Isten nyiladék. 1942 (Ktkp.),
Zeuger: 1934 (KésV. febr. 4.)
Írott-kő: Geschriebenstein 883 m; *Vütüm, Wittinesberg* (Prickler 1996, 364.),
fenyevhigi: 1345 (KFL Tk. Lvt. 16. átírás: 1383. jan. 6.); *Tonnen Hungrisch*
Fenyehedgy: 1533 (KFL Tk. Lvt. 179. sz. 9.), azaz Tannen magyarul
Fenyőhegy; *ad magnum montem [...] sub arbore Juniperi*, a Nagy hegyre
[...], azaz a borókafenyő alatt, ahol kőszegi (civitas, város), a rohonci és
lékai erdők, birtokok találkoztak; a filitsziklára írt CBE rövidítés után
(Civitas, Batthyány, Esterházy) kapta az Írott-kő elnevezést; más feloldás:
Confinia Batthyániana Esterházyana (Prickler 1999, 363.), azaz Batthyány
és Esterházy határok; korábban Fenyőhegy (Tannen), Szálkő, Pogánykő,
Terméskő, Rakás kő, Ezelstein elnevezés alatt (Bariska 2000, 25–27.);
Hádenstain oder Pogány kő: 1596 (Prickler 1999, 354.); *Nagy hegynek*
teteyéigh az feniő fák alatt és azon hegy alatt való út [...], mely határ-
hányás dél felől az Rohonczia, Nap keletről az Kőszögiek és Északról az
Lekayak határát választja: 1679; *az Szálkü is legyen igaz határya Kőszöggy*
városnak; Kőszálon valami írás volna: 1679 (KFL Tk. Lvt. Póts. I/XLIII. jún. 24.);
szál kő oder Törmis kő: 1680 (Prickler H. 1996. 350.); *penes communem*
Viam et saxum Ezelstein dictum: 1690 (KFL Tk. Lvt. Póts. II. 28. dec. 22.),
vagyis a közös út és az Ezelstein-nek nevezett szikla mellett; *Gechrieben*
Stein B[erg]: 1844–1845 (A.2.2 tábla); Írott-kő-kilátótorony: 1913 (az 1909-
ben lebontott fagerenda szerkezetű Árpád-kilátótorony helyén, ábrázolás:
HMRVKL 60. 132–133.); Írott-kő: 1930 (C.1.5 tábla)
Kalapos-kő: 1942 (Ktkp.)
Kálvária-hegy – *Calvarien B[erg]*: 1844–1845 (A.2.2 tábla); Calvarien B.(erg): 1880
(3. kat. felm.), Kálvária h.(egy): 1930 (C.1.5 tábla),
Karlshöhe: 1880 (3. kat. felm.)
Kecskehát: 1930 (C.1.5 tábla), *Gaisrücken* az Alsó-erdő és Borsmonostor között
Kendig-hegy: *Gendik* 1880 (3. kat. felm.), korábban Avar-hegy: 1942 (Ktkp.)
Kenyér-hegy: *Seybold-erdő*. Kethelyi domb 1930 (C.1.5 tábla); lásd. Seybold-erdő
Kopasz–Kendig: a Kendig-hegytől északkeletre
Kincses-hegy: Kincs-pihenő, Kincs-tető a Király-völgy felett
Klausen-erdő: déli ejtője Egyed-földje: 1934 (KésV. febr. 4.)
Kőszegi-hegység: *Mons Güns*
Kuba Kuba h[egy]: 1880 (3. kat. felm.), 1942 (Ktkp.) lásd. Guba
Leső: *Leswy*: 1279 (Vasvár, 1328. máj.1. UBB. IV. 24. Nr. 57.), Prickler a les, azaz
erdő szóból származtatja (Prickler 1999, 354.). Az oklevél szövegében ez
áll: *ad locum, que Leswy comiti Nicolai nuncupatur*, azaz a helyhez, melyet
Leső-nek neveznek, Miklós ispáné.
Marchgraben): 1880 (3. kat. felm.) Rőt mellett
Merengő: 1930 (C.1.5 tábla), Merengő: 1942 (Ktkp.)
Mons Güns: 1769 (Prickler H. 1999. 351.) A Kőszegi-hegység
Óház-tető: *Altes Haus* Óház: 1930 (C.1.5 tábla)
Ördögtányércsúcs: 1916 (KFL Közig. ir. 3317.) Teufelsschüssel (Bakay 1996, 19.)
Pintér-tető: *Pintér tető*: 1930, 1942 (Ktkp.)
Péterics-hegy: Velemtől északra a Hosszú-völgy nyugati oldalán
Pogány-hegy: Pogány: 1869–1887 (3. kat. felm.); Pogány-Borpincék: 1930
(C.1.5 tábla, 1942 Ktkp.); Pogányok
Roths Kreuz: 1880 (3. kat. felm.) az Irány-hegy alatt
Sintér-hegy: Sinterpüchl: 1934 (KésV. febr. 4.)
Sperl Riegel: 1880 (3. kat. felm.)
Steinbach emlék: 1930 (C.1.5 tábla), Steinbach-kő: 1999 (Kőszegi-hegység. 172)
Szabó-hegy: *Schneider B(erg)*: 1880 (3. kat. felm.), Scheiderberg: 1916 (Közig. ir.
3317.), Szabó hegy: 1930 (C.1.5 tábla)
Szarvaskő: 1999 (Kőszeg-hegység. 166)
Szálkő: lásd Írott-kő
Széles-kő: 1942 (Ktkp.) Széles-kő: 1996 (Markovics 184)
Szent Vid-hegy 1930 (C.1.5 tábla)
Szultán-tető: a Kálvária-hegytől nyugatra, a hagyomány szerint Nagy Szulejmán
szultán sátra állt itt 1532-ben, de a szóbeli hagyományt a térképek és
telekkönyvek nem jelzik
Tábor-hegy Gerecse-hegy Vadászlak; Lager B(erg): 1880 (3. kat. felm.; Tabor
hegy:1930 (C.1.5 tábla)

26. ábra. Hétforrás, 1896

Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára, Kőszegi Fiókleveztár,
Képeslapgyűjtemény, 10. sz.

Fig. 26 Hétforrás, 1896

Vas County Archives of the Hungarian National Archives, Kőszeg Branch Archive,
Collection of Photographs, No. 10

Tacher Gr(aben): Tachet gödör 1869–1880 (3. kat. felm.)

Talár t(ető): 1930 (C.1.5 tábla) 1934 (KésV. febr. 4.)

Tőzegmohás láp: 1996 (Markovics 195.) az Alsó-erdőben

Vöröskereszt *Rotes Kreutz*: 1880 között (3. kat. felm.); Vöröskereszt: 1930
(C.1.5 tábla),

Walk: 1880 (3. kat. felm.); *Walk(graben)*: a Tabor-hegy alatt

Zeiger: *Zeiger B(erg)*: 1869–1887 (3. kat. felm.); Irány-hegy

22.2 Völgyek / Valleys

Hétszemű-völgy: 1942 (Ktkp.) Velem felett a Szent Vid-hegy bal oldalán

Hosszú-völgy: 1942 (Ktkp.) Velem felett a Szent Vid-hegy jobb oldalán

Gúz-völgye: 1354 (Bariska 2000. 29.) az Írott-kő keletre.

Király-völgy, *Kunig*: 1451 (KFL Tk. Lvt. Póts. II/113. sz.) Kőszegen az Árpád tér és
a Király-völgy parkoló között, továbbá az onnan tovább vezető
Gesztenyés út környéke

Meszes-völgy: *Kalchgraben*; Meszes v(öl)gy: 1930 (C.1.5 tábla);1942 (Ktkp.).

a Szabó-hegytől délre, a Kenyér-hegy mögött

Sötét-völgy: 1942 (Ktkp.) Bozsok felett, innen nyerték és szállították az ivóvizet
az ókori Savariába/Szombathelyre

22.3 Kutak, források / Wells, springs

Árpád-forrás: Árpád forrás: 1930 (C.1.5 tábla), 1942 (Ktkp.); a Kendig-csúcs alatt
a Vöröskeresztől délnyugatra; 1896-ban fogták be, az Óház-kilátó
építéskor biztosította a vízellátást: 1996 (Söptei 1996, 136.)

Badstuberbrunn: *Padtstuber brun*: 1570 (KFL Tk. 238.)

Borha-forrás: 1996 (Markovics 1996, 184.), 2003 (Söptei 2003, 89.)

Büdös-kút: a Stájerházaktól keletre 1997 (ÍNP Ttkp.)

Ciklámen-forrás: 1997 (ÍNP Ttkp.) a Stájerházaktól nyugatra

Enikő-forrás: a Pogányokban 1999 (Kőszeg-hegység 152.), 1996 (Markovics
1996, 184.)

Güns B.(ach): 1880 (3. kat. felm.) Gyöngyös-patak
 Gyertyán-kút: a Kendigtől délre
 Hétforrás: Az *Warkutha*: 1354 (KFL Tk. Lvt. 16. sz. oklevélátírás: 1383. jan. 6.) Várkútja; *Hawßprun*: 1533 (KFL Tk. Lvt. 179. sz. 5.) vagyis a Hétforrás első ismert neve, az Óház ivóvíze; *Uár kuttiából, melyet most Prungrab kuttíának hívnak: ohnveit von 7 Bründl*, nem messze a Hétforrástól; Brunnengraben kútja (*Prungrab*), Hét kút (Bariska 2000, 34–35.); *Die sieben Bründeln*: 1844–1845 (**A.2.2** tábla); a cementfalba foglalt forráskifolyók elnevezése 1896-ban a Hétvezérről: 1928 (KésV. febr. 5.). A trianoni határok kiigazításakor 1922-ben visszakerült Magyarországhoz (KésV. szept. 27.), *Hét forrás*: 1930 (**C.1.5** tábla). Ábrázolás (HMYRKL 61/135–136.). Felújítva: 1994-ben; az Óháztól északra
 Hörmann-forrás: *Csarmas kútja*, *Csörmet*, *Száraz kút*: 1678 (Prickler 1999, 359.), *ad fontem Scaturientem* vulgo *Kis vel Csarmas Kuttya aut Csarmensz Prunn*: 1679 (KFL Tk. Lvt. Póts. I/XLIII. jún. 24.); *Száraz és Kis kuton kívül*: 1690 (KFL Tk. Lvt. Póts. II/28. dec. 22.), Csarmasz-patak *rivulus a nominato Csarmas seu Kis Kutt fonte*, 1690 (Bariska 2000, 33–34.) *Szármás Brunnl Hermann Brunn*: 1844–1845 (**A.2.2** tábla) Hörmann-forrás: *Czarmas-kútja*: 1934 (KésV. febr. 4.); 2003 (Söptei 2003, 113–115.)
 Jávor-kút: Cák fölött: 1997 (INP Ttkp.)
 József-forrás: 1930 (**C.1.5** tábla); a reáliskola és a tiszti üdülő vízellátása: 1937 (KésV. máj. 30.); 2003 (Söptei 2003, 83.)
Kaltenn Brunn: 1844–1845 (**A.2.2** tábla)
 Kereszt-kút: *Kreuzbrunn*, 1869–1887 között (3. kat. felm.)
 Mohás-kút: Mohás kút: 1930 (**C.1.5** tábla), 1942 (Ktkp.) a Meszes-völgy nyugati végében; 2003 (Söptei 2003, 89.)
 Őzkút *Rehbrundl*: 1880 között (3. kat. felm.); 1936 őszén új *szerpentinút* az Őzkúthoz: 1937 (KésV. ápr. 4.), Őzkút Rehbrundl: 1880 (3. kat. felm.)
 Sáros-forrás: a Kopasz-Kendig felett Sáros kútnál az Rétht: 1671 (KFL Act. Misc. aug. 10.) *Kothigbründl*: (Sároskút) 1846: (Tkvi Istr. 1306.)
 Szikla-forrás: a Zeiger-nyereg és az Irány-hegy alatt: 1996 (Markovics 1996, 184.)
 Szarvas-kút: 1937 (KésV. ápr. 4.) *a régi, most még keveset látogatott Szarvas-kuthoz* a Kis-erdőben lásd. Őzkút
 Szénégető-forrás: *Szénégető kút*, az Írott-kőtől keletre 1998 (Schubert-Franzke 6.), 1996 (Markovics 1996, 184.), 2003 (Söptei 2003, 89.)
 Szent-kút: 1998 (Schubert-Franzke 6.) Velemben
 Tökés-forrás: 1930 (**C.1.5** tábla)

22.4 Patakok / Streams

Babocsa-patak: a Babocsa-völgyben: 1934 (KésV. febr. 4.)
Bachl: 1820 (Czvitkovich-felmérés) az Engel-féle telek előtt folyik el, a Bettler Brücke fölött ömlik a Gyöngyösbe; árokpatak, amely egy szakaszon a Malomárokkal párhuzamos
 Gossbach: 1678 (Prickler 1999, 359.), Goszbrunn, Gösz-patak: (Bariska: 2000. 30.); Gúz-patak mint *határpatak* 1678-ban: 1934 (KésV. febr. 4.) az Írott-kőtől északra
 Gyöngyös-patak, Első okleveles említése: *Gungys*: 1217 (UBB I. 72–74, Nr. 105.) *ab aqua Gungus*: 1237 (UBB I. 177–178, Nr. 243.) a Gyöngyös vizétől; *terre sue in Gungus existenti*: 1266 (UBB I. 228–229, Nr. 490.) a Gyöngyösnél lévő földjei; *bey der göns* (1533) a Gyöngyösnél; *das Pacht Günss genannt*: 1571 (KFL Act. Misc. júl. 28.); *Molnok* [...] *Gyöngyös vize mellett*: 1661 (KFL Test. jan. 20); *Halbbach*: 1651 (KFL Prot. 64–65. jún. 12.); a Gyöngyös természetes árka felső szakaszának neve: *Félpatak*, *Mühlbach*: 1651 (uo.), a Gyöngyös nevű patak, *Fluß Güns/Gyöngyös seu Ginz*: 1678 (Prickler 1999, 367.); A Gyöngyös szabályozása a Kallónál: 1690 (Chernel 1878, 136.); *Az Tanács Akarattýából az Gyöngyös folyó vize Enyihány helylen nehéz munkával elásatott, fizettem nekik 113 napmívet*: 1747 (KFL Számadások, jún. 18.); *azon réth mellett vagyon az N(nemes) városnak egy darabja*, ahol az Gyöngyös folyt: 1742 (KFL Prot. 655. júl. 6.); *vor Vergraben der obern- und untern Wisen, auch Außfassen des Wasserlauffs zwischen denn Angern und klein Feld*: 1760 (KFL Számadások, máj. 14.), *Des Günsflusses*: 1826 (**C.1.3.1** tábla), *die Brücken ausßer dem Feldtbach auf der Öedenburger Strasßen abgeteragen* [...] *und Neu gelegt*: 1760 (KFL Számadások, jún. 20.); *Günser-Bach*: 1804 (Fügh); *Feld-Bach, Mühl Bach, Güns Fluss*: 1820 (Czvitkovich-felm.); *Mühl- und Feldbach*: 1826 (**C.1.3.1** tábla); *Gyöngyös vize*: 1839 (**C.1.4** tábla); (*Mühl Bach*: 1857 (Fögl-Münzger-tpk.); *Günserfluß*: 1859 (KFL Tkvi Register 32–36/XII. sz.)
 Hárm-as-patak, Madaras-patak, Stájer-patak: *Velike* (1279), két Velike-patak és a Velike-forrás korai neve *inter duos rivulos vulgo Mezehtlenuelyke et fons Welike*, vagyis a két patak népiesen a Meztelen Velike és a Velike-forrás között: 1354 (KFI Tk. Lvt. 16. sz. oklevélátírás: 1383. jan. 6.); *prun Welyke*: 1533 (KFL Tk. Lvt. 179. 7.) azaz Velyke-forrás; *auf die drei Bachel*: 1669 (Prickler 1999, 362.), vagyis a három patakon; *Mezetelen Velike vulgo Lengyel kútból jövő Patakok* 1679 (KFL Tk. Lvt. Póts. I. XLIII. jún. 24.); *Három Patak seu Draí Pacht*: 1690 (KFL Tk. Lvt. Póts. II. 28. dec. 22.); *Bükfa az Három Pataknak nevezett diverticulumban*: 1770 (KFL Prot. 19. febr. 16.) a Szikla-forrástól nyugatra, a Tábor-hegy alatt; ma *Volgesangbach* (Madaras-patak) néven ömlik Hámor-tónál (Hammerteich) a Gyöngyösbe; a Stájer-patak elnevezést onnan kapta, hogy egyik ága a Stájerházaknál ered.
 Határ-patak: Kőszeg és Hámor között, 1916 (KFL Közig. ir. 3317); *Lengyel patak, Vogelsang* (Bariska 2000, 30–33.) *Háromforrás vagy Hárompatak*: 2003 (Söptei 2003, 31–46.)
Steiner Bachl: 1820 (Czvitkovits-felm.) megszűnt patak a Gyöngyös jobb oldalán a Koldus-híd után, nyugat felől; a patak a *Steiner B(erg)*, a Kenyér-hegy mögött ered: 1784 (**A.2.1** tábla), innen a neve *Kőpatak*.

22.5 Erdők / Woods

Alsó-erdő: a Gyöngyös bal partján, az Ólmódi-úttól keletre: *Untere Wald*. *Bleygraben Wald Ober Rehbründelwald* (Felső-őzkúti-erdő), *Am Reitanger Wald* (Lovagló-dűlő melletti erdő), *Ablanz Wald* (Ablánci-erdő), *Jägerwald, Ablanzer Graben Wald* (erdő az Ablánc völgyében), *Untere Jägerweg* (Alsó vadászút), *bei Schwabendorfer Wald* (a Svábfalui erdőnél), *beim Patyier Wegwald* (a patyi erődnél lévő úton), *Am Csoóer Weg Wald* (a csói erdőnél lévő úton), *Zigeuner Eck Wald* (erdő a Cigánysarokban): 1846 (KFL Tkvi Istr. 1307)
 Felső-erdő: a Gyöngyös jobb partján, a város felett: 1681 Csoron János, az uradalom zálogbirtokosa: épületfa *városi erdőből: pawwaldt der Stadt, a város épületfa-erdeje*; a tűzifa, az elővárosok paláncjai és kerítései építésére való fa (*Bau von Barrikaden und Zaunen*) is (Gmoser 2002, 278.); *Obere Wald*: Klausen Wald (Barátok erdeje): 1846 (Tkvi Istr. 1306); a Felső-erdő része volt a *Klausen* erdő *Theil des Obern Waldes die Klausen genannt*: 1826 (**C.1.3.1** tábla).
 Klausen-erdő, *Clausen Wald*: 1815 (**C.1.1** tábla), lásd még Felső-erdő
 Günser Wald: 1869–1887 (3. kat. felm.)
 Mexikó vagy Alsó-erdő Cigánysarok nevű részén: 1916 (KFL Közig. ir. 3317)
 Róti-erdő
 Seybold-erdő, Szeybold-erdő: 1935 (KésV. aug. 4.) a legenda szerint 1809-ben a napóleoni háborúk alatt kenyérért kelt el. Innen a Kenyér-hegy elnevezés.
 Seybold-erdő 1960 (Lelkes 1960, 32., 48.); lásd Kenyér-hegy
 Tallár-erdő: 1859 (KFL Bach-kori ir. 859. sz.), Talár: 2003 (Söptei 2003, 120.)

23 Mezőgazdaság / Agriculture

23.1 Dűlők (szántók, szőlők, rétek) / Fields (arable lands, vineyards, meadows)

A nevek felsorolásának alapját az 1857. évi alaptérkép képezi. Minden más, az első sorban található forrás szögletes zárójelbe került [Abraham]. Az egyes forrásváltozatok az 1552. évi hegyvédműkönyv, az 1845-ben szerkesztett külterületi térkép, néhány egyedi forrás, valamint az 1982-ben napvilágot látott vasi földrajzi névgyűjtemény adata.

[Abraham], *Abraham*: 1552 (Lib. Prom. 36.), *Abraham*: 1845 (VaML T 116), Ábrahám: 1982 (VMFN 58.)
 [Alsó erdő], *Unteres Wald*: 1857 (Fögl-Münzger-tpk.), *Alsó-erdő*: 1982 (VMFN 57.)
Alsó Rétek: 1845, 1982 (VMFN 60.) a Szombathelyi postaút jobb oldalán
 [Alsó kövekben]: 1845
 [Alten Haus], *hindter/vnnchter Oberrn Hauß*: 1552 (Lib. Prom.), *Altenhaus*: 1845 (VaML T 116), *Altes Haus*: 1857 (Fögl-Münzger-tpk.), Óház: 1982 (VMFN 58–59.)
 [Andalgó], *Andalgó*: 1982 (VMFN 57.)
 [Árvaházi-dűlő], Árvaház: 1982 (VMFN 53.)
 [Badstuber], *Badstuber*: 1845 (VaML T 116), *Füüdő-hegy*: 1982 (VMFN 58.) a Hegyalja utca felett
 [Bachstetten]: 1845 (VaML T 116)
 [Bedőcs halastónál]: 1697 (Kö. 1, 18.), *Bedőcs-halastói*: 1982 (VMFN 59.)
 [Bedőshalastói dűlő]: 1845 (VaML T 116) a kőszegdorozslói határ mellett
 [Bedőshalastói dűlő I.]: 1845 (VaML T 116) a kőszegdorozslói határ felé
 [Bedőshalastói dűlő II.]: 1845 (VaML T 116) a fenti dűlő szomszédságában
 [Bedőshalastói dűlő határon]: 1845 (VaML T 116) a kőszegdorozslói határon
 [Bedősharaszt]: 1845 (VaML T 116) a kőszegdorozslói határ felé
 [Benter]: 1845 (VaML T 116)
 [Bettler], *Pettler*: 1552 (Lib. Prom. 78.), *Bettler*: 1845
 Bürger, *Bürger*: 1552 (Lib. Prom. 72.), *Polgár-dűlő*: 1943 (SzJK 1943), *Polgár-szőlők* 1982 (VMFN 57.)
 [Brun Wiesen]: 1815 (**C.1** tábla)
 [Buckhner], Puckhner: 1552 (Lib. Prom. 109.)
 [Calvarienberg]: 1846 (Tkvi Istr. 1306); *Kálvária-hegy* 1982 (VMFN 57.)
 [Csói út alatt]: 1845 (VaML T 116), a Nemescsóra vezető út jobb oldalán
 [Csói utra dűlő]: 1845 (VaML T 116), a nemescsói út mellett
 [Csói út melléke A]: 1845 (VaML T 116), az egykori Gubacs-malomtól vezető gyalogút jobb oldalán
 [Csói út melléke B]: 1845 (VaML T 116) a fenti dűlő szomszédságában
 Csói út melléke, [Csói út melléke C]: 1845 (VaML T 116), *Csói út mellett*: 1857 (Fögl-Münzger-tpk.), *Csói út melléke alsó/felső*: 1982 (VMFN 57., 60)
 [Dombi földek], a kőszegdorozslói határ közelében lévő domb alján
 Eichberg, *Aichberg*: 1552 (Lib. Prom. 69.), *Eichber*: 1845 (VaML T 116), *Tölgyes hegy* 1982 (VMFN 59.)
 Eisgrübel, *Aysgrub*: 1552 (Lib. Prom. 54.), *Eisgrüberl*: 1845, *Hideg-völgy*: 1982 (VMFN 57.)
 [Edler], *Edler*: 1552 (Lib. Prom. 48.), *Edler*: 1845 (VaML T 116), *Nemes*: 1982 (VMFN 58.)
 [Eitner-rét]: 1982 (VMFN 52.)
 [Erdő mellett], *Erdő mellett*: 1845 (VaML T 116), *Erdő mellett*: 1857 (Fögl-Münzger-tpk.), *Erdő mellett*: 1982 (VMFN 60.)
 [Felső erdő], *Obere Wald*: 1857 (Fögl-Münzger-tpk.), *Felső erdő*: 1982 (VMFN 57.)
 Felső Rétek, *Felső-rétek*: 1982 (VMFN 57.)
 [Feketeföldi dűlő]: 1845 (VaML T 116), *Fekete földek*: 1916 (KFL Közig. ir. 3317), *Fekete dűlő*: 1982 (VMFN 59.)
 Fleißel, *Fleißen*: 1552 (Lib. Prom. 133.), *Fleißel*: 1845 (VaML T 116), *Fleisel*: 1982 (VMFN 58.)
 [Fuchsleiten], *Fuchslaiten*: 1552 (Lib. Prom. 42.), *Fuchsleiten*: 1845 (VaML T 116), *Rókanyom*: 1982 (VMFN 58)
 [Függ Földek]: 1845 (VaML T 116), a Kőszefalvára bekötő út mellett. a Fügh család tulajdona

Ganser, *Gannser*: 1552 (Liber. Prom. 136.), *Ganser*: 1845, *Liba-dűlő*: 1944 (SzJK 1944), *Libaszőlő*: 1982 (VMFN 58.)

[Garten der Herr Gerhauser]: 1815 (C.1.1 tábla)

Gasmark, *Gaysmarckht*: 1552 (Lib. Prom. 31.32.), *Gasmark*: 1845 (VaML T 116), *Gasmark*: 1857 (Fögl-Münzger-tpk.), *Kecske-szőlő* 1982 (VMFN 58.)

[Gern], *Gern*: 1845 (VaML T 116), *Napostető*: 1982 (VMFN 58.)

[Gödör], az Ólmodi út bal oldalán, az Árvaház-dűlő mellett, *Nagygödör*: 1982 (VMFN 58.)

[Gruberische Mühlwiesen]: 1815 (C.1.1 tábla)

Grundbecker: 1845 után, *Grundbecker*: 1845 (VaML T 116), *Grundbecker*: 1982 (VMFN 57.)

[Guba-hegy]: *Rövid Gubahegyi dűlő*: 1857 (Fögl-Münzger-tpk.), Guba-hegy a Csepregi út jobb oldalán, az emelkedő felső szintjén; *Guba-hegy*: 1982 (VMFN 58.)

[Gus(s)haus], Pfistermeister-féle harangöntő-műhely az Alsó téglagyár és a kórház mögötti telek: 1934 (KésV. febr. 4.)

Günser düllő, *jenseidt der Günß, endthalb der Günß*: 1552 (Lib. Prom. 68.), *Gyöngyösön túl való szőlők* (Német-hegy: 1738), *Günser Weinberg*: 1815 (C.1.1 tábla), *Günser Weingarten*: 1826 (C.1.3.1 tábla), *Günser*: 1845 (VaML T 116), *Günser düllő*: 1857 (Fögl-Münzger-tpk.), Kőszegi szőlők: 1982 (VMFN 57.) [hibás értelmezés helyesen: Gyöngyösön túli ma is *Günsernek* nevezik a Rőti-völgy keleti oldalán húzódó, a Gyöngyös bal partján lévő szőlőket a patak német neve: Güns után]

Gürtler, *Gürttler*: 1552 (Lib. Prom. 35.), *Girtler*: 1845 (VaML T 116), Gürtler: 1982 (VMFN 58.)

Gyöpre düllő, Gyöpre-dűlő: 1845 (VaML T 116) a Rohonci út elején

[Gyöngyös melléki felszántott Rétek] 1845 (VaML T 116) a Gulner-malom szomszédságában

[Gyöngyösön túl], *Günser düllő*

[Határon]: 1845 (VaML T 116) a Rohonci út mellett Kőszeg nyugati határán

[Herczeg Esterházy kert] 1845 (VaML T 116)

Hercegi erdő: 1982 (VMFN 57.), Csendőrpihenő

Hinterleiten, *Hinderleiten*: 1552 (Lib. Prom. 46.), *Hinterleiten*: 1845 (VaML T 116), *Hinterleiten*: 1982 (VMFN 57.) a Kálvária-hegy keleti oldalán

[Hirtzen], 1845 (VaML T 116)

[Hofgarten], *Hoffgartten*: 1552 (Lib. Prom. 51.) a ma Várkör nyugati szakasza és a Hunyadi utca határolta szőlők, amelyek a várhoz tartoztak, magyar változata nem ismert, *Hof-Garten*: 1819 (C.1.2 tábla)

[Hofgarten Strasse], (C.1.2 tábla), magyarul Várkert utca, de ezt a források nem említik; lásd. Kayszrál utca

[Hochgericht], *oberhalb deß Hochgerichts in Waldt*: 1608 (MNL VaML KFL Act. Misc. noc. 30.) a Veszthelyi-dűlő fölött az erdőben, *Vesztőhelyi düllő*: 1845 (VaML T 116), *Vesztőhelyi dűlő*: 1982 (VMFN 57.)

[Hosszú Gubahegyi dűlő], Guba-hegy déli határát kísérő hosszú dűlő az Alsó-erdőnél

[Juli], *Julian*: 1552 (Lib. Prom. 33), *Juli*: 1845 (VaML T 116), *Juli*: 1857 (Fögl-Münzger-tpk.), *Juli-dűlők* 1949 (SzJK: 1949), *Juli szőlők*: 1982 (VMFN 58.)

[Kalkgraben], *Khalchgrabn*: 1552 (Lib. Prom. 51.), *Kalchgraben*: 1845 (VaML T 116), *Kalchgarben*: 1857 (Fögl-Münzger-tpk.), *Meszesvölgy*: 1931 (SzJK 1931), *Meszes-völgy*: 1982 (VMFN 59.)

[Kapaszkodó]: 1982 (VMFN 58.) Steiger

[Kálvária], Calvarienberg

[Kenyér-hegy], *Kenyér-hegy*: 1982 (VMFN 57.)

[Kereszt-kút]: 1982 (VMFN 57.)

[Keresztbe dűlő]: 1845 (VaML T 116), a nemescsói út és Lukácsháza között

[Kertalljai dűlő]: 1845 (VaML T 116), Kőszegfalva északi kertjei alatt

[Kindsberg], *Kindsbergel*: 1845 (VaML T 116), *Kindsberger*: 1845 (VaML T 116), *Kindsberg*: 1857 (Fögl-Münzger ttp.), *Kincs-hegy*: 1982 (VMFN 58.)

[Kirchen-Äcker]: 1826 (C.1.3.2 tábla) Faro-földek 1839 (C.1.4 tábla), *Pfarrer-* vagy *plébániaföldek*

[Kisföldi dűlő A]: 1857 (Fögl-Münzger-tpk.) Kőszeg déli határában

[Kisföldi dűlő B]: 1857 (Fögl-Münzger-tpk.) Kőszegi déli határában

[Kis Tamás dűlő]: 1845 (VaML T 116), Kőszeg déli határában

[Klang], *Khlanckhl*. 1552 (Lib. Prom. 75.), *Klang*: 1845 (VaML T 116), *Harang-dűlő* a Kálvária-hegy keleti oldalán, *Harang*: 1982 (VMFN 58.)

Klastromy gyalog utba: 1857 a Borsmonostori kolostor vagy klastromhoz vezető gyalogútra

Klastromy utba: 1857 a Borsmonostori kolostor vagy klastromhoz vezető útra

[Klemmer], *Khlemer*: 1552 (Lib. Prom. 32.), *Kurtze Klemmer*: 1845 (VaML T 116), *Klemmer*: 1845 (VaML T 116), *Klemmer*: 1982 (VMFN 57.)

Knappeln, *Khnappl*: 1552 (Lib. Prom. 67–68.), *Knappeln*: 1845 (VaML T 116), *Szoros úti*: 1982 (VMFN 57.)

[Kopasz-hegy], *Schern*

Kölbel-dűlő, *Khölbl*: 1552 (Lib. Prom. 39.), *Kölbel*: 1845 (VaML T 116)

Könich, *Kunig*: 1451, *König*: 1551 (KFL Tk. Lvt. 64.), *Khünig*: 1552 (Lib. Prom. 44.), Kinich: 1845 (VaML T 116), *a fővölgy (Király-völgy) felett*: 1916 (Kőzig. ir. 3317), *Királyvölgy*: 1982 (VMFN 58.)

[Kövi-dűlő], *Stainer*: 1552 (Lib. Prom. 86.), *Steiner*: 1845 (VaML T 116), *Kövi-szőlő*: 1982 (VMFN 59.)

[Kövecses dűlő], *Követses dűlő*: 1845 (VaML T 116)

[Közép Gubahegyi dűlő]: 1845 (VaML T 116), a Csepregi út mellett

[Közutra dűlő]: 1845 (VaML T 116), Kőszegfalvára vezető út mellett

[Kraul]: 1845 (VaML T 116)

[Kren], *Khrern*: 1552 (Lib. Prom. 76.), 1845 (VaML T 116)

Kreutz, *Kreutz*: 1845 (VaML T 116), *Kreuzweingarten*, *Keresztbe dűlő*: 1982 (VMFN 57.)

[Krotengraben]: 1845 (VaML T 116), a Hegyalja utca felett, *Krautweingarten*, Káposztás: 1982 (VMFN 58.)

[Kugl]: 1801 (MNL OL P 125. Esterházy-lvt. Dom. Kőszeg. jan. 21.)

[Kuh], *Khuhe*: 1552 (Lib. Prom. 32.), *Kuch*: 1845 (VaML T 116), *Kuh*: 1982 (VMFN 58.)

Kulm, *Kulm*: 1845 (VaML T 116), *Kulm*: 1982 (VMFN 57.)

Kurze/Lange Klang, *Khlanckhl*: 1552 (Lib. Prom. 75.), *Kurtze Klangl*: 1845 (VaML T 116), *Kurtze/Lange Klang*: 1857 (Fögl-Münzger-tpk.), *Klang*: 1982 (VMFN 58.) Rövid harangdűlő

[Kurze Schützengraben], *Schützgrabn*: 1552 (Lib. Prom. 65.), *Rövid lövészárók*: 1982 (VMFN 58.)

[Ladenbeutel]: 1845 (VaML T 116) a Liba-szőlő és a Lócserélő között

[Lajtfárföldi dűlő]: 1845 (VaML T 116) a kőszegdorozslói határ közelében

[Lange Edler], *Edler*: 1552 (Lib. Prom. 48.), 1845 (VaML T 116), *Hosszú nemes*: 1982 (VMFN 58.), *Hosszú Nemes-dűlő*: 1931 (SZJK)

[Langeharckel], *Harckher*: 1552 (Lib. Prom. 75.), 1845: *Langehahel* (VaML T 116), *Hosszú-hát*: 1982 (VMFN 57.)

Lange Schützengraben, *Schützgraben*: 1552 (Lib. Prom. 131.), *Lange Schützengraben*: 1845 után, *Hosszú lövészárók*: 1982 (VMFN 58.)

Leimer, *Laymer*: 1552 (Lib. Prom. 38.), *Leimer*: 1845 (VaML T 116), a mai Hunyadi utca végén jobbra

Lobanger: 1857, *Lovagló*: 1982 (VMFN 59.)

Luppi düllő: 1845 (VaML T 116), *Luppi földek*. 1916 (KFL Kőzig. ir. 3317) a Rohonci út mentén, Luppi düllő: 1898 (Kőszeg szabad királyi város térképe, 1898); *Lupi*: 1982 (VMFN 59.)

[Lutschen], *Luzschen*: 1552 (Lib. Prom. 77.), *an die Lutshen*: 1570 (KFL Tkv. 374.), *Lutschom*: 1759 (Söptei 1999–2004, 262.), *Lucsn gyalogút*: 1982 (VMFN 53.)

[Meisenkröpf]: 1845 (VaML T 116)

[Mini]: 1845 (VaML T 116), *Mini*: 1982 (VMFN 59.)

Nagy Tamás-dűlő, *Nagy Tamás dűlő*: 1845 (VaML T 116), *Nagy tamás düllő*: 1857 (Fögl-Münzger-tpk.), *Nagy Tamás*: 1982 (VMFN 59.) a Rohonci út mellett

[Mexikó], a Guba-hegy alatt, a Csepregi út jobb oldalán

[Oberer Schützengraben], *Obernerschuzengrabn*: 1552 (Lib. Prom. 42.), *Hosszú lövészárók*: 1982 (VMFN 59.)

[Obere/Untere Tavachten], *Obere Tavachen*: 1845 (VaML T 116), *Felső/Alsó figyelő*: 1982 (VMFN 57.)

[Obere/UntereTaherschaden], *Obere Teckerschaden*: 1845 (VaML T 116), *Felső/Alsó árnyékos*: 1982 (VMFN 57.)

[Obere Ursprung], Ursprung: 1552 (Lib. Prom. 143.), 1845, *Ursprung B* alatt, *Felső-ős-dűlő*: 1982 (VMFN 59.)

[Olmódi út], *Bleigarbeny utba*: 1857 (Fögl-Münzger-tpk.), *Olmódi út*: 1982 (VMFN 1982, 57.), *Ólmodi útra dűlő*: 1982 (VMFN 58.)

[Öden], *Teuffling samt der Öden*: 1552 (Lib. Prom. 36.)

[Piaristen Acker], *Benedektiner-Acker*: 1815 (C.1.1 tábla)

[Plessel], *Fleisel*

Pogányok, *Pogner*: 1552 (Lib. Prom. 39.), *die herrschaftliche Weingart in Pogány Gebürg*: 1801 (MNL OL P 125. Esterházy-lvt. Dom. Kőszeg. jan. 21.), *Pogányok*: 1982 (VMFN 68.)

[Poendli dűlő], a Rohonci út bal oldalán (VaML T 116)

[Posta úti dűlő]: 1916 (KFL Kőzig. ir. 3317). Kőszeg és Kőszegfalva között

[Postás rét], egy részére épült 1930-ban a Szent Imre Missziósház, itt tervezték a postás árvaház építését

Pukel, *Puckhl*: 1552 (Lib. Prom. 64.), Puckel: 1845, *Puckel Gesztenyés*: 1845 (VaML T 116), *Pukl-gesztényés*, *Gesztényás hát*: 1982 (VMFN 58.)

[Pundtschuech]: 1552 (Lib. Prom. 39.)

[Purger]: 1845 (VaML T 116), *Purgerweingarten*: 1982 (VMFN 58.)

Preßhaus, *gegen Pauhl Dauchners Presshaus gegenüber* (KFL Tkv. 1570. 373.), Paul Dauchner présházával szemben, *Presshaus*: 1845 (VaML T 116), *Présház*: 1982 (VMFN 58.)

Reiter, *Reitter*: 1845 (VaML T 116), *Lovagló* (VMFN 57.)

Reitanger, az Alsó-erdő alatt, a Csepregi úttól északra, egykori lovas gyakorlótér (VaML T 116)

Rét hosszát: 1845 (VaML T 116), a Rohonci út közelében

Rohonci út mellett, *Rohontzi út mellett*: 1845 (VaML T 116), *Rohontzi út mellett*: 1857 (Fögl-Münzger-tpk.), *Rohonci út*: 1982 (VMFN 55.)

[Rosenberger], Rosenberger: 1552 (Lib. Prom. 44.), Rosenbereg: 1845 (VaML T 116)

[Roßtauscher], *Roßtauscher*: 1552 (Lib. Prom.), *Rosstauscher*: 1845 (VaML T 116), *Lócserélő*: 1982 (VMFN 58.)

[Römer], *Römer*: 1845 (VaML T 116), *Római-domb* 1982 (VMFN 57.)

[Rőti völgy], *Rőti-völgy*: 1982 (VMFN 57.)

[Rövid dűlő]: 1845 (VaML T 116), Kőszegfalva irányában, az Alsó-erdőnél

[Rövid Gubahegyi dűlő]: 1845 (VaML T 116) a Guba-hegy nyugati oldalán

[Rövid lajtárok]: 1845 (VaML T 116) a kőszegdorozslói határ szomszédságában

[Rövidszakaszi árok]: 1845 (VaML T 116) a lukácsházi határ szomszédságában

[Rövid Tamások]: 1845 (VaML T 116) a Rohonci út bal oldalán, az egykori Rohonci út

[Sattler], *Satler*: 1552 (Lib. Prom. 67.), *Sattler*: 1845 (VaML T 116), *Satller*, *Lovashát*: 1982 (VMFN 58.)

Schaurgraben: 1552 (Lib. Prom. 46.), *Schauergraben*: 1845, *Ördögárok*: 1982 (VMFN 57.)

Schern: 1552 (Lib. Prom. 76.), *Schern*: 1845 (VaML T 116), *Kopaszhegy*: 1982 (VMFN 57.)

Scherkhl: 1552 (Lib. Prom.), *Scherkel* 1845 (VaML T 116)

Schidtwampen: 1552 (Lib. Prom. 34.), *Schiedwampen*: 1845 (VaML T 116), *Schieldwampfen*: 1857 (Fögl-Münzger-tpk.), *Címerpajzs*: 1982 (VMFN 58.)

[Schneider]: 1845 (VaML T 116), *Szabó-szőlők*: 1982 (VMFN 58.) nem azonos a Scheiderberg-gel
Schneiderperg: 1552 (Lib. Prom. 39.), *Schneiderberg*: 1845 (VaML T 116), *Schneiderberg: Szabó-hegy*: 1982 (VMFN 58.)
[Schneller]: 1845 (VaML T 116), *Schneller*: 1982 (VMFN 58.) a Várkörről és a Király-völgy közötti mélyút jobb oldalán
[Schloßgraben]: 1758 (Söptei 1999–2004, 273.)
Schönandre, *Schön-andre*: 1845 (VaML T 116), *Schön-André*: 1982 (VMFN 57.)
[Schvábfalui felszántott Rétek], 1845 (VaML T 116) a lukácsházi határ mentén
[Schvábfalui utba]: 1845 (VaML T 116) a Gulner-malomtól a faluba vezető út jobb oldalán
[Schvábfalui út alatt]: 1845 (VaML T 116) a Kőszefalváról kivezető út bal oldalán
[Schvábfalui utra dülő]: 1845 (VaML T 116) a Kőszegfalvából kivezető út jobb oldalán
[Schwabfalui rétek]: 1857 (Flögl–Münzger-tpk.)
[Seipel]: 1845 (VaML T 116)
Siebenbründl: 1844–1845 (**A.2.2** tábla); *Hét-forrás*: 1982 (VMFN 58.)
Spiegel: 1552 (Lib. Prom.), *Spiegel*: 1845 (VaML T 116), *Tükör-oldal*: 1982 (VMFN 58.) a Király-völgy mellett
StadtPfarrer Garten: 1815 (**C.1.1** tábla)
Steiger: 1552 (Lib. Prom.), *Steiger A: Steiger B*: 1845 (VaML T 116), *Steiger*: 1857 (Flögl–Münzger-tpk.),
Steinbruch: 1826 (**C.1.3.2** tábla)
Stein, *Stain*: 1552 (Lib. Prom. 35.), *Kövi-dűlő* 1982 (VMFN 59.)
[Steiner], *Stainer*: 1552 (Lib. Prom. 86.), *Steiner*: 1845
[Steiner Baumgarten]: 1857 (Flögl–Münzger-tpk.), *Steiner Baumgarten*: 1845 (VaML T 116), *Kövi-gyümölcsös* 1982 (VMFN 59.)
[Stimpfel]: 1845 (VaML T 116)
[Stockbründl], *Stockbründel*: 1845 (VaML T 116), *Tökés-forrás*: 1982 (VMFN 58.) a Szabó-hegy alatt
Stockwinkel: 1845 (VaML T 116), a *József-forrás környéke*: 1982 (VMFN 59.)
Swedits-kert, *Szvetics-tertek*: 1934 (KésV. febr. 4.) az Ólmodi úttól délre eső hosszú táblák az erdőig
[Szeybold-erdő], *Kenyér-hegy, Seibaldwegel*: 1982 (VMFN 59.)
[Szombathelyi utra dűllő A]: 1845 (VaML T 116), 1857 (Flögl–Münzger-tpk.) a Szombathelyi postaút jobb oldalán a Gulner-malomig
[Szombathelyi utra dűllő B]: 1845 (VaML T 116), a Szombathelyi postaút jobb oldalán a Gulner-malomtól Lukácsházáig
[Szombathelyi utra dűllő C]: 1845 (VaML T 116), a Szombathelyi postaút jobb oldalán
[Szőlő-tertek]: 1845 (VaML T 116)
Tanschade, *Deckhenschaden*: 1552 (Lib. Prom. 36.), *Tanschaden* 1845 (VaML T 116)
[Tamás földek]: 1916 (KFL Közig. ir. 3317) a *Rohonci út mentén* [...] *Doroszlói határ közelében*
Trianoni kereszt: 1982 (VMFN 57.)
Untere Tavachten, *Alsó-Figyelő*: 1982 (VMFN 57.)
[Untere Teckerschaden]: 1845 (VaML T 116)
Ursprung: 1552 (Lib. Prom. 143.), *Ursprung A.*: 1845 (VaML T 116), *Ursprung B. Felső/Alsó*: 1857 (Flögl–Münzger-tpk.), *Alsó-ősdűlő*: 1982 (VMFN 59.)
Vámház dűlő: 1845 (VaML T 116), *Vámház dűlő*: 1915 (Söptei 1999–2004, 405.), *Vámház-dűlő*: 1982 (VMFN 58.), a Szombathelyi postaútnál lévő vámház közelében
[Vesztőhelyi dűlő]: 1934 (KésV. febr. 4.), *Vesztőhelyi-dűlő*: 1982 (VMFN 57.)
[Vöröskereszt]: 1982 (VMFN 58.)
Wachtelsack, *Wachtelsackh*: 1552 (Lib. Prom. 41.), *Wachtelsack*: 1845 (VaML T 116)
A plébánia 1697. évi tartozékai: *Kulmon (Kulm), Serkel (Scherkel), Hinterlai (Hinterleiten), Gyöngyös előtt (Günser), Felsőrét (Obere Wiese), Téglaháznál, Körtvilfák (Körtefák), Gubahegyen (Guba-hegy), Patak alá, Kövön alul (Stain), Fekete földön (Feketeföldi dűlő), Tamás árka (Nagytamás), Róti határnál (SzEL Visitatio Kazóana, 1–9.)*
Laitár-szőlő, Hercz-szőlő, S[z]ép Domb-szőlő, Siczengrab szőlő, Baráth Szőlő: 1736 (KFL Számadások, é. n., o. n.). *bey den gemeiner Stadt Schitzengraben Weingarthen den Fuhr-Weg vergraben 1760* (KFL Számadások, dec. 3.), a város Schützgraben szőlőjénél feltölteni a kocsiutat.

23.2 Gyümölcsösök / Orchards

A helyi gyümölcskultúra letéteményese, a *Wölfel-féle gyümölcsfaiskola* működése 1822–1917 között. Faiskolai üzlet 1916-ban a Várkörön a Nussbaum-házban. 1838-ban 277 fajta alma, 225 fajta körte, 59 fajta szilva, 195 fajta cseresznye, 62 fajta barack a katalógusban. 1861: a fajták számának növekedése. Felszámolása 1916-ban: 1917 (KésV. márc. 18.)

23.3 A Gyöngyös parti területek hasznosításai / The used of areas along the River Gyöngyös

A Schuberth-féle Gyöngyös-térkép (**C.1.3.1–2** tábla): a part menti területek jobb és bal partja, valamint a két ág által közrefogott terület szakasz szerint, északról dél felé haladva. Értelmezés további forráshivatkozások alapján.

Gyöngyös (*Feldbach*) bal part

Barát-erdő Baráth Erdeye: 1628 (KFL Act. Misc. szept. 10.), *Clausen Wald*: 1815 (**C.1.1** tábla), *Klausen genannt* (**C.1.3.1** tábla) *Klausen*: 1857 (Flögl–Münzger-tpk.), *Barát-erdő*: 1982 (VMFN 57.); Klausen a Kloster (kolostor, monostor), a borsmonostori (Klostermarienber) rendtesvérek, barátok. *Barát-hegy. Klausen.* (Kőszeg. Felső-erdő. Gazdasági tkp. é.n.)

Steinbruch Kőtörő a Kethelyi út bal oldalán a Günser-szőlők (Kőszegi-szőlők) mellett
Günser Weingarten: Günser dűllő: 1857 (Fögl–Münzger-tpk.), *Kőszegi szőlők*: 1982 (VMFN 57.)
Äcker: szántóföldek a város keleti, külső határában a *Günser-szőlőktől* egészen Kőszegfalváig és azon túl, egy-egy szakaszon közvetlenül a Gyöngyös bal partján
Liebinger Strasse vagy Kethelyi út a Soproni úttól északra vezető út Rőt felé
Günshotter-Äcker Kőszegi határföldek. Közvetlenül a Kőszeg–Rőt határán fekvő szántók.
Wiesen-Äcker rét és szántó a Liebinger/Kethelyi út déli oldalán
Stadtwiesen 1815 (**C.1.1** tábla), *Stadtwiese* (**C.1.3.1** tábla) *Város rétje* a Kálvária-hegy keleti oldala és a Gyöngyös között
Obere Wiesen (**C.1.3.1** tábla), *Felső Rétek*: 1857 (Fögl–Münzger-tpk.), *Felsőrétek*: 1982 (VMFN 57.)
Fürstliche Wiesen hercegi rétek, az Esterházy herceg északi rétje
Teicht a Soproni út és a hercegi rét találkozásánál
[Fürstlicher] *Garten hercegi kert*, az Esterházy herceg északi kertje
Äcker *szántóföldek* az Esterházy-kert mellett
Stadtacker a Város földje még ma is álló Eitner-malom közelében
Neuer Damm új gát, amely a *Város földje* mellett, a Gyöngyös természetes ága (*Feldbach*) gyors folyását tartotta vissza
Feldweg Mezei út a Sz. János-hídtól vezet északra, mezei út [a mai vasútállomás épülete helyétől vezetett északra: 1820 (Czvitkovich-felm.)
Schey-Stadlgarten (**C.1.3.2** tábla) a *Schey-féle majorsági udvar*, a Szent János-hídon túl, a mai Munkás utca bal oldalán, a híres, kőszegi zsidó család majorsági udvara
Äcker (**C.1.3.2** tábla) *szántóföldek* a Schey-féle majorsági udvar és az Ólmodi út (*Bleigrabner Weg*) között
Äcker *szántóföldek* az Ólmódi öttől keletre a Csepregi útig
Sopronyi postaút mellett: 1839 *Sopronyi uti földek*: 1857 (Flögl–Münzger-tpk.), *Soproni postaút mellett* 1982 (VMFN 57.)
Klostromi utba: 1857 (Fögl–Münzger-tpk.) az egykori Borsmonostorba (Kloster) vezető út mentén
Langerjoch-Äcker: (C.1.3.1 tábla) *Hosszúföldek* a Soproni út jobb oldalán
Út a Szent János-hídtól a Csepregi útig (névtelen)
Swetits-Wiesen: Szvetics-rét, Schwedits Rét 1839 (**C.1.4** tábla), *Szvetics-rét*, az Ólmódi út jobb oldalán. *Szvedics-kert alatt*: 1982 (VMFN 57.). A katonai reáliskola építések elidegenítették.
Szvetics-Garten Szvetics-kert: 1815 (**C.1.1** tábla), Szvetics-kert, Swetits-Garten (**C.1.3.2** tábla), a Szvetics-rét elkerített részén
Wagenhoffer Acker: Wagenhofer földje: 1839 (**C.1.4** tábla), a Wagenhofer-malomtulajdonos szántóföldje; a katonai reáliskola egy része reá épült
Kirchen Äcker: egyházi földek, Faro-földek 1839 (**C.1.4** tábla) *Pfarrer- vagy plébániaföldek*; plébánia pajtája *a városon kívül az úgynevezett Kerti utzában fekszik* [...] a *Nemes Város az 1820-dik évben építette a Plébánia számára*: 1840 (SzELVisitatio Böleana, 41–46.); a plébánia pajtája ezt megelőzően a *Magyar utcában* szűkebb területen
Wárady-Garten: Wárady-kert a Bencés-kert közelében
Benedektiner Äcker: Piaristen Garten: 1688 (KFL Prot. 30.); *Piaristen Acker*: 1815 (**C.1.1** tábla) *piarista szántók, Benedektiner Äcker* (**C.1.3.2** tábla) *bencésföldek* a Bencés-kerttől északra.
Piaristen Garten: 1815 (**C.1.1** tábla) piaristák kertje, *Benedektiner Garten*: 1826 (**C.1.3.2** tábla), *S[zen]t Benedek Szerzet birtoka*: 1839 (**C.1.4** tábla), *S[zen]t Benedek Szerzet birtoka*: 1839 (**C.1.4** tábla).
Schüssstadt Lövölde a Lőportorony mellett; Lőpor Torony: 1839 (**C.1.4** tábla), A lőporház előtti réten: 1916 (KFL Közig. ir. 3317); a Lőportorony bérbeadásáról rendelkeznek: 1914 (KésV. júl. 10.)
Schüssstadt-Krautäcker valójában Schiessstätte, azaz Lövölde-káposztások a Lőpor-torony mellett
Mayer János földje 1839 (**C.1.4** tábla), északkeleten, nem messze a Lőpor-toronytól
Kraut Garten 1815 (**C.1.1** tábla), *káposztáskert*, Város rétje: (**C.1.4** tábla), nem azonos a Stadtwiese nevű dőlővel
Fürstliche Wiese: Fürstliche Wiesen: 1820 (Czvitkovich-felm.), 1826 (**C.1.3.2** tábla), *hercegi rét*, Hertzeg Eszterházy Kertje: 1839 (**C.1.4** tábla), Eszterházy herceg kertje: 1845. Esterházy hercegnek 1826-ban két rétje volt. A felső Esterházy-kert északkeleten a Felsővámház-nál feküdt *Fürstliche Wiese*: 1826 (**C.1.3.1** tábla), a Soproni út mellett; az Esterházyak másik kertje délkeleten az Esterházy-malom tartozéka volt a Csepregi út közelében, ezt minősítették át 1839-ben gyümölcsöskertté.
Gyöngyös (*Feldbach*) jobb part
Stadtwiese (**C.1.3.1** tábla) a Város rétje, a Gyöngyös jobb partján, a Lada-malomtól északra
Weg nach Rattersdorf Rótfalvára menő út
Wald (**C.1.3.1** tábla) *erdő* a Kálvária-hegy keleti oldalán
Stadtwiesen 1815 (**C.1** tábla) a *Város rétje* a Koldus-hídtól jobbra, a Gyöngyös jobb partján.
Gyöngyös és Malomárok köztes terület (szigetek)
Ladaysche-Wiesen 1826 (**C.1.3.1** tábla) *Lada-féle rét* a Lada-féle malom tartozéka, ezen belül elkerített gyümölcsös (Garten), *Eitner-rét*: 1982 (VMFN 52.)
Gerhauser-Brücke: 1826 (**C.1.3.1** tábla), ezen a hídon lehetett elérni a Gerhauser-mulatót a Gyöngyös és a Malomárok közti szigeten
Névtelen gyümölcsös, feltehetően Gerhauser-birtok: 1826 (**C.1.3.2** tábla); később a Wölfel-féle faiskola egy része

Heisenberger Mühl Wiesen: 1815 (C.1.1 tábla) *Heisenberger-féle malomrét*, *Heisenberger Wiese*: 1826 (C.1.3.2 tábla) a Heisenberger-rét a közeli Heisenberger-malom része a Gyöngyös és a Malomárok között
Untere Krautacker: 1826 (C.1.3.2 tábla) *Alsó káposztások*, *Káposztás*: 1982 (VMFN 58.)

Malomárok (*Mühlbach*) bal part

Untere Wiesen: 1826 (C.1.3.2 tábla) Alsó rétek délen a Koldús-híd mellett, a Gyöngyös bal partján

Malomárok (*Mühlbach*) jobb part

névtelen gyümölcsös a Kis Szent János-híd alatt: (C.1.3.2 tábla)

Pulverstampfwiese (C.1.3.2 tábla), *Puskaporrét* az egykori Puskapor-malom (Pulverstampfmühle) tartozéka, *Puskapor rét* (Dominkovits 2000. 164.)

Obere Kraut-Äcker (C.1.3.2 tábla) *Felsőkáposztások* a Puskaporrét alatt a Szigetben

[*névtelen gyümölcsös* a Puskaporrét és a Pammer utca között]

Anger: 1815 (C.1.1 tábla) *Gyöp* a Gyöngyös jobb partján, nagyjából a mai Petőfi tér és labdarúgópálya, *Anger*: 1826 (C. 1. 3. 2 tábla), *Barom Vásár*: 1839 (C.1.4 tábla), *Marhavásártér*: 1982 (VMFN. 54.)

A listába foglalt földrészek (gyümölcsös-, káposztáskertek, rét- és szántó művelésű területek, majorságok, szőlők) Gyöngyös-patak ágai mentén; a malmok rét- vagy szántó-földtartozékai; a szántók a Gyöngyös jobb partján húzódtak; rét művelésű területből gyümölcsösök (*Szvetics-kert*, *piarista vagy bencés kert*, *Esterházy-kert*). Művelési ágak: káposztáskertek, gyümölcsösök, rét- és szántó művelésű területek, majorságok. Voltak kényszerből végrehajtott művelési ágváltozások, így az 1870-es években Alsó-erdő bizonyos részének irtásával bérbe adható földterülethez jutott a város (Söptei 2000, 281.); újraerdősítési tervek az Alsó-erdőben: 1937 (KésV. ápr. 4.)

23.4. A konyhakerti művelés 1839. évi telekkönyvezése / *The 1839 registration of kitchen garden cultivation*

Káposztások (*Krautgarten*) a *Posztó Kallónál*, a *Felső vagy Fürdő háznál*, a *Középső vagy Beteghháznál*: 1839 (KFL Tkv. 50., 53., 62.). A legkisebb konyhakert 2, a legnagyobb 226 négyszögöl nagyságú. A posztókallónál 12, a felső káposztásban 116, a középsőben 329 konyhakert regisztrálása.

24 Malmok / Mills

Vízimalmok / Water mills

Felvételük a Gyöngyös és a Malomárok vízfolyása irányával egyező; a térképeken túl terjedelmes, szétszórt forrásadatok (jegyzőkönyvek, végrendeletek, vegyes történeti iratok, adójegyzékek, hivatali utasítások, iparnyilván-tartások, tervek) találhatóak, felsorolásuk itt nem lehetséges; elnevezésük utalás – a helyi hagyománynak megfelelően – részben a funkcióra (kalló, puskapor, energia, ipar), részben pedig örökölt történeti nevükre (*Tabor*, *Esterházy*) vagy pedig az utolsó, ismert tulajdonosra (*Eitner*, *Stipkovits*, *Czeke*, *Gulner*) utalnak. A *Gubacs*- és a *Gulner-malom* a Koldús-híd és Kőszegfalva közti Gyöngyös szakaszon álltak, a térképi ábrázoláson kívül.

Posztókalló-malom (1641–1948), Róti-völgy 1.

Tuch-Walch-Mühle (Posztókalló-malom), Kebelbeli Posztós Társaság, Magyar Nemez Ipartársaság Eisner Testvérek, Első Magyar Nemez-, Posztó és Fezgyár Rt., Kőszegi Nemes és Posztógyár Vállalat

Eitner-malom (1570–1950), Kálvária utca 16.

Pyber-malom, Kreuzleinmühle (Kis- vagy Felsőkereszt-malom), Freisinger-, C. Inckhofer-, Farkas-, Olisser-malom, Kőszeg város malma, Jezsuita rend malma, Lada-, Gruber-, Wagner-, Eitner-malom; Eitner Gusztáv Malom- és Villamosüzeme: 1945 (KFL Polgm. Hiv. ir. 1897. sz. máj. 10.)

Gőzmalom (1847–1920), Bajcsy Zsilinszky utca 14–16.

Kőszegi Posztó- és Gyapjűszövetgyár Egyesület, Dampfmühle Franz Joseph Regnier (Gőzmalom), Kőszegi Laktanya Társulat (Gőzmalomkaszárnya); Kalló- vagy puskapormalom (1565–1749) Dózsa György utca 17b.

Kőszeg város malma, Finck-, Dauchner-, C. Inckhofer-malom, Portörőmalom (Portörő-rét) Walch oder Pulfer Stampff.

Tabor-malom (1550–1950), Dózsa György utca 19.

Fleischhacker-, Tabor-, Kalmár-, E. és H. Inckhofer-malom, Miklós deák malma, Pammer-, Heissenberger-, Pöltzenberger-, Kuhl-malom, Müller-fürésztelep Franz Pöltzelberger: 1845 (KFL Div. et Ex. júl. 1. 74–139.)

Stipkovits-malom (1570–1950), Kiss János altb. utca 42.

Schuster-, Balázs-, Szabóné-féle malom, Tomasits-, Fodor-, Wagenhofer-, Schermann-, Stipkovits-malom; Stipkovits István Hengermalma: 1945 (KFL Polgm. Hiv. ir. 1897. sz. máj. 10.)

Energia Rt. (1588–1950), Tancsics Mihály utca 42.

Ph. Inckhofer-, Hosztódy-, Somogyi-, Szeidrich-, Stettner-, Simon-, Menyhárt-, Hübert-, Krancz-, Gartzl-malom, Kőszegi Betegház Egyesület, Energia Rt. (botgyár); felszámolása: 1938 (KésV. dec. 4.)

Esterházy-malom (1570–1904), a Czeke-malom felett

Woder-malom, Szabóné-féle malom, Széchy-, Szvetics-, Nádasdy-, Szvetics-, Esterházy-, Czeke-ingatlan, Szova-kertészet. *Fürstlich Esterhazische*: 1845 (Div. et Ex. júl. 1. 74–139.), volt herceg Eszterházy őrlő malma: 1902 (KFL Közig. ir. 1093/1902. sz.: Eszterházy és Czeke-malom esés-szabályozása; felette a földnyelv északi sarkán duzzasztó bukógát, lenn a földnyelv déli csücskén: árapasztó zsilip. 323. hrsz.)

Czeke-malom (1651–1950), Petőfi tér 29.

Balogh-, Kanicsár-malom, Kanicsárné-féle malom, Haffenscherrer-, Rosenstingl-, Gabriel-, Muesser-, Eckel-, Czeke és Conradi-malom, Kőszeg Gőzlamom Rt. Czeke József és társa Kőszegi Gőzmalom Rt., Magyar Ágyterítő- és Bútorszövetgyár Czeke és Hohenberg, Kőszegi Ágyterítő- és Bútorszövetgyár Rt.

Gubacs-malom (1815–1945), Szombathelyi út 2.

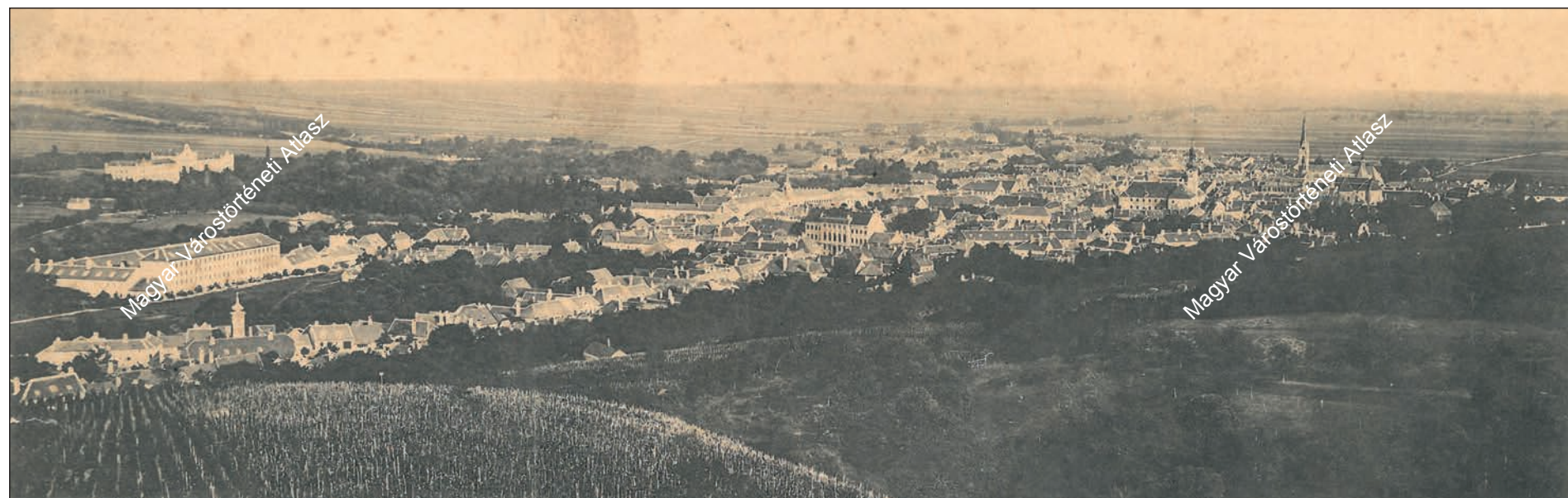
Lederer-malom: 1815 (Hechinger), Lederer-Mühle: 1820 (Czvitkovich-felm.), Gubacs Malom: 1845, Knopppern-malom: 1880 (3. kat. felm. Knopppern-Mühle); Grabner Adolf, Weidl-malom: 1945; a 87. sz. főút és a kőszegfalvi elágazás között jobbra

Gulner-malom (1804–1945), Szombathelyi út 4.

Muesszer György, Franz Gmabner (1810–1811), Gruber Flórián (1839), Schwáb Malom (1845), Kindl-malom: 1880 (3. kat. felm. Kindl's Mühle); Gulner Mihály malomvásárlása: 1893 (KésV. jún. 25.) a 87. sz. főút és a Kőszeg-falvára vezető út elágazásánál.

Szárazmalmok / Dry mills

Egy bécsi történeti forrás arról beszél, hogy 1571-ben a kőszegi várban lévő malom újjáépítését kezdeményezték: *Mühl im Schloss* 1571 (ÖStA NÖHA G. 68./B. 1571. aug. 14. 315–317) a szárazmalom, azaz állati meghajtással üzemeltető malom üzemeltetése; a 18. században a Gyöngyös malomárka áthelyezése miatt a Magyarvárosban is szárazulatra került a Fő tér északkeleti oldalán. A mai Írottktő Hotel mellett szárazmalom működött.

27. ábra. Kőszeg látképe nyugatról, 1905 körül
 Bariska István magángyűjteményéből

Fig. 27 View of Kőszeg from west, around 1905
 From the private collection of István Bariska